

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ:
SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

MERAL ÇABAŞ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA TORUN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ:
SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ**

Doktora Tezi

Meral ÇABAŞ

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TORUN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Meral ÇABAŞ tarafından Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TORUN yönetiminde hazırlanan ve **01/08/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **İktisat Anabilim Dalı**’nda **DOKTORA TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TORUN

(Danışman)

Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN

Prof. Dr. Cüneyt KILIÇ

Doç. Dr. Ahmet Tayfur AKCAN

Doç. Dr. Özgür TOPKAYA

Tez No : 10489482

Tez Savunma Tarihi : 01/08/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

01/08/2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Meral ÇABAŞ

01/08/2022

**Canım babam,
Hidayet SİNAN Anısına...**

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalıŐmam boyunca yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TORUN'a, çalışmanın olgunlaŐmasında değerli destekleriyle her türlü sorumu samimiyetle cevaplayan jüri üyelerim Prof. Dr. Ercan SARIDOĞAN ve Prof. Dr. Cüneyt KILIÇ'a teŐekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Hayatımın her döneminde maddi ve manevi destekleri ve bana olan inançları ile hep yanıbaŐımda olan annem Sebahat SİNAN ve babam merhum Hidayet SİNAN'a her türlü nazımı çeken, umutsuzluğa kapıldığım anlarda yüreklendiren, zamanlarından çaldığım değerli eŐim Yusuf ABAŐ ve yaşam kaynaklarım kızlarım DOĞA ve ASYA'ya sonsuz teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Meral ABAŐ

anakkale, Ağustos 2022

ÖZET

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ GELİR DAĞILIMI ARASINDAKİ İLİŞKİ: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ İÇİN PANEL VERİ ANALİZİ

Meral ÇABAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TORUN

01/08/2022, 163

Gelirin iktisadi aktörler arasında nasıl dağılacığı, bu dağılımın adil olup olmadığı tarihten günümüze kadar iktisat biliminin çözüm aradığı konuların başında gelmektedir. Gelir dağılımı konusu insanlık için her dönem önemini korumaktadır. Uluslar sahip oldukları gelirlerini bireylerine adaletli dağıtarak toplumsal refahlarını artırmayı amaçlamaktadır.

Çalışma bireyler arasındaki gelir dağılımını cinsiyet boyutunda sorgulamaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak cinsiyet eşitsizliği ve gelir dağılımı konularının kavramsal ve teorik çerçeveleri oluşturulmuş ve aralarındaki ilişki ampirik olarak analiz edilmiştir. Analizde 2006-2020 yılları arası dönemde 28 OECD ülke verisine yönelik uygulanan panel veri yöntemleri yardımıyla cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Cinsiyet eşitsizliğine ek olarak kişi başı gelir, kamunun sosyal yardım harcamaları ve eğitim harcamaları analize dahil edilen diğer açıklayıcı değişkenlerdir.

Uygulanan ekonometrik analizde ilk olarak panel veri analizinde kullanılacak yöntemlere yön vermesi amacıyla homojenlik ve yatay kesit bağımlılığı testleri uygulanmış, değişkenlerin durağanlığı birinci ve ikinci nesil panel birim kök testleri ile incelenmiştir. Değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkiler irdelenerek bu ilişkilere ait katsayılarla ulaşılmıştır. Son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri

belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre hem kısa dönemde hem de uzun dönemde panel genelinde tüm açıklayıcı değişkenler gelir dağılımını iyileştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Eşitsizliği, Gelir Dağılımı, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

RELATIONSHIP BETWEEN GENDER INEQUALITY INCOME DISTRIBUTION: A PANEL DATA ANALYSIS FOR SELECTED OECD COUNTRIES

Meral ÇABAŞ

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Economics Doctoral Thesis

Advisor: Asist Prof. Mustafa TORUN

01/08/2022, 163

How the income will be distributed among the economic actors and whether this distribution is fair or not is one of the issues that economics seeks for solutions from history to the present. The issue of income distribution maintains its importance for humanity in every period. Nations aim to increase their social welfare by distributing their incomes fairly to their individuals.

The study questions the income distribution among individuals in terms of gender. In this direction, firstly, the conceptual and theoretical frameworks of gender inequality and income distribution were created and the relationship between them was analyzed empirically. In the analysis, the effects of gender inequality on income distribution were examined with the help of panel data methods applied for the data of 28 OECD countries between the years 2006-2020. In addition to gender inequality, per capita income, public welfare expenditures and education expenditures are other explanatory variables included in the analysis.

In the applied econometric analysis, firstly, homogeneity and cross-section dependency tests were applied in order to guide the methods to be used in panel data analysis, and the stationarity of the variables was examined with first and second generation panel unit root tests. By examining the long and short term relationships

between the variables, the coefficients of these relationships were reached. Finally, the causal relationships between the variables were determined.

According to the findings, all explanatory variables improve the income distribution throughout the panel, both in the short term and in the long term.

Keywords: Gender Inequality, Income distribution, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiv
TABLOLAR DİZİNİ.....	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Cinsiyet Eşitsizliğinin Tanımı.....	4
2.2. Cinsiyet Eşitsizliğine Neden Olan Faktörler.....	5
2.2.1. Ailenin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi.....	5
2.2.2. Eğitimin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi.....	6
2.2.3. Dinin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi.....	9
2.2.4. Kültürel ve Sosyal Yapının Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi.....	11
2.2.5. Devletin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi.....	12
2.2.6. Ekonomik Yapının Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi.....	15
2.3. Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri.....	16
2.3.1. Ekonomide Cinsiyet Eşitsizliği.....	16
2.3.2. Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliği.....	17
2.3.3. Sağlıkta Cinsiyet Eşitsizliği.....	18
2.3.4. Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği.....	19
2.4. Cinsiyet Eşitliği Ölçütleri.....	20

2.4.1. İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index- HDI)	20
2.4.2. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (Gender-Related Development Index- GDI).....	21
2.4.3. Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü (Gender Empowerment MeasureGEM)	22
2.4.4. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index-GII)	23
2.4.5. Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGGI).....	24
2.4.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Endeksi (Gender Equality Index-GEI)	25
2.5. Cinsiyet Eşitsizliğini Açıklayan Sosyolojik Yaklaşımlar.....	27
2.5.1. Fonksiyonalist Yaklaşım.....	27
2.5.2. Çatışmacı Yaklaşım.....	28
2.5.3. Etkileşimci Yaklaşım.....	29
2.5.4. Feminist Yaklaşım.....	30
2.6. Teoride Cinsiyet Eşitsizliği.....	30
2.6.1. Neo-Klasik Yaklaşım.....	33
İnsan Sermayesi Modeli.....	34
İstatistiksel Ayrımcılık Modeli.....	35
Becker'in Duygusal Ayrımcılık Modeli.....	36
Aşırı Kalabalıklaşma Modeli.....	37
2.6.2. Kurumcu Yaklaşım.....	37
2.6.3. Feminist İktisat Yaklaşımı.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMININ KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

3.1. Gelir Kavramı.....	40
3.2. Gelir Dağılımının Tanımı.....	41
3.3. Gelir Dağılımı Türleri.....	42
3.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	42
3.3.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	43
3.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı.....	43
3.3.4. Bölgesel (Coğrafi) Gelir Dağılımı.....	44
3.4. Gelir Dağılımı Ölçüm Yöntemleri.....	45

3.4.1. Objektif Eşitsizlik Ölçütleri.....	46
Değişim Aralığı.....	47
Değişim Katsayısı.....	47
Görelî Ortalama Mutlak Sapma.....	48
Görelî Varyans.....	49
Pearson Çarpıklık Katsayısı.....	49
Logaritmik Standart Sapma.....	50
Gini Katsayısı.....	51
Kuznets Katsayısı.....	52
Theil Endeksi.....	53
Yüzde Paylar.....	54
Pareto Katsayısı.....	55
Elteto-Frigyes Eşitsizlik Ölçütü.....	55
3.4.2. Normatif Eşitsizlik Ölçütleri.....	56
Atkinson Eşitsizlik Ölçütü.....	56
Dalton Eşitsizlik Ölçütü.....	57
3.4.3. Statik Eşitsizlik Ölçütleri.....	57
Lorenz Eğrisi.....	57
Sıklık Fonksiyonu.....	58
3.4.4. Dinamik Eşitsizlik Ölçütleri.....	59
Hareketlilik Matrisi.....	59
3.5. Teoride Gelir Dağılımı Yaklaşımları.....	59
3.5.1. Merkantilistlerin ve Fizyokratların Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	61
3.5.2. Klasik İktisatçıların Gelir Dağılımı Yaklaşımı	64
Adam Smith'in Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	66
Ricardo'nun Gelir Dağılımı Teorisi.....	67
Mill'in Gelir Dağılımı Teorisi.....	69
3.5.3. Marksist İktisadın Gelir Dağılımına Bakışı	71
3.5.4. Neo Klasik İktisatçıların Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	72
Alfred Marshall'ın Gelir Dağılımı Teorisi.....	73
John Bates Clark'ın Marjinal Verimlilik Teorisi.....	74
3.5.5. Keynesyen Gelir Dağılımı Teorisi	75
3.5.6. Neo-Keynesyen İktisatçıların Gelir Dağılımı Yaklaşımı	76

Kaldor Modeli	77
Passinetti Modeli	78
Kalecki Modeli	78
Robinson Modeli	79
3.5.7. Monetaristlerin Gelir Dağılımı Yaklaşımı	80
3.5.8. Rasyonel Beklentiler Teorisinde Gelir Dağılımı.....	81
3.5.9. Post Keynesyenlerin Gelir Dağılımı Yaklaşımı.....	82
3.6. Literatür Özeti.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM MATERYAL VE YÖNTEM

4.1. Panel Veri Analizinin Tanımı.....	95
4.2. Panel Veride Homojenliğin Testi.....	98
4.3. Panel Veride Yatay Kesit Bağımlılığının Testi.....	99
4.4. Panel Birim Kök Testleri.....	100
4.4.1. Panel Veride 1. Nesil Birim Kök Testleri.....	100
4.4.2. Panel Veride 2. Nesil Birim Kök Testleri.....	102
4.5. Panel Eşbütünleşme Testleri.....	103
4.5.1. Westerlund & Edgerton LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme Testi.....	103
4.6. Uzun Dönem Eşbütünleşme Katsayılarının FMOLS (FULL MODIFIED OLS) Tahmini.....	104
4.7. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM).....	104
4.8. Panel Nedensellik Testleri.....	105
4.8.1. Dumitrescu & Hurlin Nedensellik Analizi.....	106
4.9. Verilerin Tanıtımı.....	107
4.10. Araştırmanın Yöntemi.....	112

BEŞİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Homojenlik Testi Bulguları.....	114
5.2. Birinci Kuşak Birim Kök Testi Bulguları.....	114

5.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları.....	116
5.4. İkinci Kuşak Birim Kök Testi Bulguları.....	117
5.5. Westerlund & Edgerton (2007) LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme Testi Bulguları.....	118
5.6. Eşbütünleşme Katsayılarının FMOLS (FULL MODIFIED OLS) Uzun Dönem Tahmin Bulguları.....	119
5.7. Kısa Dönem Analizi: Hata Düzeltme Modeli Bulguları.....	126
5.8. Dumitrescu & Hurlin (2012) Nedensellik Analizi Bulguları.....	128

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA.....	139
---------------	-----

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
CADF	Cross-Sectionally Augmented Dickey Fuller
CIPS	Cross-Sectionally Augmented IPS
D-H	Dumitrescu ve Hurlin
EIGE	Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (European Institute for Gender Equality)
EKK	En Küçük Kareler Yöntemi
GDI	Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (Gender Development Index)
GEI	Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Endeksi (Gender Equality Index)
CEDAW	Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (The Convention on The Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)
GEM	Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü (Gender Empowerment Measure)
GGGI	Küresel Cinsiyet Uçurum Endeksi (Global Gender Gap Index)
GII	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index)
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HDI	İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index)
HDR	İnsani Kalkınma Raporu (Human Development Report)
ICPD	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (International Conference on Population and Development)
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IPU	Parlamentolar Arası Birlik (Inter Parliamentary Union)

KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
LABORSTA	Uluslararası Çalışma Örgütü İşgücü İstatistikleri Veritabanı (International Labor Organization Labor Statistics Database)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PPP	Satın Alma Gücü Paritesi (Purchasing Power Parity)
SWIID	Standardized World Income Inequality Database
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
UNMP	Birleşmiş Milletler Milenyum Programı (United Nations Millennium Project)
VAR	Vektör Otoregresyon Modeli (Vector Autoregration)
WEF	Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Ekonomik Tablo	64
Tablo 2	Veri Seti Tanımı	108
Tablo 3	Değişkenlere Yönelik Tanımsal İstatistik Bilgiler	112
Tablo 4	Pasaran ve Yamagata (2008) Homojenlik Testi Sonuçları	114
Tablo 5	Birinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları	115
Tablo 6	Pesaran (2004) CD_{LM} Test Sonuçları	116
Tablo 7	İkinci Nesil Panel CADF ve CIPS Birim Kök Testi Sonuçları	117
Tablo 8	Westerlung Eşbütünleşme Testi Sonuçları	118
Tablo 9	Uzun Dönem Eşbütünleşme Katsayı Tahminleri	119
Tablo 10	Kısa Dönem Hata Düzeltme Modeli Katsayı Tahminleri	127
Tablo 11	Dumitrescu ve Hurlin Panel Nedensellik Test Sonuçları	128

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1	Kuznet Eğrisi	52
Şekil 2	Lorenz Eğrisi	58
Şekil 3	Sıklık Fonksiyonu	59

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Gelirin bireyler ve sosyal birimler arasında paylaşımı gelir dağılımı olarak ifade edilmektedir. Toplumda gelirin dağılım şekli bölüşüm sorunuyla ilişkilidir. Bölüşüm sorunu toplumsal ilişkilerle açıklanabilen soyut bir kavram olmakla beraber gelir dağılımı, bölüşüm ilişkisinden doğan sayısal bir göstergedir. Toplumlar tarih boyunca bu göstergenin adil olup olmadığıyla ilgilenmişlerdir. Gelir dağılımı meselesi sadece ekonomi biliminde merak konusu olmakla kalmayıp politik ve sosyo-kültürel konuları da yakından ilgilendirmektedir. Gelir dağılımı adaleti, adil ve eşit toplum anlayışına sahip her kesimden insanın ve her türlü bilim dalının ilgi alanına dahil olmuştur.

Gelirini adil dağıtamayan toplumlarda sosyal düzen bozulabilir, demokrasi tam işleyemez ve refah artışı sağlanamaz. Gelirin bölüşüm problemi 1990'lı yıllara kadar toplumun üretim faktörlerine sahip birimleri merkezinde tartışılırken bu yıllardan itibaren tartışma daha mikro düzeyde artık bireyleri ve hane halklarını da içermeye başlamıştır. Dolayısıyla bireyler arasındaki eşitsizlik durumları daha görünür kılınmıştır. Bireysel ayrımcılık durumu irdelenmeye başlandığında ise günümüzde küresel bir sorun olup gelişmiş ülkelerde dahi mücadele gerektiren cinsiyet eşitsizliği sorunsalı ile karşılaşmaktayız.

Toplumlar kadına ve erkeğe belli roller atfetmişlerdir. Toplumdan topluma değişen bu roller kadının sosyo-kültürel, ekonomik ve politik alanlardaki haklarını kısıtlamış bazen de mahrum bırakmıştır ki bu olgu toplumsal cinsiyet eşitsizliğini açıklamaktadır. Cinsiyete dayalı eşitsizlik dünya kültürlerinin, dinlerinin, milletlerinin ve gelir gruplarının sınırlarını aşan bir durumdur. Toplumların çoğunda kadın ve erkek arasında eşitsizlik kendini göstermektedir. Kadına ve erkeğe verilen sorumluluklar, yaptıkları faaliyetlerde, kaynaklara erişimde ve karar verme fırsatlarında kontrolü üstlenmektedir. Günümüzde cinsiyet temelli ayrımcılık toplumlarda kadın ve erkeğin tam potansiyellerine ulaşmayı tümüyle engellemektedir. Kadınların erkeklerle eşit kaynak ve fırsatlara ulaşamaması oldukça önemli sosyal ve ekonomik zordur. Bu durum dünyanın yarı nüfusunu düşük yaşam standartlarına mecbur bırakmaktadır. Ülkelerin yarısının potansiyellerinden tam

olarak faydalanılmaması gelir dağılımı adaletini etkilemekte uzun vadede büyüme ve refah adına önemli riskler oluşturmaktadır.

Kadınların ilerlemesi önemli bir stratejik konu olup ulusların büyümesi üzerinde potansiyel bir etkiye sahiptir. 2001 yılında Dünya Ekonomik Forumu ilerlemeyi desteklemek için “*Kadın Liderler Programı*”nda kadınların liderlik pozisyonlarına getirilmesini ve kadınların hayatlarını etkileyen konuları ele almıştır. 2002 yılından itibaren Dünya Ekonomik Forumu tarafından “*Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu*”nda kadınların işgücüne katılımlarının niteliksel yönlerine ilişkin veriler sunulmuş sonrasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin yönlerini açıkça kabul ederek rekabet edebilirlik ölçütleri sunulmaya başlamıştır.

Dünya Ekonomik Forumu ilk defa Mayıs 2005’te yayınladığı raporda 58 ülkede ekonomik, eğitimsel, sağlık ve politik temelli kriterleri kullanarak cinsiyet eşitsizliğinin boyutunu ölçmeye çalışmıştır. 2006 yılında yayınlanan Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporunda dünya nüfusunun %90’ından fazlasını içeren 115 ülkeyi kapsayan küresel cinsiyet uçurumu endeksi tanımlanmıştır ve sonraki tüm yıllarda hesaplanarak yayınlanmaya devam etmiştir. Endeks eğitim, politik güçlendirme, ekonomik katılım ve fırsat ile sağlık ve sağ kalım alt endekslerinden oluşmakta ve kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizliğin boyutunu belirleyerek zamana göre değişimi gözlemlemeyi hedeflemektedir. Küresel cinsiyet uçurumu endeksinin çalışmada tercih nedeni dünya çapında ülke bazlı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nabzını tutması kaynaklıdır.

Ekonomi yazını irdelendiğinde cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerine etkileri odaklı olduğu görülmektedir. Çalışmada ekonomide olduğu kadar birçok bilim dalında da araştırma konusu olan iki küresel sorun birlikte ele alınarak cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımına etkisi OECD genelinde ampirik olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Açıklayıcı değişkenler olarak kamu eğitim harcamalarının ve kamu sosyal yardımlarının gelir içindeki yüzdelerinin modele dahil edilmesi de çalışmayı diğerlerinden ayırır niteliktedir.

Bu tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünden sonra yer alan ikinci bölümde cinsiyet eşitsizliğinin kavramsal ve teorik çerçevesi detaylı bir

şekilde oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak cinsiyet eşitsizliği tanımlanmış, eşitsizliğe neden olan faktörler aile, eğitim, din, kültürel ve sosyal yapı, devlet ve ekonomik yapı çerçevesinde tartışılmıştır. Cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik ve sosyal etkileri ekonomi, eğitim, sağlık ve siyaset alanlarında değerlendirilmiştir. Bölüm, cinsiyet eşitsizliği ölçütlerinin tanıtımıyla devam etmiştir. Çeşitli uluslararası kurumların oluşturmuş olduğu altı endeks değeri oluşturuldukları yöntem ve içeriklerle, detaylarıyla açıklanmıştır. Cinsiyet eşitsizliğine yönelik sosyolojik yaklaşımlar ve teoride cinsiyet eşitsizliği anlatılarak ikinci bölüm sonlandırılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde gelir dağılımına yönelik kavramsal ve teorik çerçeve detaylarıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. Gelir dağılımı tanımlanmış ve gelir dağılımı türleri fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel olmak üzere dört başlık altında anlatılmıştır. Gelir dağılımı ölçütleri ve hesaplanma yöntemleri detaylarıyla tanıtılıp teorideki gelir dağılımı yaklaşımlarına değinilmiştir. Son olarak çalışmanın konusuna yönelik literatür özeti sunulmuştur.

Dördüncü bölümde çalışmada uygulanan ampirik analize yönelik materyal ve yöntem anlatılmıştır. Belirlenen veri setinin panel özellikte olması nedeniyle panel veri analizi uygulanmış ve analize yönelik metodolojiye ayrıntısıyla değinilmiştir. Bölümde verilerin temin edildiği kaynaklar ile değişkenlere yönelik açıklamalar ve tanısal istatistikler yer almaktadır. Son olarak araştırma yöntemi özetlenerek sunulmuştur.

Çalışmanın beşinci bölümünde araştırmada elde edilen tüm bulgular tablolaştırılarak sunulmuş ve tablolarda elde edilen sonuçlara göre değişkenlere ait özellikler ve diğer değişkenlerle aralarındaki uzun ve kısa dönem ilişkiler ile nedensellik ilişkilerine yönelik yorumlar yapılmıştır.

Çalışmanın altıncı ve son bölümünde cinsiyet eşitsizliğinin bütüncül olarak değerlendirilmesinden sonra, kurulan model ve ekonometrik analiz sonucunda gelir dağılımına kısa ve uzun dönemli etkileri sayısal göstergelerle belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara istinaden yetkililere ve karar mercilerine politika önerilerinde bulunarak çalışma sonlandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Cinsiyet Eşitsizliğinin Tanımı

Cinsiyet olgusu (sex) biyolojik bir olgu olup kadın ve erkeğin sadece fiziksel ve biyolojik farklılığı ile ilgilidir (Cherry, 2005: 157). Biyolojik manada cinsiyet istisnalar hariç değişmeyen bir olgudur.

Toplumsal cinsiyet (gender) ise toplum tarafından kadın ve erkeğe atfedilen sosyal ve kültürel rol beklentileridir (Demirbilek, 2007: 13). Bu kavram ilk olarak İngiliz toplumbilimci Ann Oakley tarafından kullanılmış ve toplumun kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan bölüşümüne atıfta bulunmaktadır (Marshall, 1998: 98). Toplumsal cinsiyet (gender) kavramı toplumların kültürel, ideolojik, ekonomik, siyasal ve davranış bakımından tüm farklılıklarını içinde barındırır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramının içi, toplumdan topluma ve zamana göre hatta aynı toplumun farklı kesimlerine göre bile farklı şekilde doldurulabilmektedir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirine bağımlı olmakla beraber aslında farklı kavramlardır (Acker, 1992: 565). Cinsiyet kavramı biyolojik olarak değişmeyen doğal bir olgu olmakla beraber toplumsal cinsiyet kavramı toplumun kadın ve erkeğe bakış açısı, kadın ve erkeği algılama şekli kadına ve erkeğe yüklediği roller doğrultusunda davranışsal beklentilerine göre değişmektedir.

Cinsiyet eşitsizliği kavramı, toplumsal cinsiyete ait kadın rolünün erkek rolünün arkasında yer alması ve ikinci planda görülmesiyle oluşmuştur. Kadınlar; temel ihtiyaçlarından yoksun bırakılarak, eğitim hakkı elinden alınarak, sağlık imkânlarından tam olarak ya da zamanında yararlanamamasıyla, gelir eşitsizliğiyle, iş hayatına ve siyasete düşük katılım oranlarıyla ikincileştirilmiştir.

Toplumların kadına ve erkeğe bakış açısı neticesinde kadınların cinsiyete bağlı ayrıma dayalı olarak sosyal, kültürel, iktisadi ve siyasi alanlarda temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması bu hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılması toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak nitelendirilmektedir.

Toplum içinde kazanılan saygınlık, kuvvet, imkân ve fırsatlar bakımından kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik hali toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak tanımlanmaktadır (Uluocak vd, 2014: 8). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınlar ve erkekler arasında değişik alanlarda meydana gelen güç, statü ve itibar farklılıklarını doğurmaktadır (Giddens, 2012: 526).

2.2. Cinsiyet Eşitsizliğine Neden Olan Faktörler

Toplumların oluşum sürecindeki kazanımları, kültürel birikimleri, genel yaşam tarzları kadın ve erkek bireylere giyim kuşamından, alışkanlıklardan uğraşlarına, yapabileceği meslekten davranış biçimine kadar atfettiği roller cinsiyet eşitsizliğine neden olmaktadır. Cinsiyet eşitsizliğinin doğmasına etki eden faktörler genel olarak aile, eğitim, din, kültürel ve sosyal yapı, devlet ve ekonomik yapı olmak üzere altı maddede incelenecektir.

2.2.1. Ailenin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi

Toplum içindeki en küçük grup olan aile olgusu, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenip benimsemesi adına ilk birimdir. Çocuklar için anne ve baba, kadın-erkek davranışlarının ve sosyal ilişkilerinin ilk örneğidir (Dedeoğlu, 2000: 141-142). Ebeveynlerin çocuğa yönelik davranışları toplumsal cinsiyet olgusunun temelinde oldukça etkilidir.

Aile kavramının sosyal ilişkisi tarihsel süreç içerisinde ataerkil ve anaerkil olmak üzere iki şekilde gelişim göstermiştir. Toplumdaki her türlü üretim aracına ve güç kaynağına erkeğin hâkim olduğu ve kadının tüm bu olanaklardan mahrum bırakıldığı ataerkil ilişkilerde erkek egemenliği ve erkeğin kadın üzerindeki denetimi esası hakimdir (Eroğlu, 2015: 129). Ataerkil aile yapısında kadının rolü ev işleri ve çocuk bakımıyla sınırlıdır. Ataerkil toplum erkeği, kadını özel alana hapsedilmiş, toplumda söz hakkı olmayan bir meta olarak görmektedir. Kadının üzerinde erkek baskısı ve gücünün yanısıra şiddet dahi söz konusu olmuştur.

Egemenliğin anaya dolayısıyla kadına geçtiği aile yapısı ise anaerkil aile yapısıdır. Bu aile yapısında ataerkil yapının aksine, aile reisi rolü kadına ait olup kadın hakimiyetinin mevcut olduğu bir düzen görülmektedir. Anaerkil sistemde kadına ait haklar artış göstermekte ve mutlak otorite ve mülkiyet hakkı da kadındır. Kadın egemenliği hâkim olup çalışan kadın son derece üretkendir.

Tarihsel süreç anaerkil aile yapısına tanıklık etse de günümüz toplumlarında sık rastlanan bir yapı değildir. Günümüz toplumlarının gerek sosyal gerek kültürel yaşamında önemli değişimlere uğradığı, ataerkil ve anaerkil aile yapısından ayrılarak kadın ve erkeğe ortak söz hakkı ve sorumlulukların verildiği aile yapısına büründüğü görülmektedir. Buna rağmen ülkemizdeki aile tiplerinde, ataerkil aile yapısındaki aile reisliği ve otoritenin erkeğe, babaya verilme özelliği ile sıkça karşılaşılmaktadır (Eroğlu, 2015: 134-135).

2.2.2. Eğitimin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi

Eğitim, bireylerin yaşam yolculuğunda gerekli olan bilgi beceri ve anlayışı edinip kişiliklerini geliştirmelerinde en önemli aşamalardan biridir. Toplumun en küçük birimi olan ailede başlayan psikolojik ve sosyokültürel gelişimin en önemli ikinci etkeni bireyin aldığı eğitimidir (Doğan, 2012: 199). Eğitim kültürel aktarım aracılığı ile toplumların devamlılığını sağlarken bunun için gerekli olan insan gücünün oluşumuna da olanak tanımaktadır.

Eğitim olgusu, bireysel, toplumsal, ekonomik, siyasal ve felsefik olmak üzere birçok işleve sahiptir.

Kişilere yetenekleri doğrultusunda bilgi, beceri ve tutumlar edindirme, hızlı ve etkili problem çözebilme yetkinliği ve aynı zamanda bilimsel temelli mantıklı açıklama yapabilme yetkinliği kazandırma eğitimin en önemli işlevi olan bireysel işlevidir (Kızılluluk, 2007). Bilgi, beceri ve hızlı problem çözme yeteneği artan bireylerin verimliliği ve yaratıcılığı gelişerek eğitim sayesinde nitelikli potansiyel işgücü olurlar. Eğitimin kişilere kazandırdığı bilgi, beceri ve yetkinlik onların gelirini ve refah seviyesini artırmaktadır. Eğitim bireye bilgi ve beceri vermenin yanında bireyin davranışlarını

geliştirerek, sosyalleşme ivmesi kazandırmakta ve kişiliğinin farklılaşmasına da katkı sağlamaktadır (Özkan, 2006).

Geçmişle gelecek arasında kültürel köprü oluşturan, inovatif, toplumsal gelişime ve devamlılığa katkı sağlayan, karşılaştığı toplumsal sorunlarla başa çıkabilen bireyler yetiştirilmesi eğitimin toplumsal işlevidir. Toplumunu oluşturan bireylerin kaliteli ve sürekli eğitimle elde ettikleri bilgi ve beceri birikimi ekonomik gelişmeye katkı sağlamaktadır. Sürdürülebilir ekonomik büyüme de toplumların mutluluk ve refah düzeyini artırmaktadır (Çakmak, 2008: 35). Sosyologlara göre; bireyin ait olduğu topluma göre sosyalleşmesi, topluma ait kültürü elde etmesi, mensubu olduğu toplumu tam anlamıyla sahiplenmesi ve kültürünün gelişimine katkı sağlaması eğitim olarak tanımlanmaktadır (Ergün 2014). Eğitim, yeni bilgi üretimi ve elde edilen bilginin topluma empoze edilerek değer yaratma yoluyla toplumsal işleyişe katkı sağlamaktadır.

Kıt kaynakların etkin kullanımını sağlayan bilinçli tüketimin yanında ülke ihtiyaçları doğrultusunda üretebilen nitelikli bireyler yetişmesini sağlamak da eğitimin ekonomik işlevidir. Bir ülkenin kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması rekabet gücünün artmasını aynı zamanda ekonomik olarak gelişmesini büyümesini sağlamaktadır. Toplumların eğitim seviyesi arttıkça daha yüksek kalkınma seviyesine erişmektedir ki bir toplumun en büyük sermayesi nitelikli (eğitim seviyesi yüksek) işgücüdür (Çelik ve Yeşilyurt, 2013). Eğitim bireylerin bilgi, beceri ve davranışlarını geliştirip yaşayışlarına yön verirken diğer kurumların bireylerden beklentilerine de önem vermektedir. Bu kurumlardan biri de ekonomidir ve eğitimden beklentisi nitelikli üreticiler ve tüketicilerdir. Nitelikli üretici demek kaliteli mal ve hizmet üretimi demektir. Kaliteli mal ve hizmet üretimi, verimlilik artışı dolayısıyla kalkınmış ekonomi demektir. Dolayısıyla eğitim nitelikli üretim gücü ile güçlü ekonomiye katkı sağlamaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda dünya üzerindeki tüm ekonomiler tarafından eğitim harcamalarının önemi gün geçtikçe daha önem kazanmaktadır (Kızılloluk 2007; Taş ve Yenilmez, 2008). Eğitime gereken önemi vermeyen yetersiz eğitim yatırımına sahip bir ülkeden sürekli büyüme ve kalkınma beklenemez. Öte yandan eğitime verilen önem ile milli gelirden eğitime ayrılan pay ne kadar yüksek olursa gelişmişlik ve kalkınma o denli yüksek olmakla beraber toplumsal refah ve mutluluk da sağlanmaktadır (Güngör ve Göksu, 2013). Toplumların kalkınmışlık seviyesi kişi başı gayri safi milli hasıla ile belirlenirken

şimdilerde toplumun sahip olduğu nitelikli işgücü oranıyla belirlenmeye başlanmıştır. Dinamizmi, etkinliği ve verimliliği yüksek beşeri sermaye ancak yüksek eğitim seviyesi ile sağlanmaktadır. Bu özelliği beşeri sermayenin fiziki sermayeye üstünlüğüdür ki beşeri sermayeye yapılan yatırımlar daha hızlı geri dönmekte ve daha etkili olmaktadır (Çolak, 2010).

Kişilere demokratik birey özellikleriyle birlikte siyasal düzen kurabilme yetkinliği ve millet bilincinin kazandırılması eğitimin siyasal işlevidir. Eğitim bireylerin siyasal bilinç seviyelerini yükseltmekte ve siyasal tercihlerini belirlemede katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla eğitim bireyin siyasal yapının bir parçası olması noktasında çok önemli görevlere sahiptir (Çam, 1998). Toplumsal varlığın devamlılığı ve toplumun siyasi emellerine ulaşma aşamasında bireyin ait olduğu toplumu benimsemesi, toplumsal değer ve ilkelere bağlı olması, vatansever bir birey olarak yetişmesi eğitimin amaçları arasındadır (Yeşilorman, 2006). Demokratik bilinçte bireyler vasıtasıyla, toplumsal demokrasi bilincinin gelişmesinde de eğitimin rolü çok önemlidir. Bir ülkenin çocukları küçük yaşta demokrasi bilinci ile eğitilirse toplumun demokrasi seviyesi o kadar ileri gider.

Eğitimin felsefik işlevi ise, hayata her yönden bakabilen geniş bir perspektife sahip, sorgulayan, eleştirebilen, yargılayabilen iyiyi kötüyü ayırt edebilen bireyler yetiştirmektir. Eğitim yaşam yolculuğunda bireye isteği doğrultusunda hedef oluşturma, karşılaşılan farklılıklar arasında bağlantı sağlayabilme, birbirinden farklı düşüncelere yorum getirebilme özgün bir bakış açısıyla bireysel duruş kazanma gibi katkılar sağlamaktadır. Kişinin yorum yapabilme yeteneğini, yeni ile eski öğrenilenleri birleştirerek farklı çıkarımlara gitmesini, bağımsız düşünce gücünü, sentez ve analiz kabiliyetini geliştirmektedir (Kızıltan, 2012: 335). Kısaca eğitim felsefik yönden bireyi düşünmeye sevk etmektedir.

Gelişmiş bir toplum olabilmenin yolu bireyleri kadın erkek ayrımı yapmaksızın eşit imkânlar çerçevesinde eğitebilmekten geçmektedir. Toplumda kadın ve erkek ne denli eşit eğitim olanaklarına sahipse toplumsal cinsiyet eşitsizliği de o denli azalacaktır (Çakmak, 2008: 34-35).

2.2.3. Dinin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi

Cinsiyet eşitsizliğine etki eden bir diğer faktör din olgusudur. Şüphesiz din kavramı, insanın doğumundan ölümüne kadar yaşamının her safhasında yön verici, şekillendirici sosyal ve toplumsal birçok işleve sahiptir. Bireyin hayata karşı düşünce, duygu ve davranışlarına bakış açısı kazandırmak bireye hayat felsefesi edindirmek dinin en önemli işlevlerindedir (Berger, 1995: 89). İnananlar yaşam içindeki olaylar ve durumlar karşısında inandıkları dinin etkisi ile hareket ederler (Okumuş, 2003: 69).

Dinler, mensubu olan bireylerin yaşam alanları ve yaşam şekilleri gibi hususlarda çeşitli düzenlemelerle beraber kadın ve erkeğin davranış biçimine dair rolleri de içinde barındırmaktadır. Bu da bize dinin toplumsal cinsiyet kavramı üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir.

Toplum içindeki temel kurumsal ilişkilerin gerçekleştirilmesinde de dinin rolü vardır. Bu ilişkiler siyasi otoritenin işe başlama töreni, evlilik töreni, evlilikle ilgili işlemlerin tescili, yoksullara yardım, eğitim ve ölümlerin gömülme töreni şeklinde sıralanabilmektedir (Lundberg, 1970: 151).

Dini inanç sistemlerinin tarihi gelişimine bakıldığında ilk çağlardan günümüze çoğu toplumun erkek egemen inançla beslendiği görülmektedir.

Hindistan'ın hala yaşayan ve yaklaşık 800 milyon mensubu olan dinlerinden Hinduizm'e göre kadına şiddet baskı ve her türlü aşağılama topluma dini olarak meşru gibi kabul ettirilmeye çalışılıp hatta ibadet gibi görülmüştür. Kadın kötü özelliklere sahip bireysel hareket edemeyen hatta etmemesi gereken erkek memnuniyeti için yaratılmış bir varlık olarak görülmektedir. Aileler kız çocuğu dünyaya geldiğinde onları maddi külfet olarak görmekte ve Tanrı'nın bir cezalandırması olarak nitelendirmektedir. Kadının çocuk yaşta evlendirilirken itiraz, evlenirken istediği kişiyi seçme, boşanma, eşi öldükten sonra tekrar evlenme hakkı yoktur. Kadınlar mülk edinme hakkına sahip değildir (Ersöz, 2007: 13-20).

Budizm, Güney Asya’da Hinduizm’in çok katı, uygulanması zorunlu kurallarına başkaldırı olarak yani Hinduizm içindeki bir reform hareketi olarak doğmasına karşın bazı inanç ve davranışları değiştirirse de ataerkil aile yapısını değiştirememiştir. Budizm’de Hinduizm’den farklı olarak kadın kölelikten ve eşya gibi görülmekten kurtulup, kendi başına bir birey olma olanağına sahip olmuş ve sosyal hayatın bir parçası olabilmıştır (Arslan, 2014: 173-174).

Eski Çinliler’e göre kadın kocası ve çocukları ile yemeğe dahi oturamayan ayakta durup hizmet etmek zorunda olan bir köle olarak görülmektedir. Kadın erkeğe saygı duymalı ve itaat etmeli. Erkek çocuğu yüceltilirken kız çocuğuna domuz gözüyle bakılmaktadır. Maddi olanaksızlık içindeki erkekler kızlarını hizmetçi olarak satmakta, değerli gördükleri erkek evlatlarını evde bırakmaktadır (Arat, 1986: 25; Topaloğlu, 1988: 18).

Eski Yunan’da ise kadın kocası ve çocuğu için yaşamak zorunda evinden dışarı çıkması çok güç olmaktadır. Kadınlar, özgürlüğü elinden alınmış, fikrini ifade edemeyen, mal varlığı edinemeyen, herhangi bir devlet kurumunda çalışamayan, miras sahibi olamayan, koca şiddetine maruz kalan adeta köle muamelesi gören varlıklardır. Kendi başlarına yasal işlem yapamamakta, oy kullanamamakta ve hatta vatandaş bile sayılmamaktadırlar. Toplum arasında konuşmaları hoş karşılanmamaktadır (Çolakoğlu, 2015: 224). Kadının ne aile içerisinde ne de toplum içerisinde söz hakkı olmadığı için evlilik konusunda da fikir beyan etme hakkı olamamakta ve genç yaşta evlendirilmektedir. Kocasını beğenmediği bir durumu bahane göstererek kolaylıkla karısını boşayabilmekte fakat kadın böyle bir hakka sahip olamamaktadır (Karaaslan, 2014: 165).

Hıristiyanlık dininin tarihi seyri incelendiğinde dinin toplum üzerinde baskın olduğu dönemlerde kadın kötü, erkeği baştan çıkarıcı ve şeytana uyan şekilde nitelendirilmiştir. Hıristiyanlık dininde de kadına roller yüklenmiştir. Kadın erkekten üstün olamaz, erkeğe birşey öğretmez ve en önemlisi de çocuk doğurup erkeğe itaat etmesi gerekliliğidir (Gürhan, 2010: 67-70). Hıristiyan rahiplere göre kadın erkeği alçaltır ve geriletir. İngiltere kralı VIII. Henry kötü ruhlar, korsanlar ve kadınların kutsal kitaba dokunmalarını yasaklamıştır (Baseri, 2014: 124; Yılmaz 2017: 18).

Yahudilik inancına göre de erkek egemenliğinin hâkim olduğu kadının değersiz olduğu görülmektedir. Kadın sosyal hayatta söz sahibi değildir, saygı görmemektedir ve aile birimi içerisinde hapsolmuştur (Challege, 1994: 120). Kadına ikinci sınıf ve erkeğe ait bir eşya olarak bakılmaktadır. Tevrat'a göre kadın sinsî, şehvet verici, erkeği küçülten onurunu kıran bir varlık olarak tasvir edilmiştir. Kadın erkeğe itaat etmek zorunda ve erkeğin gözetimi altında olmak zorundadır (Cohen, 1971: 185).

İslam dini kendinden önceki Arap toplumunun dini anlayışının aksine erkeğe tanınan yaşamsal hakların tamamını kadına da tanımaktadır. Kur'an-ı Kerim'in kadına bakışı kadına değer veren onu yücelten niteliktedir. İslam dininin kadın erkek ayrımı yapmaksızın tüm Müslümanlara ilim öğrenmeyi ve öğretmeyi emretmesinden kadının eğitim hakkını engelleyen bir durumun söz konusu olmadığı çıkarılabilmektedir. İslamiyet'in kadına tanıdığı diğer haklara bakılacak olursa; mal-mülk sahibi olabilir, miras hakkına sahiptir, çalışarak birikim yapabilir, onayı olmayan biri ile evlendirilemez, siyasi konular dahil fikrini beyan edebilme gibi kadını da insan olmasından kaynaklı erkeklerle bir tuttuğu birçok hak söz konusudur.

İslamiyet'in ilk zamanlarında toplumsal hayatta kadına dinin tanımladığı önem verilmiş ancak zamanla İslam inancının temsilcileri ve dini kurumlar kadını toplum hayatının dışına iten söylem ve uygulamalarda bulunmuşlardır (Eroğlu ve İrdem, 2016: 17).

2.2.4. Kültürel ve Sosyal Yapının Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi

Kadın ve erkek arasında fizyolojik, biyolojik ve psikolojik açıdan yapısal farklılıklar ve özelliklerin yanında kültürel ve sosyolojik açıdan da farklılıklar mevcuttur. Kadın ve erkeğe ait yapısal farklılıklar sadece cinsiyet özelliklerine göre öğrenilmemekte aynı zamanda toplum ve kültürün cinsiyete yönelik atfedilen yargılar ve rollerin öğrenilmesiyle de ilgilidir.

Toplumsal kültürün cinsiyetle alakalı alt bölümü cinsiyet kültürünü oluşturmaktadır. Çoğu toplumun toplumlaşma sürecindeki öğretileri, değer yargıları, algıları ve beklentileri doğrultusunda kadın ve erkek için tanımlanmış, öngörölmüş belli

kalıpta rollerinin belirttiği toplumsal cinsiyet olgusu cinsiyet kültürünün içindedir. Toplumdaki kadın erkek ilişkileri, cinsiyet kültürü ve geleneklerin etkisi sonucudur (Mukhopadhyay, 2002: 367-368).

Kadın ve erkeğin duygusal yapı özelliğinin oluşumunda bile toplumun kadına ve erkeğe biçtiği rollerin etkisi görülmektedir (Lupton, 2002: 90). Örneğin “erkekler cesur ve mert olmalı”, “kadınlar kibar, sevecen ve şefkatli olmalı” gibi bireylere cinsiyetleri doğrultusunda toplum tarafından duygusal yapılarına yüklenen rollerdir (Aronson vd., 2012: 639).

Türkiye’de kadın konulu çalışmalardan, ailevi değerlerin kadınlarca daha önemli olduğu görülmektedir (Bilgin, 2001: 42-43). Bu sonuç toplumun aile bütünlüğünün sağlanması konusunda kadına daha aktif rol vermesi ile ilgilidir. “*Yuvayı dışı kuş yapar*” atasözümüz de geçmişten günümüze toplumun aile yapısında kadına yüklediği sorumluluğu ifade etmektedir. Toplumun erkekten beklentisi ise vatanın birliği bütünlüğü ile ilgili koruma, savunma ve hâkimiyet duygularına yöneliktir.

2.2.5. Devletin Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi

Devlet, belirli bir toprak üzerinde yaşayan ve siyasal açıdan örgütlü olarak yaşadığı toprak üzerinde egemenlik sahibi olan insan topluluğunun oluşturduğu varlık olarak tanımlanabilmektedir (Jellinek, 1911’den akt. Gözler, 2007: 4). Ülke vatandaşlarının bütünlüğü, huzuru güven ortamı devlet yapısının en temel görevidir. Devlet kurumu vatandaşları üzerinde ne kadar eşitlikçi, adil bir yaklaşıma sahipse refah ve gelişmişlik düzeyi de o kadar yüksek olacaktır. O halde devletin yasal düzenlemeleri toplumda cinsiyet eşitsizliğinin var olup olmadığını ya da varsa boyutunun göstergesi niteliğindedir.

Dünyada ilk olarak Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kadın haklarına dair uluslararası standartlara dayalı sözleşme kabul edilmiş olup bu sözleşme temel insan hakları sözleşmeleri arasında yer almaktadır. BM tarafından 1979 yılında kabul edilen “*Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*” (CEDAW) kabulünden iki yıl sonra yirmi devletin onaylamasıyla Eylül 1981’de yürürlüğe girmiştir. CEDAW

cinsiyet eşitliği ilkesini tüm dünyaya entegre etmeye çalışan çok önemli bir insan hakları antlaşmasıdır (<https://ailevecalisma.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.06.2020).

Türkiye 1986 yılında CEDAW 'a taraf olmuştur. Sonrasında 1990 yılında CEDAW desteği ile ülkemizde kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kurulmuştur ve kurum 2004 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Kurum kadının toplumda her türlü hak, fırsat ve olanaklardan erkekle eşit şekilde yararlanması ve kadınların sosyokültürel, ekonomik ve siyasi yaşamda statüsünü geliştirme görevlerini yerine getirmektedir.

1994 yılında BM tarafından Kahire'de düzenlenen ve “*Üreme Sağlığı ve Üreme Hakları*” konularını vurgulayan “*Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı*” na (ICPD) resmi düzeyde katılım gerçekleştirilmiş ve konferansta alınan tüm kararlar kabul edilmiştir. 1995 yılında Pekin'de 189 ülke temsilcisinin katılımıyla düzenlenen “*4. Dünya Kadın Konferansı*”na resmi düzeyde katılım gerçekleştirilmiş ve sonucunda biri “*Pekin Deklerasyonu*” diğeri “*Eylem Planı*” olmak üzere kadın hakları açısından son derece önemli iki belge de imzalanmıştır. 1997 yılında ise 4306 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle zorunlu temel eğitim beş yıldan sekiz yıla çıkartılarak kadının toplumsal statüsü ile ilgili en önemli adımlardan biri atılmıştır. 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun aile içi şiddete maruz kalan bireylerin korunmasını amaçlamaktadır.

Haziran 2000'de New York'ta Türkiye'nin de katılımcılar arasında bulunduğu Pekin+ 5 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturumu düzenlenmiştir. “*21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış*” konulu oturumda Pekin Deklerasyonu'ndan itibaren gerçekleşen gelişmelerin değerlendirilmesi ve yeni eylem planlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. 188 ülkenin katıldığı oturumun sonucunda Türkiye siyasi deklarasyon ve sonuç belgesi şeklinde oluşturulan belgeleri imzalamıştır. Kadın ve eğitim konusunun sonuç belgesinde geçen konular arsında olması toplumsal cinsiyet eşitliği için oldukça önemlidir. 2000'in Eylül ayında yine New York'ta düzenlenen “*Bin Yıl Kalkınma Hedefleri*” olarak da bilinen “*Milenyum Deklerasyonu*”nunda yeni bin yılın kalkınma hedefleri sekiz madde ile belirlenip tüm ülkelerin çalışmada ortak hareket etmesi öngörülmüştür. Aynı zamanda alınan kararların 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi

kararlaştırılmıştır (KSGM, 2008: 14-15). Deklerasyonun bir maddesinin tüm bireylerin temel eēitime ulaşma olanaēı ile ilgili olması cinsiyet eēitliēi olgusuna küresel desteēin göstergesi niteliēindedir.

Türk Kanunu Medeni'si ilk olarak 4 Ekim 1926 tarihinde yrrllēe girmiş ve kadın erkek eēitliēini hayata entegre etmek iēin birēok hkme sahip olsa da zamanla bu hükümlerin yetersiz kalması nedeniyle 1 Ocak 2002 tarihinde yrrlēe giren *Yeni Türk Medeni Kanunu* 'nda eēitlik ilkesi ēerēevesinde birēok yeni düzenleme yapılmıştır.

İş kanununun kadın erkek ayrımcılıēı hususunda tedbirlerine baktıēımızda, 10 Haziran 2003 tarihinde yrrlēe giren *Yeni İş Kanunu*'na göre işveren ve iřēi arasında cinsiyet dahil hiēbir hususta insan hakları aēısından ayırım yapılamaz. Aynı nitelikteki işe cinsiyet ayırımı nedeniyle düşük maaş verilemez, iş sözleşmesi, uygulaması ve feshinde cinsiyete baēlı ya da gebelik gibi nedenlerle direkt veya dolaylı farklı işlem yapılamaz gibi hükümler yer almaktadır.

Cinsiyet eēitliēi konusunda 2004 yılında Anayasa'nın 10. maddesine "*Kadınlar ve erkekler eēit haklara sahiptir. Devlet bu eēitliēin yaşama geēmesini saēlamakla yükümlüdür.*" hükmü ve 10. maddenin ikinci fıkrası sonuna da "*Bu maksatla alınacak tedbirler, eēitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.*" ifadesi eklenmiştir. 41. maddeye de "*Aile Türk toplumunun temelidir*" ifadesinden sonra "*ve eēler arasında eēitliēe dayanır.*" hükmü eklenmiştir.

Türkiye'de 2005 yılında yrrlēe giren *Belediyeler Kanunu* ile büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 50 binin üzerindeki belediyelerin kadın ve ēocukları koruma evleri aēma sorumluluēu belediyelerin sorumluluēuna verilmiştir. 2005 yılında kurulan ve ēalıřmalara başlayan Meclis Araştırma Komisyonunun amacı; tre ve namus cinayetleri ile ēocuk ve kadınlara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesidir (Akın, 2007: 5).

2007 yılında *Gelir Vergisi Kanunu*'nda deēiřikliēe gidilerek hane iēerisinde kadınların rettiēi ürünlerin ēeřitli yerlerdeki (kermes, panayır ve festival vb.) satışlarından elde ettikleri gelirler vergiden muaf tutularak kadınlar desteklenmiştir (Kadının Statüsü

Genel Müdürlüğü, 2017: 12). 2009’da TBMM bünyesinde *Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu* kurularak kadın ve erkek fırsat eşitliği çalışmalarının takibi, denetimi ve hem ülke içi hem de yurt dışı bu alandaki çalışmaların takibi hedeflenmiştir (Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2017). 2012’de “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*” 6284 sayı ile kabul edilmiştir. 2015 yılında hazinenin desteklediği KOBİ kredilerinin kredi garanti kurumu kefalet oranı erkek girişimciler için %75 iken kadın girişimciler için %85 olarak belirlenmiştir. Ayrımcılıkla mücadele konusunda ülkemizde atılan en önemli adımlardan biri de 2016’da *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu* ‘nun kurulmuş olmasıdır. Ayrımcılığı önlemek ve halihazırdaki eşitsizlikleri giderebilmek için gerekli tedbir ve denetimlerden sorumlu bir kurum olması kamunun eşitsizlikle mücadele çabasının yansımasıdır.

Türkiye’de akademide toplumsal cinsiyet ve kadın araştırmalarının kurumsal zemini 1989 yılında İstanbul Üniversitesi’nde kurulan Kadın Araştırmaları Merkezi’ne dayanmaktadır. İkincisi 1993 yılında Ankara Üniversitesi’nde kurulan Kadın Araştırma Merkezleri günden güne hızla artarak günümüzde devlet ve vakıf olmak üzere 85 üniversitede faaliyet göstermektedir (Savaş vd., 2018: 1528).

2.2.6. Ekonomik Yapının Cinsiyet Eşitsizliğine Etkisi

Kadın erkek ayrımcılığı hususu toplumun her alt biriminde görüldüğü gibi toplumsal hayatın en önemli parçası olan çalışma hayatında da çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bireysel statü, ekonomik özgürlük, sosyal ilişkiler, sosyal güvence, sendikal teşkilatlanma ve yönetim kademelerine dahil olma gibi sayısız olanak çalışma hayatının bireylere tanıdığı imkânlar arasındadır. Dolayısıyla bireyler bu olanaklardan yararlanabilmek adına toplum içerisinde ekonomik yaşamda aktif role sahiptirler.

Bireylerin ekonomik hayat içerisindeki rolleri incelendiğinde kadın iş yaşamında hep geri planda kalmıştır. Gerek ataerkil aile yapısının özelliklerinden gerekse çeşitli dinler de incelediğimiz üzere dinin kadına yüklediği roller doğrultusunda kadının daha çok çocuk doğurma ve ev sorumluluğu, erkeğin ise geçimi sağlamak için ekonomik gelir elde etme sorumluluğunda olması ekonomik hayatta kadını ikincileştirmiştir. Bu bakış açısı zamanla erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetini artırarak kadının birey olarak gerek sosyal gerek

ekonomik hayatta özgürce varolabilme imkânlarını kısıtlamıştır. Bu sorun gün geçtikçe cinsiyet eşitsizliği olgusunun artmasına neden olmuştur. Yapılan çalışmalar birçok ülkede işgücü piyasasında cinsiyet eşitsizliği sorununun hala önemli boyutta olduğunu göstermektedir.

Hane içi ücretsiz işlerde kadın sorumluluğunun fazla olması, işgücü piyasasına kadın katılımını kısıtlayan nedenlerden biridir. Kadının çocuk sahibi olması ile durum daha da netleşmektedir. Dolayısıyla annelik sorumluluğu ile kadınlar istemsiz olarak tam zamanlı çalışmamaktadır. Neticede kadının uzun vadede kariyeri ve geliri olumsuz etkilenmektedir (Antonopoulos, 2009; Ferrant, 2014: 1). Ayrıca iş piyasasındaki kadın ayrımcılığının üst düzey görevlerde kadın temsilini engellemesi kadınların girişimcilik düzeyini düşürmektedir (Woytek vd., 2013: 4). Kadınlar erkeklere görece düşük ücretli sektörlerde çalışmakta, aynı işi yapıyor olsa bile erkekten daha düşük ücret almakta ya da erkeklerin yoğun olarak çalıştığı sektörlerde gerekli nitelikleri taşımasına karşın daha düşük ücretle çalıştırılmaktadır (Petersen vd., 1996: 7-10).

2.3. Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik ve sosyal açıdan birçok etkisi mevcut. Çalışmada cinsiyet eşitsizliğinin etki ettiği alanlar ekonomi, eğitim, sağlık ve siyaset olmak üzere dört maddede incelenecektir.

2.3.1. Ekonomide Cinsiyet Eşitsizliği

Ekonomilerin makroekonomik performansları üretim faktörlerinin istihdam oranıyla yakından ilgilidir. Ekonominin yüksek performansa sahip olabilmesi kaynakların tam ve etkin kullanımından geçmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve kalkınma hatta toplumsal refah artışı için kadın istihdâmı çok önemli bir faktördür. Kadının işgücüne katılımı ile ülkenin üretim miktarı artacak ve büyüme sağlanacaktır. Sonuç olarak bir ülkedeki kadınların işgücüne katılım oranı ile ekonomik büyüme arasındaki doğru orantıdan yani pozitif ilişkinin varlığından bahsedilebilmektedir. Kadının işgücüne katılım oranının ekonomik ilerlemeye çok önemli katkı sağladığı tüm ekonomiler tarafından kabul gördüğünde, kadın istihdam oranını artırma zorunluluğu doğacaktır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2016 raporuna göre dünya çapında iş piyasalarında cinsiyet eşitsizliğinin devam etmekte, son 20 yılda kadın eğitimindeki önemli gelişmelere rağmen kadınların iş hayatındaki konumlarına aynı oranda yansımamaktadır.

OECD'nin Ekim 2017 tarihli "*Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu*"na göre, cinsiyet eşitsizliğinin gelişmişlik düzeyi farketmeksizin tüm ülkelerde ve toplumsal yaşamın her alanında görüldüğü belirtilmektedir. Raporda elde edilen bulgulara göre, OECD ülkelerinde kadınların ortalama eğitim düzeyi bakımından erkeklerin önüne geçse de geliri ve talebi yüksek işlerdeki kadın sayısı hala çok düşüktür. Kadınlar daha çok yarı zamanlı ve geçici işlerde çalışmakta, çok azı yönetici statüsünde çalışmakta ve erkeklerden daha düşük ücret almaktadır. OECD genelinde erkekle aynı seviyede aynı konumda tam zamanlı çalışan kadınların gelirleri erkeğe göre %15 daha düşüktür. Yine OECD verilerine göre kadın ve erkeklerin iş gücüne katılım oranları açıklığının azalması neticesinde 2030 yılı itibarıyla Türkiye'nin de dahil olduğu tüm OECD ülkelerinin toplam ekonomilerinde yüzde 12'lik artış gerçekleştirilecektir. Sonuca göre kadınların iş yaşamına daha fazla dahil olmalarının siyasi ve sosyal yararlarının yanı sıra ekonomiye yapacağı katkının önemi açıkça görülmektedir.

Ekonomide kadının toplumsal rolü neticesinde evinde ürettiği emek de hala ücretlendirilememiş, aile içi sorumluluklarının devlet ve erkeklerle bölüştürülmesi hedeften öteye gidememiştir. Kadın hala makroekonomik politikaların belirlenmesinde söz sahibi olamamıştır.

2.3.2. Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliği

Eğitim, bireylerin kişisel gelişimleri yanısıra ülkelerin ekonomik gelişme ve kalkınmasında da eğitilmiş beşeri sermaye oluşturması açısından kilit faktörlerden biridir. Eğitim hem bireysel fayda hem de toplumsal fayda ile ilgilidir (Öztürk, 2015: 387). Eğitim beşeri sermayenin bilgi, beceri ve yeteneğini artırarak işgücü verimlilik artışına katkı sağlamaktadır. Bu durum beraberinde ekonomik büyüme, gelişme ve kalkınmayı getirir. Ekonomik büyüme ve kalkınma insanların eğitim, sağlık ve sosyal harcamalarını artırarak insani kalkınma hızına ivme kazandırmaktadır (Çolak, 2010: 114). Buradan eğitimde cinsiyet eşitsizliği durumunun beşeri sermaye yapısına negatif etki yaparak kalitesini

düşürdüğünü dolayısıyla ekonomik büyümeyi direkt ve olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz (Klasen, 2000: 1; Lutz ve McGillivray, 2007: 2).

Eğitimli kadının istihdama dahil olarak milli gelire katkı sağlaması aynı zamanda yüksek gelir seviyesinin de eğitim ya da diğer yaşam alanlarında cinsiyet eşitliğini artırıcı etki yapması, karşılıklı birbirini destekler durumdadır. Kadın eğitimi bağlamında yapılan harcamalar ekonomik ve sosyal kalkınma ve çıktı artışına dönüşecektir (Dollar ve Gatti, 1999: 3; Özsoy ve Atlama, 2009: 64; Dahal, 2011: 65).

Sürekli ve etkin bir eğitim sistemi toplumun refah artışını ve bireylerin mutlu bir yaşam sürmesini sağlamaktadır. Uluslararası ve ulusal gerçekleşen tüm ilerlemelere rağmen eğitimde fırsat eşitsizliği ve cinsiyet eşitsizliği sorunları hala devam etmekte olup küresel anlamda eğitimde kız çocuklarının payı erkeklerin gerisinde kalmaktadır.

Kadınların sosyokültürel, ekonomik ve siyasal statülerinin güçlenmesi eğitim imkânlarına kolay erişebilirlikleriyle ilgilidir. Aile sağlığının artması, gebeliği önleyici yöntemlerin kullanımıyla aile büyüklüğünün kontrolü, bebek ve çocuk ölümlerinde azalma yaşanması gibi olumlu etkilerin hepsi kadının eğitimi olmasının sonuçlarıdır. Kadının eğitime erişimi ne kadar kolaylaşırsa sadece kadının toplumsal statüsünü iyileştirmekle kalmayacak aynı zamanda toplumun refah düzeyindeki artışa da katkı sağlayacaktır.

2.3.3. Sağlıkta Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etki ettiği en önemli alanlardan biri de sağlık alanıdır. En önemli insan haklarından olan sağlığın korunması ve sağlık hizmetlerine ulaşımında, yetersizlik kadınların sağlıkta maruz kaldığı cinsiyet eşitsizliği göstergeleridir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlığa yansımaları en çok üreme sağlığı alanındaki hizmetlerde karşımıza çıkmakta. Küresel anlamda kadın hala şiddete maruz bırakılmakta ve doğurganlık özelliğine istinaden sakat kalabilmekte ya da yaşam hakkını kaybedebilmektedir. Toplumsal ve ailevi baskılar kadının bağımsız olarak sağlık hizmeti alma kararına, bir sağlık birimine gitmesine ve sağlık hizmetinden yararlanmasına engel olmaktadır. Kız çocukları bağışıklama ve tedavi alma yetersizliği ve anne adaylarının

doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası bakım alamama durumları ile karşılaşmaktadır (Demirgöz Bal, 2014: 16).

Dünya genelinde kadına şiddet toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebep olduğu en önemli sorunlardan biridir. Şiddet olgusu sadece fiziksel olmamakla beraber psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet şeklinde görülebilmektedir. Günümüzde hala birçok kadın, cinsel taciz, tecavüz, istismar, kadın sünneti, töre ve namus cinayeti, ensest, cinsel kölelik gibi ağır şiddete maruz kalmaktadır. Kız çocuğu daha dünyaya gelmeden cinsiyeti nedeniyle yaşam hakkı elinden alınmaktadır. Küçük yaştaki kız çocukları istemediği halde eğitim hakkı elinden alınarak zorla evlendirilmektedir (Akın, 2007: 4; WHO, 2005).

2.3.4. Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği

Siyasette bireylerin direkt ya da dolaylı yönden yöneticilerini seçimine veya siyasi kararlara katkıda bulunmalarına siyasi katılım diyebiliriz. Siyasete katılan bireyler toplumu yöneten kadrolarda görev alabilir, seçme ve seçilme hakkını kullanabilir, örgütlenebilir, fikir ve görüş beyan edebilirler.

Toplumsal ve sosyal yaşamın birçok alanında karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusu siyaset alanında da kadının ikinci planda olması ile kendini göstermektedir. Demokrasi halkın kendini yönetecekleri seçmesi iken, kadın ve erkeğin eşit temsil ve katılım sağlayamaması nüfusun yarısının temsilden yoksun olduğu anlamına gelmektedir.

Günümüzde siyasette kadın temsili diğer alanlara oranla çok daha düşük kalmaktadır. Siyasal yaşama katılımında kadın ve erkeğin eşit düzeye gelememesinde siyasetin erkeklere mahsus bir alan olduğu anlayışı da hâkim olmuştur. Her ne kadar kadınların siyaset alanında da erkeklerle eşit olduğu görüşü yaygınlık kazansa da kadının siyasete katılımının önünde birçok sosyokültürel ve ekonomik engel mevcuttur. Kadınların siyasette aday olma cesaretinin düşüklüğü, siyasete ilgi yetersizliği, eğitim ve gelir düzeyinin düşüklüğü, ailevi sorumlulukları ve cinsiyete yönelik ayrımcı yaklaşımlar siyasi yaşama entegre olmasını kısıtlamaktadır (Çağlar, 2011: 59).

2.4. Cinsiyet Eşitliği Ölçütleri

Toplumların gelir seviyesini ölçmek zamanla yetersiz kalmıştır. Sosyal faktörlere dayalı göstergelerle bu faktörlerin ekonomiye yansımaları da merak konusu olmuştur. Toplumlar için gelir seviyesinden ziyade refah seviyesinin bilinmesi daha fazla önem arz etmiştir. Sosyal göstergeler, toplumun gelir seviyesinin yanında uygulanan sosyokültürel ve ekonomik politikaların insanların refah düzeyine etkilerine ulaşılabilirliği sağlamıştır.

Toplumsal refah için çok büyük önem arz eden cinsiyet eşitliği olgusunun seviyesini toplum içinde ya da küresel anlamda ölçebilmek adına farklı ölçüm metotları geliştirilmiştir. Bu ölçüm metotlarından biri de birçok faktörü bünyesinde barındıran çoklu göstergeleri bir değer altında buluşturan endeks hesabıdır.

İstatiksel bir olaya dair gözlemsel değerlerin zaman veya yer kavramlarına göre gösterdiği oransal değişimler *endeks* olarak tanımlanmaktadır (Ağaoğlu, 2003: 279).

Küresel anlamda cinsiyet eşitliği olgusuna dair seviyeyi ortaya koymak adına Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Dünya Ekonomik Forumu (WEF) gibi uluslararası kurumların oluşturduğu çeşitli endeks hesapları bulunmaktadır. Çalışmada; İnsani Gelişme Endeksi (HDI), Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (GDI), Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü (Gender Empowerment Measure – GEM), Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index-GII), Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi (Global Gender Gap Index-GGGI), Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Endeksi (Gender Equality Index-GEI) olmak üzere altı başlık altında incelenecektir.

2.4.1. İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index- HDI)

Toplumların iktisadi büyüme dışında kalkınma seviyelerinin de ölçülebilir nitelikte olma gereksinimi doğrultusunda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), içerisinde eğitim, sağlık ve yaşam standardı faktörlerini barındıran İnsani Gelişme Endeksini (İGE) ilk olarak 1990 yılında geliştirerek her yıl hazırladıkları İnsani Gelişme Raporlarında yayınlamışlardır. İlk yayınlanan İGE endeksi “1”den yoksunluk bileşiminin ortalaması çıkarılarak bulunmaktadır. Ancak bu hesaplama yöntemine akademilerden ve

politik karar organlarından gelen eleştiriler neticesinde 1991, 1994 ve 1995 yıllarında eğitim endeksinde ve son olarak 1999 yılında gelir hesaplama tekniğinde düzenlemeler yapılmıştır.

İGE’de temel baz alınan faktörlerden sağlık faktörü; doğumda beklenen yaşam süresi, eğitim faktörü; ilk, orta ve yüksek okul kayıt oranı ve yetişkinlerin eğitim düzeyi ve yaşam standardı faktörü de kişi başı GSYH ile ölçülmektedir (Tüylüoğlu ve Karalı, 2006: 57). İGE ile toplumsal cinsiyet eşitliği, gelir dağılımının adaleti hakkında görüşe varılamamaktadır. Ayrıca toplumun sahip olduğu siyasete katılım derecesini ve insan haklarını da yansıtmamaktadır. Endeks bir ülkenin üç temel faktöre göre yaklaşık başarısını yansıtabilmektedir. Endeks değeri “1”e yaklaştıkça ülkenin insani gelişmişlik düzeyi artmaktadır.

2020 yılı İnsani Gelişme Raporu İGE değerine göre 1. sırada Norveç yer almakta. Norveç’in 1990 yılı İnsani Gelişmişlik Endeksi 0.850 ve 2019 yılı değeri 0.957 olarak görülmektedir.

Raporda Türkiye 54. sırada ve 1990 yılı İGE değeri 0.579, 2000 yılında 0.655, 2010 yılında 0.743, 2015 ‘te 0.800, 2018’de 0.806 ve 2019 yılında 0.820 olmak üzere sürekli gelişme göstermektedir. 2020 yılında Türkiye’de İGE hesabındaki faktörlerin değerlerine bakıldığında; beklenen yaşam süresi 77,4 yıl ortalama okullaşma oranı 7,7 yıl ve Satın Alma Gücü Paritesi (PPP) ‘ne göre kişi başı GSYH değeri 24,905\$ olarak hesaplanmıştır (HDR, 2019: 304). Türkiye bu sonuçla ilk defa 2019 yılında “çok yüksek insani gelişme” sınıfında yer almaktadır. 2020 yılı İnsani Gelişme Raporuna göre 2019 yılına ait endeks değeri 0.820’ye yükselmiş ve 189 ülke arasından 54. sırada yerini alarak 2. kez “çok yüksek insani gelişme” kategorisine dahil olmuştur. Türkiye’nin insani gelişme endeksinde son 29 yıllık seyri incelendiğinde %40.7’lik bir artış gözlenmektedir.

2.4.2. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (Gender Related Development Index- GDI)

Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (Gender Development Index - GDI), İGE’nin cinsiyet boyutu boşluğunu doldurmak amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

(United Nations Development Programme-UNDP) tarafından geliştirilip 1995 yılında İnsani Gelişme Raporu'nda tanımlanmıştır (UNDP, 1995: 2). GDI sağlık, eğitim ve yaşam standardı faktörlerinin bileşimi olan İGE'nin cinsiyet bileşeni ile boyutlandırıldığı bir endekstir (Klasen, 2006).

İGE ülkenin temel faktörlerine göre insani gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgilendirirken farklı bölgeler ve gruplar arasında kıyas yapma imkânı tanımamaktadır. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkları görebilmek için İGE içindeki temel üç bileşen kadınlar ve erkekler için hesaplanarak GDI oluşturulmaktadır. İlk aşamada her üç bileşen için ayrı ayrı kadın ve erkek göstergeleri hesaplanmakta, akabinde oluşturulan eşit dağılımlı endekslerin ortalaması alınarak GDI değeri belirlenmektedir (UNDP, 2015).

GDI hesabında kullanılan minimum ve maksimum değerleri gelir ve eğitim bileşenleri için HDI ile aynı alınmakta fakat yaşam beklenti süresi kadın ve erkekler için kadınların erkeklere göre daha uzun yaşadığı tespitine göre kadının beklenen yaşam süresi minimum 27,5 maksimum 87,5 belirlenirken erkek için bu değerler 22,5- 82,5 olarak belirlenmiştir.

GDI da HDI gibi “0 ile 1” arasında değerler almakta olup “1”e yakın değer alması cinsiyet eşitsizliğinin azaldığını ifade etmektedir.

2.4.3. Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü (Gender Empowerment Measure – GEM)

1995 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişme Raporu'nda, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (GDI) ile birlikte Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü (Gender Empowerment Measure - GEM) de tanımlanmıştır (UNDP, 1995: 4).

GEM ile GDI endekslerinin kavram çerçeveleri oldukça farklıdır. GDI, kalkınmada cinsiyet eşitsizliğinin insani gelişmişlik düzeyine etkisi ile ilgili iken, GEM kadının ekonomik ve siyasi hayata katılımındaki aktifliği ve karar mekanizmalarındaki cinsiyet

ayrımcılığı ile ilgilidir. GDI refah düzeyi yüksek yaşamın gerekliliklerini GEM ise birey olma eşitliğine ait sayısal verileri sunmaktadır (Bardhan ve Klasen, 1999: 999).

GEM endeksi, kadının kendisine sunulan fırsatlardan faydalanma seviyesi ile karar alma sürecine katılım seviyesini ölçmektedir. Ölçüm yapılırken; parlamentodaki kadın sayısı, yüksek nitelikli işlerde söz sahibi ve yönetici statüsündeki kadın sayısı ve niteliği yüksek işlerde kadın ve erkeklerin sahip oldukları tahmini gelirleri dikkate alınmaktadır.

2.4.4. Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Inequality Index-GII)

UNDP tarafından 2010 yılında hazırlanan İnsani Gelişme Raporunda tanımlanan Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) daha önce 1995 yılında tanımlanan GDI VE GEM endekslerine ait faktörlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. GII toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreme sağlığı, işgücü piyasası ve güçlendirme olmak üzere üç boyut ve bu boyutlara ait beş gösterge ile ölçmektedir.

Ergen doğum oranı ve anne ölüm oranları üreme sağlığı boyutuna ait ve kadınlara mahsus göstergelerdir. Kadınların işgücüne katılım oranı işgücü piyasasının göstergesi ve parlamantodaki kadın ve erkek sayısı ile ortaöğretim ve yükseköğretim görmüş birey sayısı güçlendirme boyutuna ait göstergelerdir.

Cinsiyet eşitsizliği endeksi GDI ve GEM endekslerinin boyutlarının bileşimiyle oluşmasına rağmen GII endeksinde gelir unsuruna yer verilmemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusunun boyutunu açıklamaya çalışan GDI ve GEM hesaplarında gelir düzeyinin endekslerde baskın çıkma eğilimi tartışmalara neden olmaktadır. Gelir düzeyi düşük ülkeler, kusursuz toplumsal cinsiyet eşitliğine sahip olsalar bile endekslerin gelir dağılımı ve diğer bileşenlerinde baskın gelir etkisiyle birlikte düşük değer almaktadır. Ayrıca GEM hesabında yer alan değişkenler itibariyle parlamento kadın temsiliyet oranı, yüksek nitelikli işlerde söz sahibi ve yönetici statüsündeki kadın sayısı ve profesyonel mesleklerde ve işlerde çalışan kadın ve erkeklerin elde ettikleri tahmini gelir gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kentli seçkin kesimine ait ölçüme uygun olmaktadır. Diğer kesimler için kullanılan yaklaşık değerler ulaşılmaya çalışılan kavram derinliğini yansıtmamaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi “0 ile 1” arasında değerler alıp “1”e yakın olması eşitsizliğin yüksek olduğunu 0’a yaklaştıkça kadın-erkek ayrımcılığının azaldığını göstermektedir.

GII endeksi hesaplanırken; ergen doğum oranları BM’in Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Dünya Nüfusuna Bakış belgesinden, anne ölüm oranı UNICEF’in Dünya Çocuklarının Durumu belgesinden, işgücüne katılım oranları Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (International Labour Organization-ILO) LABORSTA veri tabanından, eğitime devamlılık verileri Barro-Lee veri dizilerinden, parlamento temsil oranları Parlamentolar Arası Birlik (Inter Parliamentary Union-IPU) veri tabanından elde edilmiştir.

2.4.5. Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Endeksi (Global Gender Gap Index-GGGI)

Endeks ilk olarak Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum - WEF) tarafından 2006 yılında yayımlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu’nda tanımlanmıştır ve yıllık olarak yayımlanmaktadır. GGGI kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin boyutunu belirleyerek zamana göre değişimi gözlemleyebilmek için dört alt endeks ve bu endekslerin oluşumunda kullanılan ondört değişkeni içermektedir.

Eğitim alt endeksi; okur-yazar kadın sayısının/ okur-yazar erkek sayısı, ilköğretimde net okullaşma oranı, ortaöğretimde net okullaşma oranı ve yükseköğretimde brüt okullaşma oranı olmak üzere dört değişkenden yararlanılarak hesaplanmaktadır.

Politik güçlendirme alt endeksi; parlamentodaki kadın milletvekili sayısı/parlamentodaki erkek milletvekili sayısı, kadın bakan sayısı/erkek bakan sayısı ve son 50 yılda kadınların devlet ya da hükümet başkanı olarak geçirdiği yıl sayısı/erkeklerin geçirdiği yıl sayısı olmak üzere üç değişkenden yararlanılarak hesaplanmaktadır.

Ekonomik katılım ve fırsat alt endeksi; kadınların işgücüne katılım oranı/erkeklerin işgücüne katılım oranı, anket değeri 0 ile 1 arasında ölçeklendirilmiş benzer işlerde çalışan kadın ve erkek arasındaki ücret karşılaştırması, kadınların geliri/erkeklerin geliri, yüksek

statüdeki (milletvekili, yönetici ve üst düzey yetkili) kadın sayısı/ yüksek statüdeki erkek sayısı, profesyonel ve teknik işlerde çalışan kadın sayısı/ profesyonel ve teknik işlerde çalışan erkek sayısı olmak üzere beş farklı değişkenden yararlanılarak hesaplanmaktadır.

Sağlık ve sağ kalım alt endeksi; doğumda cinsiyet oranı (K/E), kadının beklenen yaşam süresi/erkeğin beklenen yaşam süresi olmak üzere iki değişkenden yararlanılarak hesaplanmaktadır (WEF, 2017).

2.4.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Endeksi (Gender Equality Index-GEI)

Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (European Institute for Gender Equality - EIGE) tarafından AB ülkelerinin cinsiyet eşitliği performansını değerlendirebilmek adına 2013 yılında tanımlanan bir endeks olup altı farklı temel alan, ek olarak iki uydu alan ve otuzbir göstereyi içermektedir. Temel alanlar sağlık, bilgi, iş, para, güç ve zaman olarak belirlenirken uydu alanlar ise kesişen eşitsizlikler ve şiddet olarak ele alınmıştır.

Sağlık alanı; kadın ve erkekler arasındaki sağlıklı olma durumu, sağlık imkânlarından yararlanabilme, ortalama yaşam süresi ve her türlü sağlık materyaline erişebilirlik farklılıklarını konu alır.

Bilgi başlığı; kadın ve erkekler arasındaki eğitim öğretime ulaşılabilirlik, yüksek öğrenim görme, ömür boyu öğrenme gibi hususlardaki farklılıkları dikkate almaktadır. Kadınlar eğitim alanında erkeklere nazaran daha başarılı oldukları halde ayrımcılık devam etmektedir. Ömür boyu öğrenmeye yüksek katılım da yine kadınlar ön plandadır.

İş alanı; Avrupa Birliği iş piyasasındaki kadın erkek arasındaki farklılıklara odaklanır. İstihdama katılım, sektörler arası ayrımcılığın olup olmadığı, çalışma saati esnekliği, işyerinde eğitime ve sağlığa erişimde gibi konularda meydana gelen cinsiyet ayrımcılığını ölçer. Kadın erkek ayrımı yapmaksızın herkese daha iyi iş temini, iş kalitesinin cinsiyete hassas şekilde ölçülmesiyle doğru orantılıdır.

Para başlığı altında kadın ve erkekler arasındaki gelir kaynağı ve mali durum farklılıkları ölçülmektedir. Kadınların düşük gelirleri yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliğine neden olmaktadır. Hane gelirleri göstergelerine ihtiyaç mevcuttur.

Güç alanı politika ve ekonomi alanında kadın ve erkek temsillerinin farklılıklarına odaklanırken karar mercilerinde kadınların söz sahibi olup olmadığı ile ilgilidir. AB genelinde kadınların politik ve ekonomik karar verme güçleri oldukça düşük olup sosyal güç göstergeleri mevcut değildir.

Zaman alanı ise ekonomik ve bakım faaliyetleri ile kültürel ve sosyal faaliyetlerde harcanan zamanın kadın ve erkekler arasındaki farklılıklarına odaklanmaktadır. Kadınların bakım faaliyetlerine ayırdıkları zaman erkeklerinkinden dengesiz bir şekilde daha fazladır ayrıca dinlenme sosyal aktivite gibi diğer faaliyetlere ayırdıkları zaman da erkeklere göre daha azdır.

İlk uydu alan kesişen eşitsizlikler alanıdır ve bu alan değerleri nihai endeks değeri hesabına katılmaz. Kadın ve erkek heterojen gruplar olarak görülmekte bu alan da açıklayıcı değişken olarak işlev görmektedir. Ülke dışında doğanlar, yaşlı çalışanlar, yalnız ebeveynler ve bakım rolünü kabul edenlerin istihdam oranlarındaki cinsiyet farklarını incelemektedir.

Son olarak ikinci uydu alan olan şiddet alanında kadınlara şiddet konusu ele alınır ancak endeks hesabına katılmaz. Bu alan veri yokluğu nedeniyle boş kalmaktadır. Cinsiyet eşitliğinde şiddet kritik bir konu olduğu için boş olarak da acil çağrı niteliğindedir.

Cinsiyet eşitliği endeksi hem AB üye devletleri hem de AB27 devletlerinin cinsiyet eşitliği konusunda hangi seviyede olduklarını ve zaman içerisindeki gelişimlerini göstermeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla AB genelinde cinsiyet eşitliği politikalarında referans olmaktadır. Endeksin hem temel alanlar hem de alt alanlar için ayrı değerler ortaya koyması bu alanların anlamlı bir şekilde karşılaştırılmasına olanak tanımaktadır.

2.5. Cinsiyet Eşitsizliğini Açıklayan Sosyolojik Yaklaşımlar

Sosyologlara göre cinsiyet ayrımcılığı gücün, mali refahın, itibarın kadın ve erkek arasında adil olmayan dağılımından kaynaklanmaktadır. Bireylerin yetenekleri doğrultusunda bölüşülmeyen güç, para ve mülkiyet cinsiyet eşitsizliğinin nedenidir (Boyd, 1998: 189; Parrillo, 2002: 180). Eşitsizlik neticesinde kadınlar kaynaklardan ve fırsatlardan yeterli yararlanamamakta, temel haklara erişimde erkeklere göre yetersiz olmakta, politik ve ekonomik temsilleri oldukça düşük kalmakta, kadın erkek ilişkilerinde güç dengesizliği yaşamakta aynı zamanda şiddete maruz kalmaktadır. Sosyolojide cinsiyet eşitsizliği yaklaşımları ile erkek ve kadın arasındaki rol farklılıklarının temel dayanağını açıklamak üzere farklı bakış açıları ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşımlar fonksiyonalist yaklaşım, çatışmacı yaklaşım, etkileşimci yaklaşım ve feminist yaklaşım olmak üzere dört başlık altında açıklanacaktır.

2.5.1. Fonksiyonalist Yaklaşım

Cinsiyet ayrımcılığının devamlılığı kadın ve erkeğin benimsedikleri rollerde uzmanlaşmasıyla alakalıdır. Kadınlar annelik eşlik gibi ev içi duygusal rollerde uzmanlaşırken erkekler daha çok dışarıda aile bütünlüğünü sağlayıcı ekonomik işlerde uzmanlaşmıştır (Önür ve Çatalcalı, 2002: 99).

Fonksiyonalistlere göre kadın ve erkeğin biyolojik farklılıkları ilk çağlardan itibaren onların farklı rollere bürünmesini sağlamıştır. Erkekler fiziken kadınlara göre daha güçlü olduğu için ekonomik faaliyetlerde rol alırken kadınlar ise daha az güç gerektiren ev işleri ve çocuk bakımı gibi işlerde rol almışlardır (Sullivan, 2003: 225). Biyolojik farklılıkların yanında insanoğlunun çoğalmasıyla alakalı olarak kadının hamileliği, doğumu ve çocuk bakımı kadınları kısıtlarken bu sırada erkeğin dışarıda avcılıkla evin geçimi ile ilgilenmesi erkeği egemen kılmıştır. Dolayısıyla erkek egemenliği biyolojik faktörlere olduğu gibi sosyal faktörlere de dayanmaktadır (Henslin, 2003: 292).

Sanayi devrimi birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bebek ölüm oranları azalmış, doğum kontrol yöntemleri yaygınlaşarak daha etkili hale gelmiştir. Gelişen otomasyonla birlikte çeşitli işlerde erkek ihtiyacı azalmış ya da tamamen bitmiştir.

Dolayısıyla kadınlara ev işleri ve çocuk bakımı dışında dışarıda çalışma fırsatı doğmuştur. Bu durum kadının toplumsal rollerinde değişikliğe neden olsa da bu değişim ekonomik ve sosyal değişimin hızına yetişememiştir. Aradaki açıklık ise cinsiyet eşitsizliğine temel oluşturmaktadır (Coleman vd., 2002: 348).

Cinsiyet eşitsizliği Fonksiyonalistler tarafından iki şekilde değerlendirilmiştir. Bir grup, istikrarlı aile kurumlarında uzmanlaşmış toplum tarafından kadın ve erkeğe atfedilen geleneksel rollerin etkili olduğunu savunmuşlardır. Bu durum cinsiyet eşitsizliğini belirginleştirmektedir. Diğer bir grup Fonksiyonalist ise kadın ve erkek rollerinin değişen yeni şartlara göre tekrar düzenlenmesi gerekliliğini savunmuştur. (Coleman vd., 2002: 348).

2.5.2. Çatışmacı Yaklaşım

Kadının ve erkeğin güç farklılığına dayanan çatışmacı yaklaşıma göre (Parrillo, 2002: 201); erkek egemenliği ailesindeki ekonomik kaynakların kontrolüne sahip olmasına bağlıdır (O'Donnell, 1981: 287). Ailede egemenliğini kazanan erkek, kapitalizmin kendine tanıdığı imkânlar doğrultusunda menfaati gereği kadın üzerinde ekonomik politik her alanda gücünü kullanarak toplumda kadını ikinci plana itmiştir. Kapitalist düzen serveti yaratırken mülkiyet sahipliği ve mirasçı olma kanalıyla erkeği daha güçlü kılmıştır. Ürünler sahipliği ya da onları kullanan bireylerin, yeterli olduğuna inandırmaya çalışan düzen özellikle kadını tüketici olarak tanımlamak istemiştir. Dolayısıyla kapitalist sistem erkeğe düşük ücretle çalışma kadına ise ücretsiz evde bulunma görevi yüklerken iki istismarı birden gerçekleştirmektedir (Macionis ve Plummer, 2002: 302).

Çatışmacı yaklaşım cinsiyete dayalı ayrımcılığın aslında doğum öncesi geliştiğini vurgulamaktadır. Çoğu toplum erkek çocuğunun kız çocuğundan önemli olduğu görüşüne hakimdir ve erkekler kendilerini toplumun güçlü egemen grubu olarak görmekte ayrıca kadınları her türlü menfaatleri doğrultusunda istismar etmektedirler (Coleman vd., 2002: 351).

Sanayi Devrimi ile birlikte kadınların çalışma hayatında artan bilgi ve becerileri, erkekleri kendilerine rakip olma konusunda korkutmuştur. Onları sendikalara yaklaştırmamışlar, işverenlerle birlikte işe alımlarını engellemişler ve hatta çalışan kadınları eve döndürmek için her türlü aleyhte faaliyeti sürdürmüşlerdir (Henslin, 2003: 294). Kadınlar aynı statüde çalışsa bile erkeklerden düşük ücretle çalıştırılmakta politik güç ve finansal yönetim gerektiren pozisyonlara yaklaştırmamaktadırlar. Erkekler bu tutumla kadınlara karşı ekonomik üstünlük kurmayı hedeflerken aynı zamanda kadının evdeki ikincil rolünden de fayda sağlamaktadırlar (Coleman vd., 2002: 348).

2.5.3. Etkileşimci Yaklaşım

Etkileşimci yaklaşıma göre biyolojik cinsiyet doğuştan gelmektedir ve toplumsal cinsiyet (gender) ise sonradan toplum vasıtasıyla sosyal ortamda öğrenilmektedir. Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği ve beklenti içinde olduğu rol ve davranışların kazanım biçimleri etkileşimci yaklaşım ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Toplum tarafından kadının ve erkeğin bürüneceği roller belirlidir ve bireyler bu rollerin dışına çıktığında ayıplama ya da dışlanma ile karşılaşabilmektedir (Henslin, 2003: 288). Toplum içinde bireyler arasındaki sosyal etkileşimle ortaya çıkan sosyal anlamlar zamanla yaygınlaşır. Etkileşimcilere göre kadın ve erkek arasındaki toplumsal etkileşim gözlenerek cinsiyet eşitsizliğine dair bilgi elde edilebilmektedir. Bu davranış kalıpları zamanla güçlenmekte ve devamlı hale gelmektedir (Sullivan, 2003: 228).

Toplumların endüstri öncesinde kadın ve erkek rollerini kabullenışı ile endüstri sonrasında gelişen dünyada bu rollere bakışı aynı olmamaktadır. Endüstrinin yaygınlaşmasıyla daha modern hale gelen toplumlarda bireyler cinsiyet ayrımına karşı çıkmaya başladı. Dolayısıyla kadın erkek arasındaki adaletsiz rol dağılımları toplumsal bir sorun teşkil etmeye başladı. Sosyalleşme sürecindeki değişimlerle cinsiyet eşitsizliğinin önlenebileceğini savunan etkileşimci yaklaşım savunucuları, ailelerin öğrenilmiş kalıplar nedeniyle çocuklarına öğrettikleri davranış kalıplarının dışına çıkamayacağını bunun çok zor olduğunu savunmaktadır. Değişimin ancak okulda eğitim ve medya kanalıyla sağlanabileceğine vurgu yapmaktadırlar (Parrillo, 2002: 189).

2.5.4. Feminist Yaklaşım

Feminizm; kadın erkek ilişkisini ailevi, eğitim, politik, ekonomik, kültürel ve sosyal olmak üzere çok geniş bir çerçevede analiz ederek güç dengesini erkek cephesinden kadın cephesine kaydırmaya çalışan siyasi bir eylemdir. Cinsiyet ayrımı ve ataerkil yapıya karşı konularak kadın ve erkeğin sosyal olarak eşit olduğu savunulmuştur. Erkek hegemonyasını bitirip kadını güçlü kılmayı toplumda ön plana çıkarmayı hedef olarak geliştirmiştir (Çaha, 1996).

Feminizme dair ilk yazılı metin olarak Fransız Devrimi' ne dayandırılan Mary Wollstonecraft'ın yazmış olduğu "*A Vindication of the Rights of Woman*" (1792) isimli Kadın Hakları Savunması'dır. Bu metin kadınların da insan olmalarının gereği olarak erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerekliliğini öne sürmüştür. Fransız Devrimi insan hakları beyannamesinin yayımlanmasına ve bireysel hak ve özgürlüklerin yasalarla sabitlenmiş olmasına karşın cinsiyet eşitsizliği ile mücadele anlamında herhangi bir etkiye sahip değildir. Bireyler yeni haklara sahip olurken kadınlar kendilerinin bu haklardan tam olarak faydalanamadıklarını sezdiklerinde her kadın kendi mağduriyetine karşı hak arama girişiminde bulunmuştur. İlk başlarda sivil hak arama hareketi olarak başlayan Feminizm giderek yaygınlaşarak kadınların aile içi ve karşı cinsle ilişkilerindeki tutumlar, sağlık alanındaki eksiklikler, işe alım, ücret ve terfi konularındaki eşitsizlikler gibi birçok alanda erkeklere göre ikincil durumlarına itiraza kadar varmıştır (Çakır, 1996; Eitzen ve Zinn, 2003: 275-276; Perry ve Perry, 2003: 207).

2.6. Teoride Cinsiyet Eşitsizliği

A. Smith ücreti ve gelir dağılımını incelediği teorilerinde cinsiyet konusunu göz önünde bulundurmamıştır. Kadın istihdamı ile ilgili problemleri analizlerine dahil etmediği görülmektedir. Smith'in yanı sıra klasik iktisadın birçok üyesi de kadını iktisadi unsur olarak görmemekte hatta kadınların rasyonelliğinden şüphe duymaktadırlar. Smith meşhur eserinde, kadın eğitime dair devlet kurumunun olmaması durumunu kadınlar aile içerisinde amaca yönelik eğitilmeliler, erkeğin üniversitede okumasını ise daha kolay ve doğru şekilde açıklamıştır. Bu durum yüksek eğitimli erkeği birçok mesleğe hazır hale getirirken ayrımcılığa uğrayan kadını kısıtlamaktadır. Dolayısıyla kadınlar işgücü

piyahasında nitelikli ve yüksek gelirli mesleklerden mahrum edilmektedir. Nitelikli işlere erişemeyen kadınlar ev içi işler, hizmet sektörü ve hasta bakımı gibi daha düşük ücretli niteliksiz işlerde yoğunlaşmaktadır (Pujol, 1992). Smith aslında kadınları ailelerinin amaç doğrultusunda eğitmesi fikriyle kadınların kendi seçimlerinin güvenilirliğine yani rasyonel seçim yapabileceklerine inanmamaktadır. Smith hizmet sektöründe çalışanları dayanıklı mal üretimi gerçekleştirmediği için “*üretken olmayan işgücü*” olarak tanımlarken cinsiyet ayrımı yaptığının farkında değildir (Brennan, 2006).

J.S. Mill felsefeci bir ekonomist olarak cinsiyet olgusuna kısmen duyarlı davranmıştır. Aynı sektörde ve verimlilikte çalışan kadın çalışanlar ile erkek çalışanlar arasında oluşan gelir farklılığını geleneklerle açıklamaktadır. Toplumsal önyargılar ve gelenekselci kurumlar nedeniyle kadınlar eşit verimliliğe rağmen erkeklere göre eksik ücret almaktadırlar (Mill, 2001: 459). Ayrıca evli olmayan kadının gelirinin geçimlik düzeyde olmasını fazlasına gerek olmadığını, yüksek rekabet vasıtasıyla erkek ücretlerinin de düşebileceğini ancak ne kadar düşse de evli olmayan kadının minimum ücretinden daha yüksek kalacağını açıklamaktadır. Erkek çalışanın, eşinin çalışmaması halinde aldığı ücret ailesini geçindirebilmeli ve nüfusun devamı için yetmeli (Mill, 2001: 460). Mill kadınların çeşitli mesleklere erişebilmesi için fırsat eşitliğinin gerekliliğine dikkat çekmiştir ayrıca kadınların mülkiyet sahibi olmalarının kritik öneme sahip olduğunu bunun da işgücünün üretkenliği ile sağlanabileceğini vurgulamıştır. İş piyasasının içinde yer almayan kadınlar yalnız aile ya da eş desteği ile mülkiyet edinebilmektedirler farklı bir durumda mülkiyet edinimleri imkânsızdır. Mill’in bu düşüncüyü savunması aslında gelenekçi olduğunu göstermekte ve kadın bağımsızlığı düşüncesi ile tezat düşmektedir. Smith’in üretkenliği dayanıklı mal üretimine dayandırmasına karşın Mill daha çok fayda odaklı olmuştur. Çalışanın öğrenme sürecini ve nitelik kazanımında harcadığı performansı da üretkenlik olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla Mill’in bu yaklaşımı sayesinde ev içi işlerde çalışan ev hanımlarının performansının da üretkenlik açıklamasında yer alma imkânı doğmuştur (Hirschmann, 2008: 200-204).

Marks’a göre işgücünün değeri ortalama vasıfta bir işçi için harcanan emek zamanına göre belirlenmektedir. İşçinin eğitimi, cinsiyeti ve yaşı gibi özellikleri ortalama değerinden uzaklaştırmaktadır. İşçiyi eğitmek için yapılan masraf işgücü üretimindeki emek değeri artırarak işgücünü değerli kılacaktır. Marks, kapitalizmle artan makine

kullanımıyla beraber makinelerin yanında düşük kas kuvvetiyle çocuk işçilerin ve kadınların aile reislerinin kararlarıyla çalıştırılmaya başladığını ifade etmiştir. Ev işleri ile meşgul olan kadınlar üretimin dışında kalmakta ve ezilmektedir. Bu durumdan kurtulmanın yolu ev işlerinin ortaklaşa yapılması ve kadınların işgücü piyasasında aktif rol olarak sermaye için mücadele vermesidir. Dolayısıyla kapitalizmin meydana getirdiği sömürüler bitecektir (Marks, 2011: 380). Marksist düşünce cinsiyet bağlamındaki problemi ataerkil gelenekten çok kadının hane içinde harcadığı emekle sermaye arasındaki ilişkiye dayandırmıştır. Sermaye kadın emeğinin sömürülme nedenidir. Kapitalizm kadını, ucuz işgücü ve sanayinin yedek ordusu olarak tâbirlendirdiği grubun bir ögesi olarak sömürüsüne araç olarak kullanmıştır. Bunun için sermaye için mücadeleyi savunmaktadır çünkü işçiler sermayeye karşı güçlü olduğunda kapitalizmin sömürüsü ve kadına yönelik ayrımcılık hafifleyecektir.

Neoklasik ekonomist ve kalkınma iktisadının önderi olan Pigou'ya göre kadınlar erkeklere göre daha güçsüz ve eksiktir. Toplumsal refah artışında kadının ev içindeki emeğinden ne şekilde yararlanacağını düşünmüş, çalışan kadının ücretinin erkeklere göre düşük olmasını refah artırıcı olarak nitelendirmiştir (Pujol, 1992: 151).

Marshall'ın neoklasik gelir dağılımı teorisine önemli derecede katkıları bulunmaktadır. Ancak Marshall teorisinde evli kadının sosyal konumunu ev içinde tanımlamıştır. Erkek işçilere ailesini geçindirebilecek düzeyde ücret verilmesini ayrıca kadınların erkeklerden daha düşük asgari ücret almasını önermektedir. Kadınlara verilecek erkek ücret artışı düzeyinde ücret artışını zarar verici şekilde nitelendirmektedir. Beşeri sermayenin oldukça önemli olduğu kapitalist sistemde erkek çocukların ve erkek işçilerin daha verimli ve nitelikli olabilmesi için kadınlar evlerinde olmalı sorumluluklarını aksatmadan konfor alanı oluşturmalarıdır. Yani Marshall'ın iş paylaşımı ataerkil yapıyı savunarak cinsiyet ayrımı yapmaktadır (Marshall, 2013: 439).

J.M. Keynes de kadın ve erkeğe toplumun öğrettiği cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsizlik durumunu göz ardı etmektedir. Toplumun kadından beklentisi kadını özel alana hapsedmiştir. Ya da kadınlar daha çok niteliksiz ve düşük ücretli işlerde çalıştırılmaktadır. Bu işlerde örgüt kurmanın imkânsızlığı işçilerin ses çıkarabilme olanaklarını ellerinden

aldığı için bu işlerde çalışmak zorunda kalan düşük vasıflı işçiler ve kadınlar yoksullaşmaktadır (Koritz ve Koritz, 2001).

Kısaca klasikler, neoklasikler ve Keynesyen ekol olmak üzere her üç ekolde de kapitalizme bağlılık söz konusudur ve sermayeyi artırmak amacıyla gelir dağılımının iyileşmesi için çaba harcamaktadırlar. Marksist bakış açısı gelir dağılımı sorununu kapitalizme yönelik eleştiri olarak ele alsa da kadınların emek piyasasında düşük ücret ve niteliksiz işlerde çalışması ve daima dezavantaj sahibi olması hususunda diğer üç grupta aynı saftadır. Bu dört ekolde de kadına toplumun atfettiği roller açık açık irdelenmemiş hep göz ardı edilmiştir. Aradan geçen uzun yıllar sonunda cinsiyet ayrımcılığı teorileri oluşturularak bu roller teorilere dahil edilmiştir. Bu bağlamda neo-klasik yaklaşım, kurumcu yaklaşım ve feminist iktisat yaklaşımı teorileri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.6.1. Neoklasik Yaklaşım

Neoklasik düşünce emek piyasasında, bireylerin rasyonel tercihleri ve marjinal verimliliğe odaklanmaktadır. Bireylerin rasyonel kararlar aldığı ve işverenlerin marjinal verimliliğe göre hareket ettiği bir piyasada adil bölüşüm söz konusudur ve sınıflar arası ayrımcılıktan söz edilemez. Ayrımcılıktan bahsedebilmek için verimlilik düzeyleri eş olan işçilerin aldıkları ücretler ve buldukları konumların farklılık göstermesi gerekir. Neoklasik görüş ayrımcılığın geçici olabileceğini uzun dönem tam rekabet piyasasında ortadan kalkacağını savunmaktadır. Minimum ortalama maliyet ve maksimum karla üretimi merkezine alan rekabetçi piyasa yapısı için bir grubun diğer gruplardan daha yüksek ücret elde etmesi çelişkidir. Bilakis negatif ayrımcılık yapılan grup maliyeti minimize etmek için tercih sebebi olmaktadır (Hoffman, 1991: 2).

Serbest piyasa ekonomisinde artan kadın işçi talebi vasıtasıyla ayrımcılığın ortadan kalkması sağlanmış olacaktır. Eğer işveren ayrımcılık konusunda ısrarcı olursa tam rekabet ortamında devamlılık sağlayamayarak piyasadan çekilmek durumunda kalacaktır (Darity, 1995: 586). Ayrımcılığın sürdürülebilir olması için ayrımcılıktan sağlanan kazancın maliyetlerden çok yüksek olması gerekmektedir. Bu şekilde oluşan ayrımcılık ile tam rekabet koşullarından uzaklaşmaktadır.

Neoklasik görüşün ayrımcılığı açıklamaya çalıştığı modeller; insan sermayesi modeli, istatistiksel ayrımcılık modeli, Becker'in duygusal ayrımcılık modeli ve aşırı kalabalıklaşma modeli olmak üzere dört başlıkta ele alınmıştır.

İnsan Sermayesi Modeli

Neo-klasik iktisat okulunda cinsiyet ayrımcılığına ilk değinen ekonomist Edgeworth (1922)'dir. Edgeworth çalışmasında tam rekabetçi piyasayı bozan etkenleri dikkate almıştır. İngiltere'de kadın işçilerin ağırlıklı olarak düşük ücretli işlerde çalışmasına sebep olarak sendikaları göstermektedir. Sendikalar iş piyasasında etkin rolleri ile bazı işlerden belirli grupların dışlanmasına dolayısıyla ayrımcılığa neden olmaktadır. İş piyasalarındaki ayrımcılığa ilk olarak değinilen bu çalışmanın ardından Becker (1962) ve Mincer (1958) tarafından geliştirilen insan sermayesi modeli (beşeri sermaye modeli) iş dünyasında varolan cinsiyet eşitsizliğini arz yönlü açıklamıştır.

Kadınların ağırlıklı olarak erkeklere göre görece düşük ücret ve düşük statülü mesleklerde çalışması, düşük işgücü niteliğine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Kadınlar gerek evlilikle gerek çocuk bakımıyla ilgili sorumlulukları nedeniyle işgücü piyasasında daha tecrübesizdir. Tecrübesi düşük olan kadının iş piyasasında üretkenliği de düştüğü için gelir düzeyi erkeklere göre düşük kalmaktadır (Anker, 1997: 317).

Kadınların yine evlilikle ilgili sorumluluklarından dolayı seyahatlerinin kısıtlı olması, ev içi sorumlulukları, çalışma saatlerinin esnek olmaması ve yerleşim yeri belirlemede erkek rolü gibi nedenlerle işverenlerin kadın işgücünü daha az tercih etmeleri ise neoklasik iktisadın cinsiyet eşitsizliği ile ilgili insan sermayesi modelinin talep yönlü açıklamasıdır.

Kadınlar yukarıda bahsedilen nedenlerle dönem dönem çalışma hayatına ara vermekte dolayısıyla iş hayatındaki eğitim ve tecrübeden mahrum kalmaktadır. Dolayısıyla beşeri sermayeleri erkeklere göre zayıf kalmaktadır. Ayrıca iş hayatı dışında geçen zamanda iş ile ilgili becerileri zayıflamakta ve verimlilikleri düşmektedir. Erkekler ise böyle bir kısıtları olmadığı için kadınlara göre daha eğitilmiş ve daha tecrübeli olmakta ve yüksek nitelikli işlerde daha çok tercih edilmektedir (Anker, 1997: 318).

İstatistiksel Ayırmcılık Modeli

1972 yılında E. Phelps ve K. Arrow tarafından geliştirilen istatistiksel ayrımcılık modelinde iş piyasasında tam olmayan istatistiki veriye göre karar alınmaktadır. Piyasanın karar alıcıları bireyler hakkında sınırlı bilgi dahilinde hareket etmektedir. Bir işveren işçi alımı için, gelen başvuruları değerlendirirken başvuruda yazanlar ya da görüşme esnasındaki fikir edinimleri gibi sınırlı bilgiyle karar vermek durumundadır. Ancak işverenler ellerindeki bilgiler ışığında adayların hangi gruba (etnik köken, ırk, cinsiyet vb.) dahil olduğunu bilmektedirler.

Ellerindeki eksik bilgi ile başvuruları değerlendiren işverenin işçilerin verimliliği hakkındaki öngörülerini, adayların bireysel sinyallerinin ağırlıklı ortalaması ile birlikte aday ile aynı gruptaki çalışanların ortalama verimliliğiyle belirginleşmektedir. İşverenlerin ağırlığı bireysel sinyalin bilgi seviyesine göre şekillenmektedir. Adaylar başvurularıyla beraber ne kadar fazla bilgi sunarsa işverenin aday hakkında ağırlığı artmakta, ne kadar eksik bilgi kalırsa ağırlık adayın grup üyeliğine kaymaktadır.

Bir sonraki aşamada açıklanacak olan duygusal ayrımcılık modelinde, işverenlerin bazı gruplara karşı önyargıları ayrımcılığa neden olmaktadır. İşveren, önyargılarından kaynaklanan ayrımcılık için belli maliyete katlanmaya razı olmaktadır. İstatistiksel ayrımcılık modelinde ise ayrımcılığa neden olan faktör bilgi eksikliğidir (Guryan ve Charles: 2013: 418). İşveren adayların verimliliğine dair tam bir bilgiye sahip olmadan kararını maksimize etmeye çalışmaktadır. Bilgi eksikliğinden doğan ayrımcılık için bir maliyet ödemeye razı değildir. Böylelikle duygusal ayrımcılık ile istatistiksel ayrımcılığın aralarındaki fark açıkça görülmektedir.

Becker'in duygusal ayrımcılık modelinde işverenin kendi önyargılarından oluşan ayrımcılık karşısında belli maliyete gönüllü olmasıyla birlikte istatistiksel ayrımcılık modelinde adaylar hakkında eksik bilginin sebep olduğu ayrımcılık karşısında işveren maliyet ödemeye gönüllü değildir. İşverenler kadın adaylar için karar verme aşamasında toplum tarafından genel kabul görmüş önyargılar doğrultusunda hareket edebilmektedirler. Kadınlar hakkında erkeklere göre daha verimsiz oldukları, düzenli bir çalışma hayatlarının olmayacağı ve güvenilir olmadıkları gibi duygulara kapılabilmektedirler. Böylece kadın

ve erkek adaylar eşit iş verimliliğine sahip olsalar da işverenler kadınlara karşı inançları doğrultusunda kadına beşeri sermaye yatırımı yapmak istemeyebilmektedir. İşverenlerin adayları tek tek gözlemlenmeleri maliyetli olacağından onlar da grup ortalamasına güvenmek durumunda bırakılmaktadır. Her işverenin kadın adaylar hakkında grup ortalamasına güvendiği düşünülürse kadınların iş piyasasında yükselmesi oldukça güç görünmektedir (Fang ve Moro, 2010: 134-135).

İşverenlere göre iş piyasasında kadın ve erkeklerin iş verimliliği farklılaşmaktadır. Çalışanlarının yüksek beşeri sermaye maliyetlerine katlanabilen işverenler kadın adaylar için grup ortalamalarını çok dikkate almamakta kadınları işten ayrılma maliyeti düşük bölümlerde değerlendirecektir. Bu durum da kadınların işten ayrılma maliyeti düşük olan mesleklerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Grup içerisinde yüksek niteliklere sahip kararlı kadınlar olsa da grup bilgisi etkisiyle düşük ücretli düşük beşeri sermayeli iş kollarına yönlendirileceklerdir. Ayrıca tersi durum da söz konusu olabilmektedir. Örneğin iş verimliliği düşük olan erkekler gruba dair bilginin etkisiyle kendilerine göre daha yüksek değerde işlere alınabilmektedir (Bielby ve Baron, 1986: 760-762).

Becker'in Duygusal Ayrımcılık Modeli

Nobel Ekonomi Ödülü'ne sahip ekonomist G. Becker tarafından geliştirilen duygusal ayrımcılık modeline göre; çalışanlar, kadın veya zenci bir patron iyi bir ücret verse bile çalışmayı reddedebilmektedir. Ayrıca müşteriler kadın veya zenci müşterilerden hizmet almak istemeyebilmektedir (Bilen ve Yumuşak, 2008: 10-11). Kadınlara karşı eşitsizlik duygusuna kapılan işverenler de; kadın işçi istihdam ettiklerinde ayrımcılık katsayısı gibi mali değeri olmayan bir ek maliyetin çıkacağı hissine kapılabilmektedir. Bu düşüncedeki işverenler kadına ek maliyet hissiyle daha düşük ücret vermektedirler. Bu durumda işveren, çalışan ve müşterilerin duygusal ayrımcılığı, gelir seviyesini düşürebileceği gibi iş kurma ve girişimciliği de sekteye uğratabilmektedir. Becker'e göre bu tutum ekonomide sadece ayrımcılığa maruz kalanlara zarar vermemekte ayrımcılık yapanlar da ekonomik yönden zarara uğramaktalar (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 232).

Aşırı Kalabalıklaşma Modeli

Millicent Fawcett tarafından ilk olarak 1918 yılında ortaya atılan teoriye göre; işverenlerin önyargıları, kadınlara karşı geleneksel bakış açıları, kadınların bazı mesleklerde çalışamayacağına dair inançları onların statüsü düşük niteliksiz işlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Niteliksiz işlerde kalabalıklaşan kadın işçilerin de ücreti düşürdüğü savunulmuştur. Dolayısıyla kadın ve erkek arasındaki ücret farklılığı yoğunlaştıkları meslek dallarından kaynaklanmaktadır (Çolak ve Ardor, 2001: 95).

Edgeworth 1922 yılında Fawcett'in ortaya attığı teoriyi Neoklasik yaklaşımda arz-talep kanalıyla formüle etmiştir. 1971 yılında B. Bergman modeli Amerika'da ırkçılıkla ilgili çalışmalarda ve sonrasında cinsiyet eşitsizliğini açıklamada kullanmıştır (Tzannatos, 1989: 7). Irkçılıkla ilgili çalışmalarda siyahlar ve beyazların çalıştıkları meslek ve sektör farklılıkları cinsiyet eşitsizliğinde kadınlar ve erkekler için irdelenmiştir. Aşırı kalabalıklaşma modelinde işgücü piyasasına ait tam rekabetçilik özelliğinden uzaklaşarak meslek ayrımcılığı varsayımı dikkate alınmıştır. Kadın işgücü her ne donanıma sahip olursa olsun, daha önceden kadın işi erkek işi olarak şekillenerek farklılaştırılmış piyasada rekabet edeceğinden emeğinin karşılığını alamayacaktır. Model istihdamdaki cinsiyet ayrımcılığının gelir dağılımını etkilediğini savunmaktadır (Bergmann, 1974: 103).

2.6.2. Kurumcu Yaklaşım

Neoklasik teori bireylerin kendi hür iradeleriyle rasyonel bir şekilde farklı iş imkânları arasından zevk ve tercihleri doğrultusunda seçim yapabildiklerini ifade etse de, kurumcu yaklaşıma göre emek piyasası esnek değildir. Tekelci firmalar ve kurumsal düzenlemeler bazı iş arayanları düşük nitelikli ikincil piyasalarda çalışmaya zorlamaktadır.

Kurumcu teoriye göre yüksek maaş ve ikramiyelerin verildiği, terfi olanağı olan, işgücü sirkülasyonunun çok az olduğu işgücü piyasaları "*birincil piyasa*", düşük maaşlı, ikramiyesiz, terfi olanağı olmayan ve işgücü sirkülasyonunun çok fazla olduğu işgücü piyasaları ise "*ikincil piyasalar*"dır. Birincil piyasa firmaları çalışanlarında çözüm odaklılık, yaratıcılık, düzen ve disiplin, gönüllülük, başarı ve motivasyon gibi nitelikleri ararken ikincil işler ise daha çok hizmet grektiren işlerdir. Kurumcu yaklaşım kadınların

daha fazla ikincil piyasalarda daha düşük maaşla çalıştırıldığını, erkeklerin ise birincil işlerde yüksek gelirle istihdam edildiklerini söylemektedir (Reich vd., 1973: 360).

2.6.3. Feminist İktisat Yaklaşımı

Kadını işgücü piyasasında ve mülkiyet ediniminde eşit olarak teorilerine dahil eden J.S. Mill, H. Taylor ve Bodichon ilk feminist iktisatçılardandır. 1840'dan itibaren 30 yıllık dönemde yazılarında kadına teorik olarak yer vermişlerdir. Devam eden süreçte İngiltere'de 1900'lü yılların ilk çeyreğine kadar M. Fawcett, A. Biggs ve B. Webb “*aynı işe aynı ücret*” şeklindeki taleplerini ekonomi sahnesine taşımışlardır. ABD’de feminist iktisada öncülük eden iktisatçı C. P. Gilpman (1898) “*Women and Economics*” isimli eserinde kadının ev içindeki konumunu araştırarak dış dünyada yer almalarının gerekliliğine değinmiştir.

1960'lı yıllarda ekonomi literatüründe kadının iş piyasasında yer alması, ev içindeki üretimi, ücret farklılıkları, meslek ayrımcılığı gibi konular yer almaya başlamıştır. Dolayısıyla bu dönem feminist iktisat için başlangıç olarak kabul edilmektedir (Strober, 1994). 1980'li yıllardan itibaren artık kadının durumundan ziyade iktisadi yapı da cinsiyet bağlamında irdelenmeye başlanmıştır (Strober, 1994: 145).

Kadınların çocuklarla beraber ekonomi içerisine dahil edilmemesi zamanla feminist iktisadın doğuşuna zemin hazırlamıştır. Kadının ev içindeki üretimi hesaba katılmamış ve ekonominin dışında kalmıştır. Strober (1994) iktisadi yapının, ayrıntılarıyla cinsiyet bağlamında irdelenmesini “*feminist iktisat*” olarak tanımlamaktadır. Ayrıntıların detayına indiğimizde; ekonomik yaklaşımlar, modeller, yöntemler, kavramlar, tanımlamalar ve hatta ekonominin kapsamı ve konusu karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu olgular kadının ekonomik statüsünü ve kadın-erkek arasındaki iktisadi eşitliği dikkate alarak sorgulanmalıdır (Strober, 1994: 143).

Feminist iktisadın amacı; ekonominin kadın bakış açısıyla yeniden sorgulanmasıdır. Bu doğrultuda kadının ekonomik durumu dikkate alınıp geliştirilmeye çalışılacaktır. İktisat kadını ayıran ve dışlayan kuramlardan arınacak ve daha geniş bir bakış açısı kazanmış olacaktır. Aynı zamanda iktisadi teori ve politika da gelişim gösterecektir. Strober’e göre,

ekonomi disiplini hayatın gerçeklerini yansıtmamaktadır, bu gerçeklerden tecrit varsayımlara sahiptir. Bu varsayımların feminel yaklaşımla tekrardan irdelenmesi, öncelikle batıdaki oldukça güçlü cinsiyet ayrımcı bir iktisadi yaklaşımı gün yüzüne çıkaracaktır. İktisadi kuramlar ve pratik argümanlar, bireylerin sosyokültürel yaşam tecrübelerine yer vermemektedir. Bu doğrultuda feminist iktisat, ekonomi disiplinine ait örtülü hipotezleri ifşa etmekte ve kadınların aleyhinde ekonomik statülerinin sebeplerine tartışma ortamı yaratmaktadır (Strober, 1994).

İktisat biliminde kadın figürünün görmezden gelindiğini ifade eden feminist ekonomistler, problemin çözümü için kadınlar adına “*pozitif ayrımcılık*” önerisinde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda kadın ekonomistlerin sayıca artırılması özendirilmeli dolayısıyla kadın ekonomistlerin çalışmaları artarak iktisadi cinsiyetçi hipotezleri ayrıştırabileceklerdir (Strober, 1994: 144). “*Feminist deneycilik*” iktisat disiplininin kadın görüşü dahilinde olmasına aracılık etmektedir. Görüş halihazırdaki dataların başka pencereden değerlendirilmesine zemin hazırlamakta ve feminist iktisat kanalıyla iktisadi disipline katma değer yaratacaktır. Ancak neo-klasik iktisadın çizdiği konu ile ilgili uygunluk sınırlarının katılığı karşısında feminist deneyciliğin yetersizliği kaçınılmazdır (Mac Donald, 1995: 169). Kadınlar tarafından edinilen deneyimler ve elde edilen bilgilerin kadınsal bir tutum oluşturacağını savunan feminist iktisatçıların “*feminist farklılık*” ile ilgilidir (Nelson, 1993: 9). İktisat teorilerinin kadın tecrübelerini ve bu deneyimlerin detaylarını anlatabilecek sunum şekillerini içermesi gerekliliğini savunan görüş “*feminist postmodernizm*”dir. İktisadi disiplinin cinsiyet öğelerinden arınması cinsiyetçi sosyal yapılaşma ve bilimsel sosyal yapılaşma aralarındaki uyumun kökeninde yatan inanç iktisatta sorgulanmalıdır görüşü “*feminist yapılaşmamacılık*”tır (Yavuz ve Serdaroğlu, 2010: 11).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMININ KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

3.1 Gelir Kavramı

Gelir kelimesi sözlükte; “*Bir kimseye, aileye ya da topluluğa belli zamanlarda belli kaynaklardan, yerlerden gelen para*” ya da “*Bir ekonomik birimin belli bir süre içinde kazandığı ücret, getiri, kira vb. biçimindeki para*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Geliri ekonomik olarak; “*üretim faktörlerinin üretime yarattıkları katma değer karşılığında aldıkları pay*” şeklinde tanımlayabiliriz. Üretim faktörleri üretime parasal artış sağlıyorsa parasal gelir (nominal gelir), mal ve hizmet artışı sağlıyorsa reel gelir adını almaktadır.

Üretim, bireylerin sonsuz ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal ve hizmetlerin miktar ve faydalarının artırılması sürecidir. Üretim, emek (işgücü), doğal kaynaklar (toprak), sermaye ve girişimci gibi üretim faktörlerinin bir araya getirilerek sonsuz ihtiyaç ve isteğe sahip bireylere yeni mallar yeni ürünler yaratma faaliyetidir (Boratav, 1976). Bu üretim faktörleri yeni mal ve yeni ürün yaratma çalışması sürecinde her biri ayrı ayrı gelir elde etmektedir. Emegın elde ettiği gelir ücret, toprağın elde ettiği gelir rant, sermayenin elde ettiği gelir faiz ve son olarak girişimcinin elde ettiği gelir kardır.

Milli gelir üretime dahil olan faktörlerin üretimden aldığı payların toplamıdır (Haçerlioğlu, 1986; Türk, 1988). Faktör fiyatları vasıtasıyla hesaplanıp ücret, rant, faiz ve karın toplamından oluşmaktadır dediğimizde milli geliri gelir yönünden tanımlamış oluruz. Bir ülkede ekonomik faaliyetler neticesinde belli bir dönemde elde edilen mal ve hizmet toplamı şeklindeki tanımlama milli gelirin üretim yönünden tanımıdır. Bir diğer tanım ise harcamalar yönündendir ve bir ekonominin belirli bir dönemde milli servetinin sabit olarak kalması koşuluyla harçayabileceği mal ve hizmet toplamı şeklindedir. Milli gelir bu üç farklı yönden tanımlanmakla birlikte aynı zamanda bu üç farklı yön aracılığı ile hesaplanabilmektedir (Eren, 1989).

3.2. Gelir Dağılımının Tanımı

Birey veya sosyal topluluklara milli gelirden düşen payı ifade eden kavram gelir dağılımıdır. Ekonomilerde cari dönemde elde edilen gelirin kişiler (hane halkları), üretim faktörleri, bölgeler ya da sektörler arasındaki bölüşümü de gelir dağılımı olarak tanımlanmaktadır.

Gelirin toplum arasında nasıl ve ne şekilde dağıtılacağı sorusu bölüşüm ilişkisi ile ilgilidir. Bölüşüm ilişkisi ulusal gelirin bireyler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasındaki paylaşım tarzını ifade eden sosyal ilişkilere (Boratav, 1976: 8). Bölüşüm ilişkisi sayısal bir göstergesiyle ifade edilemeyen soyut bir kavramdır. Gelir dağılımı ise bölüşüm ilişkisine bağlı olarak gerçekleşen somut ve sayısal bir göstergedir.

İktisat açısından gelir dağılımında eşitlik ve sosyal adaletin sağlanıp sağlanmadığı yıllardır araştırmalara konu olan oldukça önemli bir husustur. Ayrıca gelir dağılımı adaleti sadece ekonomiyi ilgilendiren bir konu olmamıştır. Bölüşüm ilişkisini sosyal ilişkiler olarak tanımlamıştık. Dolayısıyla gelir dağılımındaki adaletsizlik sosyal, siyasi ve kültür gibi toplumsal konuları da yakından ilgilendirmektedir. Bir ülkenin ulusal geliri bireyler ve sosyal topluluklar arasında adil bir şekilde dağıtılmıyorsa yani gelir eşitsizliği söz konusu ise sosyal kargaşa ve demokrasinin tam işlememe sorunları kaçınılmazdır. Gelir dağılımı, toplumun gelişmişlik düzeyi ve refah seviyesinin ortaya konmasında önemli bir göstergedir. Gelir eşitsizliği yüksek toplumlarda sağlık problemleri, düşük eğitim seviyesi, iyi beslenememe ve düşük kültür seviyesi gibi sorunlar ile karşılaşmaktadır (Şahin, 1997: 387). Bu nedenler gelir dağılımı adaletinin devletlerin öncelikli konuları arasında olmasını gerektirmektedir.

Gelir piyasada işleyen sistem nedeniyle adil olarak dağılmamaktadır. Piyasada çok değerli kaynaklara sahip olanlar çok daha fazla gelir elde ederken kaynakları daha az değerli olanlar daha düşük gelir elde etmektedir (Boyes ve Melvin, 1996: 883).

Toplumların bireyleri incelendiğinde her toplumda çok düşük gelirli (fakir) ve çok yüksek gelirli (zengin) bireyler bulunmaktadır. Bu iki kesimin geliri arasındaki makas çok

açıkça gelir adaletsizliği o denli yüksektir. Makas kapandıkça gelir daha adaletli bir şekilde dağılmış olacaktır.

Gelir eşitsizliğinin ölçüsü her ülkede aynı değildir. Ülkeler arasındaki gelişmişlik, kalkınma seviyesi, eğitim ve kültür seviyesi gibi daha birçok sosyo-kültürel ve politik etken gelir dağılımının her ülkede eşit olmamasının nedenidir.

3.3. Gelir Dağılımı Türleri

Ekonomilerin sahip oldukları toplam gelirlerin farklı boyutlar aracılığıyla dağılımı gelir dağılımı türlerinin meydana gelmesine neden olmaktadır. Gelir dağılımı türleri literatür dikkate alınarak fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel (coğrafi) olmak üzere 4 farklı alt başlıkta ele alınacaktır.

3.3.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı bir ekonomideki üretim faktörlerinin milli gelirden elde ettikleri gelir paylarını konu alır. Üretimden emek sahibi ne kadar ücret alır, toprak sahibi ne kadar rant elde eder, sermayedar ne kadar faiz alır ve girişimci ne kadar kar elde eder soruları fonksiyonel gelir dağılımının içeriğini oluşturur. O halde fonksiyonel gelir dağılımı gelirin elde edildiği kaynağı baz almaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı sosyal grup ayrımı yapabilme imkânı tanır.

Literatürde fonksiyonel gelir dağılımı “*birincil gelir dağılımı*” olarak da anılmaktadır. Birincil gelir dağılımında üretim faktörleri üretimden kendi payına düşeni alırken devletin vergi ve harcama politikası söz konusu değildir. Ulusal gelir piyasada faktörler arasında devlet müdahalesi olmadan kendiliğinden dağılır. Günümüzde devlet müdahalesinin olmadığı piyasa ekonomisinde kendiliğinden dağılan gelir bazı piyasa aksaklıkları ve kurumsal faktörler nedeniyle adil bir dağılım olarak görülmemektedir. Bu durum özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır (Aksoy, 2011: 450).

Piyasada gelirin kendiliğinden dağılımı sonrasında devletin vergi, sübvansiyon, transfer harcamaları gibi araçlar yardımıyla geliri yeniden dağıtma faaliyeti “*ikincil gelir dağılımı*” olarak adlandırılır. Devlet piyasaya gelir dağılımını daha adaletli bir hale getirmek için müdahale etmektedir. Bu durumda devlete ait gelir dağılımı fonksiyonu birincil gelir dağılımına devlet müdahalesi sonucunda gerçekleşmektedir (Kirmanoğlu, 2011: 206).

3.3.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir bireylerin cari dönemde tüm kaynaklarından elde ettiği gelirdir. Kişisel gelir ulusal gelirin nüfus sayısına bölünmesiyle elde edilebilir. Kişisel geliri bulmanın bir yöntemi daha vardır. Ülke nüfusu gelir seviyesi en düşükten en yükseğe doğru %20’lik dilimler olmak üzere beş eşit parçaya ayrılarak grupların her biri için milli gelir hesabı yapılmaktadır. Gruplar arası karşılaştırmayı sağlayabilmek adına milli gelir içindeki grup milli gelir yüzdeleri ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Gelir seviyesi en düşük grup yüzdesi ile gelir seviyesi en yüksek grup yüzdesi arasında büyük fark oluşmuşsa ülkedeki gelir adaletsizliği yüksek demektir. Kişisel gelir dağılımı bir ekonominin cari dönem milli gelirinin kişiler, hane halkları ve sosyal gruplar arasındaki dağılımı ile ilgilidir (Kuştepeli ve Halaç, 2004).

Bireysel gelir dağılımında kişilerin geliri; nerede, nasıl ve ne şekilde elde ettiği dikkate alınmamaktadır. Sadece cari dönemde elde edilen gelir miktarıyla ilgilenilir (Türk, 1992: 292). Kişisel gelir dağılımı ya da bireysel gelir dağılımı incelemesi, tüketici biriminin esas alınması ve yönteminin işsizleri içermesi gibi nedenlere dayanarak aile odaklıdır. Buna bağlı olarak kişisel gelir dağılımı, ulusal gelirin hane halkları arasında ne derece adil dağılıp dağılmadığını inceler. Bireysel gelir dağılımında hane halklarının gelir miktarı önemlidir. Hane halklarının gelir dağılımı incelenirken kişilerin ve hane halkının hangi kesime ait olduğu bilinmemektedir. Sosyal grup ayrımı yapılmasına imkân tanımaz.

3.3.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı başta sanayi, hizmetler ve tarım sektörü olmak üzere çeşitli sektörlerin ulusal gelirden aldıkları payları gösteren gelir dağılımı türüdür. Ekonomilerde

her sektörün milli gelire katkısı aynı değildir. Gelişmiş ülkelerin ekonomileri incelendiğinde milli gelirden en fazla payı sanayi ve hizmetler sektörlerinin aldığı daha düşük payı ise tarım sektörünün aldığı görülmektedir. Az gelişmiş ülkeler de ise bu durumun tersi yani milli gelirden en yüksek payın tarım sektörüne ait olduğu görülmektedir (Türk, 1992: 291).

Buradan sektörel gelir dağılımının gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesi olduğunu anlayabiliriz. Sektörel gelir dağılımı hesabı, sektörler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliğinden ziyade özellikle tarım, sanayi ve hizmet olmak üzere üç temel sektörün milli gelire katkısı ile ilgilenmektedir. Ekonomiler, bu değerlere bakarak endüstrileşme konumları hakkında bilgiye ulaşabilir ve globalleşme süreci içerisinde hangi sektörü destekleyeceğine karar verebilmektedirler.

Üretim araçlarının mülkiyeti kamuya aitse kamu sektörü, özel kesime aitse özel sektör olması nedeniyle sektörel gelir dağılımı aynı zamanda milli gelirin kamu ve özel kesim arasındaki dağılımını da vermektedir. Bu da bize ekonomik sistem ve devletin ekonomiye müdahale seviyesi hakkında bilgi verir.

3.3.4. Bölgesel (Coğrafi) Gelir Dağılımı

Adından da anlaşıldığı üzere ulusal gelirin paylaşımında ülke içerisinde yaşanan bölgeyi konu alır. Milli gelirin ülkenin farklı bölgelerine göre nasıl dağıldığını bölgesel gelir dağılımı yardımıyla anlayabiliriz. Bu ayrımın sebebi ülkelerin tüm bölgelerinin aynı gelişmişlik seviyesine sahip olamamasıdır. Ülke içinde bölgesel farklar gelişmiş ülkelerde daha az rastlanılan bir durumken az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha sık rastlanılan bir durumdur (Öztürk, 2015: 428).

Bölgesel gelir dağılımı ülkedeki gelişmiş bölgeler ile az gelişmiş bölgeler arasında ne gibi farklılıkların olduğunu anlamaya yardımcı olur. Ülkedeki her bölgeye ait bölge içi fert başı milli gelirin fert başı milli gelire oranı belirlenerek bölgeler arasındaki gelir dağılımı dengesizlikleri anlaşılmaktadır (Türk, 2003: 314).

Bölgesel gelir dağılımı bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farkların da anlaşılmasına fayda sağlamaktadır. Fertleri daha düşük gelir seviyesine sahip olan bölgede doğal olarak göç olgusu devreye girerken gelir seviyesi yüksek olan bölgelerde kentleşme çarpıklaşacak, eğitim, sağlık hizmeti ve alt yapı talebi artacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından bu dengesizlikleri ortadan kaldırmak büyük önem arz etmektedir.

3.4. Gelir Dağılımı Ölçüm Yöntemleri

İktisadi literatürü incelediğimizde birçok gelir dağılımı ölçüm yöntemi (gelir dağılımı ölçütü) ile karşılaşmaktadır. Gelirin bireyler ve hane halkları arasında eşit olarak dağıtılması durumu mutlak eşitlik ile ifade edilmektedir. Gelir dağılımı ölçümü, gelirin mutlak eşitliğe mesafesini ortaya koymaya yarayan matematiksel ve istatistiksel ifadelerdir. Bu ifadeler ile dağılımın adaletli olup olmadığı, zaman içerisinde gelir eşitsizliğinin azalıp artma durumu, alt ve üst gruplar arası farklar ortaya konulmaktadır.

Gelir dağılımı ölçütleri ya da gelir eşitsizliği ölçütleri dört sınıfta incelenmektedir. Aritmetik ve geometrik olarak ifade edilen ölçütler objektif ölçütler, fayda fonksiyonunun da dahil olduğu ölçütler normatif ölçütler olarak adlandırılır. Normatif ölçütlere dahil olan fayda fonksiyonu toplumun refahı hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Grafik gösterimi şeklindeki ölçütler statik ölçüt ve matris yardımıyla ifade edilen ölçütler de dinamik ölçüt olarak adlandırılmaktadır (Yücel, 2011: 9).

Gelir dağılımı ölçütleri güvenilirlik adına bazı özelliklere sahip olmalıdır. Bu özelliklere sahip olmamaları durumunda birçok değişkenden etkilenecekler ve sonuçları güvenilirlikten uzaklaşacaktır (Doğanoğlu ve Gülcü, 2001: 47-49). Bu özellikler beş başlık altında incelenmektedir.

Pigou-Dalton Transfer İlkesi: 1912 yılında Pigou tarafından öne sürülen ve 1920 yılında Dalton tarafından geliştirilen ilkeye göre; aralarında gelir düzeyi farklılığı bulunan iki kişiden görece yüksek gelir seviyesine sahip kişiden daha düşük gelirli kişiye doğru yapılan gelir transferinin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltacağı ya da en azından artırmayacağı öngörülür. Ayrıca düşük gelirliden yüksek gelirliye doğru yapılacak gelir

transferinin de eşitsizliği artıracığı ya da en azından azaltmayacağı beklenmektedir (Amiel ve Cowell, 2004:12).

Gelir Ölçeği Bağımsızlığı İlkesi: Bu ilke gelir dağılımı ölçütlerinin gelirden meydana gelen sıradan oransal değişimlerden etkilenmemeleri gerektiğini ifade eder. Prensibe göre gelir dağılımı ölçütü ancak göreceli paylar üzerindeki değişimden etkilenmektedir. Gelirden meydana gelen değişim dağılım ölçütlerini etkilememelidir. Tüm bireylerin gelirinde meydana gelen oransal değişim (iki katına çıkması ya da yarıya inmesi gibi) eşitsizliğin değerini değiştirmemelidir (Amiel ve Cowell, 2004: 12).

Nüfus İlkesi: Bu ilke gelir dağılımı ölçüm yöntemlerinin uygulandığı ekonomideki kişi sayısından etkilenmemesi gerekliliğini öngörür. Nüfustaki artış ya da azalış toplumun gelir dağılımı ölçütünü değiştirmemelidir (Cowell, 1995).

Simetri İlkesi: “Anonimite” olarak da adlandırılan ilkeye göre eşitsizlik ölçütlerinin bireylerin sadece gelirlerine duyarlı olması gerekliliği savunulmaktadır (Chongvilaivan ve Kim, 2015: 85). Ölçütler hesaplanırken bireysel gelirin dışındaki özelliklerin ölçütü etkilememesi gereklidir.

Ayrıştırma İlkesi: Nüfusun alt gruplarında meydana gelebilecek adaletsizlik ya da eşitsizlik aynı oranda genele de yansıtılmalıdır. Alt gruplardaki sürekli değişimlerin bütün ile ilişkilendirilmesi gerekliliğini savunan ilkedir (Litchfield, 1999: 2).

3.4.1. Objektif Eşitsizlik Ölçütleri

Gelirler arası farklar ile gelirlerin ortalama gelirden farklarını baz alan aritmetik ya da geometrik olarak ifade edilebilen eşitsizlik ölçütleridir. Değişim aralığı, değişim katsayısı, göreceli ortalama mutlak sapma, göreceli varyans, Pearson çarpıklık katsayısı, logaritmik standart sapma, gini katsayısı, kuznets katsayısı, theil endeksi, yüzde paylar, pareto katsayısı ve Elteto-Frigyes eşitsizlik ölçütü olmak üzere oniki başlık altında açıklanacaktır.

Değişim Aralığı

Görelî genişlik olarak da anılan ölçüt dağılıma ait en büyük ve en küçük değerleri karşılaştırma fırsatı vermektedir. Aralık, en büyük değer ile en küçük değer arasındaki farkın aritmetik ortalamaya oranı ile hesaplanmaktadır. Değişim aralığına yönelik matematiksel ifade aşağıdaki gibidir:

$$A = (Max Y_i - Min Y_i) / \bar{Y}$$

Max Y_i: Maksimum hane geliri

Min Y_i: Minimum hane geliri

\bar{Y} : Ortalama geliri ifade eder.

Tüm gelirlerin eşit dağılması halinde değişim aralığı "0" ($A=0$) değerini almaktadır. Grup n kişiden oluşuyor ve tüm gelir yalnız bir kişiye aitse değişim aralığı " n " e eşit çıkmaktadır ($A=n$). Daha önce belirtildiği gibi ölçüt yalnız uç noktaları karşılaştırmaya fırsat tanıdığı için dağılımın ara değerleri hakkında bilgi edinmek mümkün değildir (Sen, 1973: 24).

Değişim Katsayısı

Hane halkı gelirlerinin ortalama gelirden farklarının kareleri toplamını hane sayısına oranladığımızda elde edilen istatistikî hesap varyans hesabıdır. Varyansın ortalama gelirden uzaklaşan hane halkı gelirlerini konu alması transfer ilkesini karşıladığı anlamına gelmektedir. Ortalama gelir düzeyinden etkilenen varyans hesabı ile çok büyük ya da çok küçük gelir farklılıklarında transfer etkisi sağlıklı ölçülememektedir. Varyansın matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$V = [\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2] / n$$

V: Varyans

Y_i: i. hane geliri

\bar{Y} : Ortalama geliri ifade eder.

Varyansın karekökü ($V^{1/2}$) standart sapmayı (S) vermekte standart sapmanın ortalama gelire oranı ile de değişim katsayısı hesaplanmaktadır. Değişim katsayısının formülü (Campano ve Salvatore, 2006: 80):

$$D = S / \bar{Y}$$

D: Değişim Katsayısı

S: Standart Sapma

\bar{Y} : Ortalama geliri ifade eder.

Değişim katsayısı göreceli değişim üzerinde durduğu ve ortalama gelir düzeyinden bağımsız olduğu için varyans hesabının yetersizlikleri söz konusu değildir. Tüm düzeylerdeki gelirler arasındaki aktarımlara karşı hassastır. Değişim katsayısı “0”a yaklaştıkça gelir dağılımı adaletsizliği düşmekte yani gelir daha adil olarak dağılmaktadır. Toplumda ancak mutlak gelir adaleti söz konusu ise katsayı “0” olabilmektedir.

Göreceli Ortalama Mutlak Sapma

Tek tek hane gelirlerinden ortalama gelirler çıkarılarak farkların mutlak değerleri alınmakta ve tüm mutlak farkların toplamı toplam gelire oranlanarak ölçüt elde edilmektedir. Ölçüte ait matematiksel ifade aşağıdaki gibidir:

$$GM = \left[\sum_{i=1}^n |Y_i - \bar{Y}| \right] / n \cdot \bar{Y}$$

GM: Göreceli ortalama mutlak sapma

Y_i : i. hane geliri

\bar{Y} : Ortalama gelir

n: Hane sayısını ifade eder.

Göreceli ortalama mutlak sapma ölçütünün “0”a eşit olması ($GM=0$) tüm hane gelirlerinin eşit olması anlamını taşımaktadır. $GM = 2 \cdot (n-1) / n$ eşitliği de tüm gelirin bir haneye ait olduğunu ifade eder. Bu ölçüt aralık ölçütüne kıyasla tüm dağılımı kapsar. Düşük gelirliden nispeten yüksek gelirliye gelir aktarımına karşı hassas bir ölçüt değildir (Sen, 1973: 25).

Görelî Varyans

Varyans hesabı gelir eşitsizliği analizinde hane halkı gelirlerinin ortalama gelirden uzaklığını ya da gelir dağılımının toplu mu dağımlık mı olduğunu bulmaya çalışmaktadır. Varyans hane halkı gelirlerinin ortalama gelirden mutlak farklarının kareleri toplamı kişi sayısına oranlanarak elde edilmektedir. Bu ölçüt bireyler arasındaki gelir aktarımını dikkate almaktadır. Matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$V = [\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2] / n$$

V: Varyans

Y_i: i. hane geliri

\bar{Y} : Ortalama geliri ifade eder.

Varyans hesabı gelir eşitsizliği ölçütü prensiplerinden biri olan ölçekten bağımsızlık ilkesini karşılamama sebebiyle gelir dağılımını karşılaştırmasına müsait değildir. Varyans gelir ortalamasının karesine bölünerek görelî hale getirilmesiyle ölçekten bağımsızlık ilkesini sağlamaktadır. Varyans gelir ortalamasının karesine bölündüğünde yukarıda açıkladığımız değişim katsayısının karesine eşit olacaktır. Matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$GV = [\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2] / n\bar{Y}^2$$

GV: Görelî varyansı ifade eder.

Görelî varyans ölçütü üst bir sınıra sahip değildir. Değerinin artması gelir dağılımını adaletsizliğinin arttığını gösterir. Gelir seviyesi yüksek olan gruptaki gelir aktarımına karşı daha hassas bir ölçüttür (OECD, 1998: 12).

Pearson Çarpıklık Katsayısı

Bu ölçüt gelir dağılımının ortalamaya göre konumunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Gelirlerin aritmetik ortalaması (\bar{Y}) ile medyanı arasındaki farkın 3 katı gelirlerin standart sapmasına oranlanarak elde edilir. Ortanca değer de denilen medyan (M) gelir dağılımında tam ortadaki değere eşittir. Hane halkı gelirlerinin ortalama gelirden farklarının kareleri

toplamının hane halkı sayısına bölümüyle varyans elde edilir. Varyansın karekökü bize standart sapmayı (S) vermektedir. Katsayıya ait matematiksel ifade aşağıdaki gibidir:

$$Ç = 3 (\bar{Y} - M) / S$$

$Ç$: Pearson çarpıklık katsayısı

Katsayı “-3 ile +3” arasında değerler almaktadır. Elde edilen değer “-1 ile +1” in aralığının dışında ise büyük çarpıklığı ifade eder. Katsayının pozitif olması gelirlerin aritmetik ortalamasının medyan gelirinden büyük olduğunu ve sağa çarpık dağılımı, negatif olması ise gelirlerin aritmetik ortalamasının medyan gelirinden küçük olduğunu ve sola çarpık dağılımı ifade etmektedir (Sen, 1973: 26).

Logaritmik Standart Sapma

Logaritmik standart sapma objektif eşitsizlik ölçütlerinden biri olup hesaplanmasında gelir seviyelerinin logaritmaları kullanılmaktadır. Tüm gelirlerin aynı olması ölçütün değerini “0” yapmaktadır. Aritmetik ortalama değişimleri ölçütü etkilememekte fakat görelî değişimler etkilemektedir. Ölçütün matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$L = [(\sum_i^n (\ln Y_i - \ln \mu)^2 / n)]^{1/2}$$

L : Logaritmik Standart Sapma

$\ln \mu$: Hane gelirlerinin logaritmik ortalaması

$\ln Y_i$: i . Hane gelirlerinin logaritmasını ifade eder.

Ağırlıklı olarak düşük gelirlileri baz alan logaritmik standart sapma ölçütünün değeri, geliri yüksek gruplardan geliri düşük gruplara gelir aktarımının olması durumunda düşmektedir. Ölçütün ortalamalardan bağımsız olup görelî değişimlere duyarlı olması uluslararası ve dönemseller karşılaştırmalarda kullanımına imkân tanımaktadır (Sen, 1973: 29).

Gini Katsayısı

Eşitsizliğin seviyesini sayısal bir değerle ifade eden ve en çok kullanılan gelir dağılımı ölçütlerinden biri de Gini katsayısıdır. 1909 yılında servet dağılımı ile sosyal sınıflar arasındaki ilişkiyi inceleyen İtalyan İstatistikçi Corrado Gini, çalışmasında δ parametresini elde ederek bu parametrenin Pareto'nun α parametresinin aksine direkt bir konsantrasyon ölçütü olduğu görüşündedir.

Pareto ve Gini'nin parametreleri anlamlı olup olmadıklarına dair birkaç yıl yoğun tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar neticesinde gelir adaletsizliği üzerine yeni çalışmalar eklenmiştir. Corrado Gini de yeni çalışmalara 1914 yılında “*Yoğunlaşma ve Nitelik Değişkenliğinin Ölçülmesi Üzerine*” başlıklı çalışmasında yoğunlaşma oranı (R endeksi) isimli yeni bir parametre ile cevap vererek gelir dağılımını matematiksel olarak ifade etmiştir (Giorgi, 1993: 83-84).

Gini katsayısı Lorenz eğrisi üzerinde hesaplanmaktadır. Lorenz eğrisi ile 45 derecelik mutlak eşitlik doğrularının sınırladığı alanın, mutlak eşitlik doğrusunun altındaki üçgenin alanına oranı ile bulunmaktadır (Bruce, 1998: 259).

Şekil 2'ye göre;

$$GINI = \frac{A(ODB) \text{ Mutlak Eşitlik Doğrusu ile Lorenz Eğrisi arasında kalan bölge}}{A(OAB) \text{ Lorenz Eğrisinin altındaki bölge}}$$

şeklinde ifade edilir. Matematiksel ifadesi de aşağıdaki gibidir:

$$G = [1 / n^2 \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |Y_i - Y_j| f(Y_i) f(Y_j)] / 2\bar{Y}$$

G : Gini Katsayısı

Y_i : i . grubun toplam geliri

Y_j : j . grubun toplam geliri

$f(Y_i)$: i . grubun gelir çokluğu

$f(Y_j)$: j . grubun gelir çokluğu

\bar{Y} : gelirlerin aritmetik ortalaması

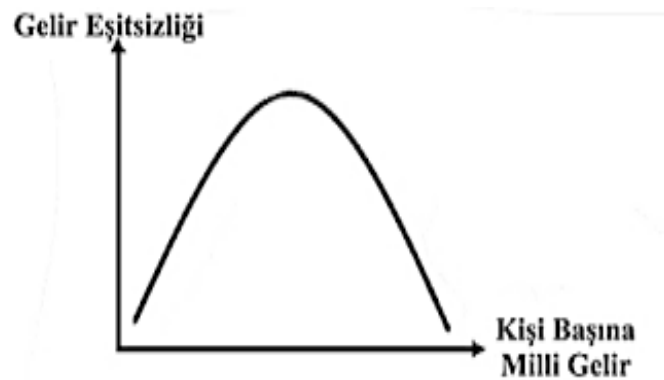
n : birim sayısı ifade eder.

Gini katsayısı “0 ile 1” arasında değerler almaktadır. Bir ülkede elde edilen milli gelir bireyler ve hane halkları arasında eşit olarak dağıtılıyorsa lorenz eğrisi 45 derecelik mutlak eşitlik doğrusu ile çakışık olacaktır. Bu ODB alanının sıfır ($A(ODB)=0$) olduğu anlamına gelir ve gini katsayısı “0” olarak bulunur. Eğer ülkenin tüm geliri bir kişi veya bir hane halkının elinde bulunuyorsa yani adaletsiz tam eşitsiz bir dağılım söz konusu ise ($A(ODB)= A(OAB)$) Gini katsayısı “1” olarak bulunur (Erdoğan, 1995; Khandker and Haughton, 2009).

Gini katsayısının “0 ya da 1” olması söz konusu değildir, dünya üzerinde hiçbir ekonomi de gelirin tamamı bir kişinin veya bir grubun elinde değildir, hiçbir ülkede gelir tam eşit olarak dağılmamıştır (Karaman ve Özçalık, 2007: 26). Gini katsayısı “0”a yaklaştığında gelir nüfusu oluşturan gruplar arasında daha adil olarak dağılmakta “1”e yaklaştığında ise daha eşitsiz olarak dağılmaktadır. Dünya üzerindeki tüm ekonomiler gelirlerini daha adil dağıtarak kalkınma seviyesini, gelişmişlik ve refah düzeyini artırmayı amaç edinmektedir. Bu doğrultuda gini katsayısını düşürmek temel hedefleri arasındadır.

Kuznets Katsayısı

Simon Kuznets 1955 yılında “*Economic Growth and Income Inequality*” başlıklı çalışmasında ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırmış ve düşük gelir düzeyi gelir adaletsizliğini artırırken yüksek gelir seviyesinin bu eşitsizliği azaltması eğilimi ters U şeklinde belirtilmiştir. Literatürde “*Ters U Hipotezi*” ya da “*Kuznet Eğrisi*” olarak adlandırılmaktadır (Özmucur, 1996: 5).

Şekil 1. Kuznet eğrisi

Kuznets yukarıda bahsedilen ilişkiyi, tarım sektörünün diğer sektörlerden daha verimsiz ve düşük ücretli olması nedeniyle tarımdan diğer sektörlere kayan istihdam ile açıklamıştır. Tarım dışı sektörler teknolojik ilerlemenin neticesinde ve de ekonomik gelişmeye bağlı olarak verimliliği ve geliri daha yüksek olmakla beraber gelir adaletsizliği de daha büyüktür.

Kuznet Katsayısı da gini katsayısı gibi sektörel sınıflandırmaya tabi Lorenz Eğrisine bağlı bir ölçüttür. Katsayının “0” değerini alması sektörel ortalamanın ülke ortalamasına eşit olmasını, “1” değerini alması istihdamda son derece önemsiz sadece bir sektörün üretimi üstlendiğini ifade eder. Buradan katsayının yalnız iki sektörden oluşan ekonomi için hesaplanabileceği sonucu çıkarılabilmektedir (Compano ve Salvatore, 2006: 108). Katsayının matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$K = Y_i / (X_i/Y_i) - 1$$

K: Kuznet Katsayısı

X_i: i. Sektörün üretimdeki payı

Y_i: i. Sektörün istihdamdaki payını ifade eder.

Theil Endeksi

Bilgi teorisinde bilgi aktarımı esnasında oluşan kayıpların ölçümü amacıyla geliştirilen endeks sonrasında ekonomide bazı eşitsizliklerin ölçümünde kullanılmıştır (Theil, 1967: 298). Nüfus oranlarından gelir oranlarına dönüşümü gerçekleştiren endeks Henry Theil tarafından bulunmuştur. Endeksin nüfus oranından gelir oranına dönüşümü sağlaması nüfus ile gelir dağılımlarını karşılaştırma fırsatı sağlamaktadır. Bölgeler arası gelir adaletsizliğini hesaplayan endeksin matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$T = \sum_{i=1}^n x_i \cdot \log(x_i/q_i)$$

T: Theil Endeksi

X_i: i. bölgenin geliri

q_i: i. bölgenin nüfusu

n: bölge sayısını ifade eder.

Endeks “0 ile 1” arasında değerler almakta ve her koşula duyarlı bir endekstir. Endeksin “0”a yaklaşması bölgeler arası gelir dağılımı adaletinin artması “1”e yaklaşması ise bölgeler arındaki dağılımda adaletsizliğin artması anlamına gelmektedir (Kazar, 2008: 77).

Bu ölçüt eşitsizlik ölçütlerinin sağlaması gereken özelliklerden Pigou-Dalton transfer ilkesi, gelir ölçeği bağımsızlığı ilkesi ve Anonimite (Simetri) ilkesini sağlayan oldukça avantajlı bir ölçüttür. Avantajları olduğu gibi bazı dezavantajlara da sahiptir. Hesaplanmasında nüfus verisi olduğu için ülkelerin gelir dağılımı karşılaştırmalarına uygun değildir. Gelir oranı aynı bireyler arasında gelir aktarımı olduğunda endeks değerini küçültür. Bunun anlamı 6000 TL ve 3000 TL geliri olan iki kişinin gelirleri oranı 2’dir. Keza 20000 TL ve 10000 TL geliri olan iki kişinin de gelirleri oranı 2’dir. Her iki gruptaki yüksek gelirlilerden düşük gelirliye aktarılan aynı miktardaki gelirin endeksi küçültme oranı aynı çıkmaktadır. Bu da endeks açısından dezavantaj oluşturmaktadır (Elveren, 2013: 37-38).

Yüzde Paylar

Yüzde paylar analizi bireysel gelir dağılımı ölçütlerinden en kolay ve en açık olanıdır. Toplumdaki bireyler ve hane halkları %1 (100), %5 (20), %10 (10), %20 (5) gibi yüzdelik dilimlere ayrılır. Minimum gelire sahip gruptan maksimum gelire sahip gruba doğru sıralanarak elde edilen grupların milli gelirden aldığı payları karşılaştırma imkânı doğmaktadır. Zaman içerisinde gelir dağılımında meydana gelen değişimleri izleme imkânı ile birlikte farklı ülkelerle de kıyaslanabilmektedir (Ensari, 1997).

Analize ait gösterge, en yüksek gelir grubu diliminin, en düşük gelir grubu dilimine oranlanması ile elde edilir. Elde edilen gösterge ne kadar büyükse toplumda gelir adaletsizliği o kadar yüksektir. Göstergenin küçük olması da toplumdaki bireyler ve hane halklarının milli gelirden aldıkları payların o denli adil olduğunu ifade etmektedir. Bu yöntem nüfusun belirli dilimlere ayrılmasıyla elde edildiğinden yüzdelik dilimler arasındaki gelir dağılımı farklılığını da ortaya koyması açısından nüfusun tamamına ait gelir dağılımı hakkında bilgi veren ölçütlerden ayrılmaktadır (Çelik, 2004: 63).

Pareto Katsayısı

Pareto katsayısı, kişisel gelir dağılımının ölçüm yöntemini ilk defa 1895 yılında "*La legge della domanda*" başlıklı çalışmasında konu alan İtalyan Ekonomist Vilfredo Pareto'nun adıyla anılmaktadır. Pareto çeşitli ülkelere ait gelir vergisi datalarını incelediği modelinde gelir dağılımı adaletsizliğini α parametresi ile açıklamıştır. Model rassal olarak seçilmiş kişilerin gelir seviyesi ile bu kişilerle aynı gelir seviyesinde ya da üstünde bir gelire sahip olanların sayısı arasındaki ilişkiyi savunmaktadır (Pen, 1971: 235).

Pareto katsayısı, zaman ve mekân kavramı olmaksızın ülkelere ait gelir dağılımı eğrilerinde üst gelir grubunu ifade eden dilimlerin aynı eğime sahipliği ile ilgilidir (İşığışık, 1993). Katsayının matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir (Pen, 1971: 235):

$$N_y = A \cdot y^\alpha$$

N_y : y düzeyinde veya üstünde gelir elde edenler

A : sabit sayı

α : Pareto katsayısı

y : gelir düzeyini ifade eder.

Davis (1963)' e göre bazı ülkeler için elde edilen Pareto Katsayısı α yaklaşık olarak "1.5" değerini almaktadır.

Elteto-Frigyes Eşitsizlik Ölçütü

Bu ölçüt Ö. Elteto ve E. Frigyes (1968) tarafından gelir eşitsizliğini ölçmek üzere oluşturulmuştur. Gelir dağılımı üç parçaya ayrılmaktadır. Gelir ortalaması (\bar{Y}), ortalamadan düşük gelirlerin ortalaması (\bar{Y}_d) ve ortalamadan yüksek gelirlerin ortalaması (\bar{Y}_y) olmak üzere üç tane endeks söz konusudur. Bu endekslerin matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir (Pen, 1971: 235):

$$U = \bar{Y} / \bar{Y}_d, \quad V = \bar{Y}_y / \bar{Y}_d, \quad W = \bar{Y}_y / \bar{Y}$$

Elde edilen bu üç endeksten U dağılımın alt bölümünü, V tüm dağılımı ve W dağılımın üst kısmını açıklamaktadır. Elteto-Frigyes Eşitsizlik Ölçütü gelir dağılımı adaletsizliğinin seviyesini göstermekle beraber ayrıntılı analize de izin vermektedir.

3.4.2. Normatif Eşitsizlik Ölçütleri

Fayda fonksiyonuyla birlikte ifade edilen ölçütler normatif eşitsizlik ölçütleridir. Bu tür eşitsizlik ölçütleri Atkinson eşitsizlik ölçütü ve Dalton eşitsizlik ölçütü olmak üzere iki başlık altında açıklanmaktadır.

Atkinson Eşitsizlik Ölçütü

1970 yılında Atkinson'un önerdiği Atkinson eşitsizlik ölçütü toplumsal refah fonksiyonundan türetilmiş hem ölçekten bağımsız hem de Piquou-Dalton transfer ilkesini sağlayan bir gelir eşitsizlik ölçütüdür. Toplumsal refah fonksiyonu toplumun, bireylerin tek tek kazançlarından elde ettiği yararların toplamına dayanmakta, simetrik ve içbükey özelliktedir. Atkinson bireysel geliri sağladığı marjinal fayda ile ağırlıklandırarak bireylerin elde ettiği faydaların karşılaştırılabileceğini savunmuştur (Cowell, 1995: 36-37). Bireylerin elde ettikleri marjinal faydanın gelirlerindeki artış oranında azalacağı varsayımını savunmaktadır (Lambert, 1993: 97). Endeks farklı gelir grupları arasındaki gelir aktarımına duyarlıdır. Atkinson Endeksinin matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir (Atkinson, 1970):

$$A\epsilon = 1 - [1/n \sum_{i=1}^n (Y_i / \bar{Y})^{1-\epsilon}]^{1/(1-\epsilon)}$$

$A\epsilon$: Atkinson Endeksi

ϵ : Atkinson eşitsizlik ölçütü

Y_i : i . hanehalkı geliri

\bar{Y} : gelirlerin aritmetik ortalamasını ifade eder.

ϵ parametresi “0 ile ∞ ” arasında değerler almaktadır. Parametre artan değerler aldığı anda toplumda gelir adaletsizliği de artış göstermektedir. Atkinson Endeksi eşit gelir dağılımı olması halinde elde edilecek sosyal refah seviyesine ulaşmak için halihazırdaki gelirin ne kadarının kafi olduğunu belirtmektedir.

Dalton Eşitsizlik Ölçütü

Dalton Eşitsizlik Ölçütü fayda fonksiyonunu temel alan bir ölçüttür. Aynı fayda fonksiyonuna sahip bireylerin gelirleri arttıkça marjinal faydalarının azaldığı varsayımı altında eğer bireyler arasında gelir eşit olarak pay edilirse maksimum toplam refaha ulaşılacağını savunmaktadır. O halde ölçüt bireylerin ya da hane halklarının tek tek sosyal refahlarının (faydalarının) toplamının maksimum sosyal refaha oranıyla hesaplanmaktadır. Dalton Endeksinin matematiksel ifadesi aşağıdaki gibidir (Sen, 1973: 36):

$$D = \left[\sum_{i=1}^n U(Y_i) \right] / n \cdot U(\bar{Y})$$

D : Dalton Endeksi

U : Fayda fonksiyonu

Y_i : i. hane halkı geliri

\bar{Y} : Gelirlerin aritmetik ortalaması

$U(Y_i)$: i. hane halkının fayda fonksiyonu

$n \cdot U(\bar{Y})$: Erişilecek toplam refahı ifade eder.

Fayda fonksiyonu doğrusal dönüştüğünde ve pozitif olduğunda Dalton eşitsizlik ölçütü için sabit kalma durumu söz konusu değildir.

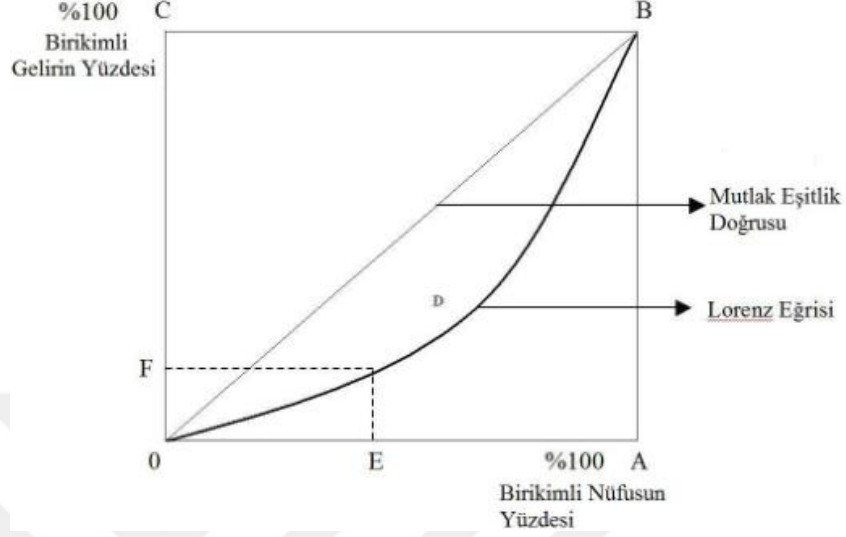
3.4.3. Statik Eşitsizlik Ölçütleri

Bir grafik yardımıyla ifade edilen ölçütlere statik ölçütler denilmektedir. Statik eşitsizlik ölçütleri Lorenz Eğrisi ve sıklık fonksiyonu olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

Lorenz Eğrisi

1905 yılında Amerikalı istatistikçi Max Otto Lorenz'in geliştirmiş olduğu Lorenz Eğrisi en sık kullanılan gelir dağılımı ölçütlerinden biridir (Atkinson, 1980). Lorenz eğrisi adından da anlaşılacağı gibi grafiksel bir gösterimdir. Eğrinin yatay ekseninde birikimli (kümülatif) nüfus yüzdesi, dikey ekseninde birikimli gelir yüzdesi yer almaktadır.

Dolayısıyla Lorenz Eğrisi birikimli gelir yüzdesiyle birikimli gelir elde eden nüfus yüzdesi arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Kakwani, 1980; Froyen ve Douglas, 1990).

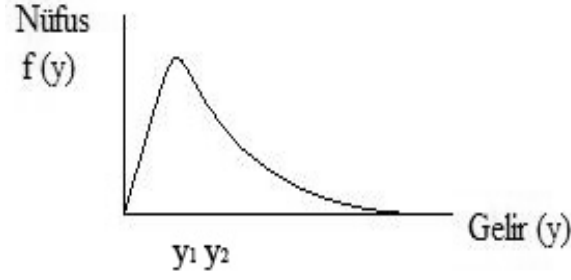

Şekil 2. Lorenz eğrisi

Lorenz Eğrisi (ODB Eğrisi) Şekil 1'deki 45 derecelik doğru ile çakışık durumda olursa gelirin bireyler ve hane halkları arasında eşit olarak dağıldığı mutlak eşitlik doğrusu şeklini almaktadır (Gregory ve Ray, 1989). Lorenz Eğrisinde meydana gelen değişimler gelir dağılımındaki eşitsizliği izlememize yardımcı olmaktadır. Gelirdeki eşitsizlik durumu Lorenz Eğrisini mutlak eşitlik doğrusundan yatay eksen yönünde uzaklaştırmakta ve çukurlaştırmaktadır. Eğrideki çukurluk arttıkça gelir eşitsizliği artmakta, azaldıkça gelir daha eşit dağıtılmaktadır (Doğan ve Tek, 2007: 99).

Sıklık Fonksiyonu

Nüfus sayımı ve nüfusa yönelik araştırmalarında elde edilen datalar ışığında hazırlanan sıklık fonksiyonu gelir dağılımının istatistiksel bir fotoğrafıdır. Ölçüt bize gelir dağılımına yönelik sayısal bilgiyi grafik yöntemiyle sunmaktadır. Bu nedenle sıklık fonksiyonu da Lorenz Eğrisi gibi statik eşitsizlik ölçütü olarak gruplandırılmaktadır.

Şekil 3. Sıklık fonksiyonu

Grafığın yatay ekseninde gelire ait yüzdesel sıklık, düşey ekseninde ise aynı nüfusun elde ettiği gelirin yüzdesel sıklığı bulunmaktadır. Grafik bize elde edilen gelir verilerinin nüfusun hangi sıklık yüzdesinde ve ne sıklıkta olduğu bilgisini vermektedir (Compano ve Salvatore, 2006).

3.4.4. Dinamik Eşitsizlik Ölçütleri

Bir matris yardımıyla ifade edilen ölçütlere dinamik ölçütler dendiğini yukarıda ifade etmiştik. Dinamik eşitsizlik ölçütü olarak hareketlilik matrisi aşağıda açıklanmaktadır.

Hareketlilik Matrisi

Farklı gelir grupları ve gelir dilimleri arasındaki dalgalanmayı zamana göre ölçmeye yarayan ve Sonlu Markov Serisi oluşturan gösterge hareketlilik matrisidir. Hareketlilik matrisinin sütunlarında gelir dilimleri satırlarında ise gelir grupları yer almaktadır. Matrisin çapraz konumdaki sayılarının görece büyüklüğü durağan gelir dilimlerini ifade etmektedir. Durağan gelir dilimleri demek gelir dağılımı adaletsizliğinin yüksek olması demektir (Fields ve Ok, 1996: 26-27).

3.5. Teoride Gelir Dağılımı Yaklaşımları

Ekonominin en önemli konularından biri olan gelirin bölüşümü konusuna 1990'lı yıllardan önce gereken önem gösterilmemiştir. Merkantilizme göre devletlerin zenginlik

kaynağı elde edilen değerli maden miktarına bağlı olup bu koşul ekonomik gelişme için yeterli olmaktadır. Merkantilistler üretimle ya da bölüşümle ilgili kalıcı teoriye sahip değildir. Fیزیokrat okulun kurucusu olarak kabul edilen Dr. F. Quesney'in oluşturduğu ve servetin toplumu oluşturan sınıflar arasında dağılımını ifade eden "*Ekonomik Tablo*" iktisat biliminde gelir dağılımına dair ilk çalışmadır (Aksu, 1993: 10).

İktisada bilim kimliğini kazandıran A. Smith milletler için zenginlik kaynağını ararken bir yandan da çok detaylı olmamakla beraber elde edilen zenginliğin nasıl bölüşüleceğine dair gelir dağılımı teorisini ana hatlarıyla belirlemiştir. Smith'in ilgilendiği gelir fonksiyonel gelirdir. Toplumu üç sınıfa (işgücü, sermaye ve toprak sahipleri) ayıran Smith'e göre gelir dağılımı; ekonomik konjonktür ve üretim faktörlerinin niteliği ile aralarındaki ilişkiye bağlı olarak belirlenmektedir (Smith, 2011: 1).

D. Ricardo'ya göre gelir dağılımı konusu ekonominin en önemli sorunudur. Bu doğrultuda *Emek-Değer Teorisine* dayalı bir gelir dağılımı teorisi belirlemiştir. Ricardo işçi ücretlerinin geçim düzeyinde olacağını üzerine çıksa dahi bir müddet sonra geçim düzeyine döneceğini savunmuştur. *Ücretlerin Tunç Yasasını* kabul etmektedir (Niggle, 1998: 523).

J.S. Mill gelir dağılımının toplumsal normlar tarafından belirlendiği görüşündedir. Az gelişmiş ülkeleri üretim odaklılıkla eleştirirken gelişmiş ülkelerin temelinde gelir dağılımını iyileştirmek olması gerektiğini savunmuştur. Gelirin kamu kurumlarının sorumluluğunda kapitalistler ve toprak sahiplerinin lehine işçilerin ise aleyhine dağıldığını savunmaktadır (Vallier, 2010).

K. Marks'ın oluşturmaya çalıştığı gelir dağılımı teorisinin temelinde Ricardo'nun *Emek-Değer Teorisi* yer almaktadır. Toplumu iki sınıflı olarak kabul eden Marks'a göre kapitalistler işçi sömürücülüğü yapmaktadır (Meek, 2009: 187).

1870'li yıllarda klasik iktisadi düşünceyi eleştiren neo-klasik iktisadi düşünce doğmuştur ve klasiklerin *Emek-Değer Teorisini* reddederek marjinal faydayı savunmuşlardır. Bu görüş işçilerin geçimlik düzey ücretin dışında, sağladıkları marjinal

verimliliğe göre ücret elde edebilecekleri yönündedir. Dolayısıyla *Ücretlerin Tunç Yasasını* reddetmektedirler (Selik, 1988: 256).

Keynesyen teori gelir dağılımını; ücretlerin nakdi olarak belirlenmesi ve kısa dönemde sabit olması ile tasarruflardan bağımsız yapılan yatırımlara dayandırmaktadır. Gelirin oluşumunu sağlayan yani tasarruf yaratan aslında yatırımdır. Keynes teorisinde daha çok tam istihdam konusuna ağırlık vermiş ve gelir dağılımı konusunu ikinci plana itmiştir (Ataman, 1997: 54).

Neo-Keynesyen düşünce temeline işçilerin fiyat uyumunu almıştır. Kaldor, Passinetti, Kalecki ve Robinson geliştirdikleri gelir dağılımı teorileri ile Neo-Keynesyen düşünceye önemli katkılar sağlamışlardır. Kaldor'a göre; gelir dengesi yatırım-tasarruf eşitliğine bağlıdır. Passinetti bölüşümün iyileştirilmesini tam istihdama bağlamaktadır. Kalecki modelinde, güçlü tekelci firmaların fiyat artırma yoluyla reel ücretleri düşürerek ücretlilerin gelir adaletsizliğine uğradığını savunmaktadır. Robinson modelinde, firma ile bireylerin tasarruflarını ayrı incelemekte ve üretim sonucu elde edilen karların sonraki dönemde kullanılmasının gelir dağılımını değiştireceğini belirtmiştir.

3.5.1. Merkantilistlerin ve Fizyokratların Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Merkantilizm yaklaşık olarak 1450 ve 1750 yılları arasında 300 yıllık bir dönemi kapsayan Avrupa iktisadi düşünce akımıdır. Ortaçağ ile Fizyokrat düşünce akımı arasında kalan Merkantilist düşünce; rönesans hareketi, dini reformlar, yeni buluşlar, coğrafi keşifler, ekonomik ve sosyal yapının değişimi gibi olaylar neticesinde ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2007: 10).

Ticari sistem olarak da ifade edilen Merkantilizm ilk olarak Adam Smith tarafından kullanılmıştır. Servet olgusunu odağına alan, ülkenin zenginliğini kıymetli madenlere bağlayan paracı bir düşünce sistemidir. Altın ve gümüş gibi değerli maden miktarı artan ülke zenginleşip yüksek refaha ulaşmaktadır (Özgüven, 2005).

Merkantilizm'e göre dünya sabit bir zenginliğe sahiptir. Bir ülkenin zenginleşmesi de ancak diğer ülkenin fakirleşmesi pahasına olabilmektedir. Dolayısıyla ülkeler zenginleşebilmek için daha fazla değerli maden edinmeye yönelik politikalar uygulamalıdır. Bu politikaları uygulayacak otorite olarak güçlü, korumacı ve müdahale edebilen devlet anlayışını savunmaktadırlar. Devlet aktif müdahaleci, ihracatı teşvik edici ve ithalatı yasaklayıcı politikaları uygulayabilecek güçte olmalıdır (Dinler, 2009: 316).

Merkantilist düşünce temelde devletin zenginliğine dolayısıyla sahip olunan kıymetli maden miktarına odaklanmıştır. İthalattan daha fazla ihracat ülkeye gelen kıymetli maden miktarını artıracığı için ihracatın artırılması ve ithalatın sınırlandırılması öngörülmektedir. Öyleki ihracatı artırabilmek adına ihracata konu olan malların yurt içi tüketiminin engellenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ülkeden kıymetli maden çıkışına neden olduğu için ithalata karşı çıkmaktadırlar. Ancak hammadde ve nitelikli iş gücü ithalatını serbest bırakmışlardır. Fakat üretim konusunda ya da bölüşüm konusunda kalıcı teoriler geliştirememişlerdir (Özgüven, 2005: 41).

Fizyokratik düşünce, Fransızların Merkantilist uygulamalara karşı koyması neticesinde 1950'li yıllarda ortaya çıkmış ve gelişerek 1760-1770 yılları arasında en yoğun döneme sahip olmuştur. Zenginliğin kaynağının para değil doğa olduğunu savunmaktadır. Fizyokrat okulun kurucusu olarak görülen aynı zamanda tıp doktoru olan Dr. François Quesney 1758'de yayınlattığı "Tableau Economique" (Ekonomik Tablo) adlı eserinde, servetin oluşumu ve artışı için gerekli fazlalığın meydana gelişini ve bu servetin toplumun sınıfları arasındaki dağılımını kanın insan vücudundaki dolaşımından esinlenerek özgün bir tablo ile açıklamaktadır. Dolayısıyla gelir dağılımından bahseden ilk iksisadi doktrin Fizyokratik düşünce olurken gelirin meydana geliş ve dağılımını bir tabloyla şematize eden Dr. F. Quesney olmuştur (Dinler, 2009: 317).

Fizyokratlar yasaları Tanrı tarafından konulmuş kusursuz ve ideal bir doğal düzenin olduğuna inanmaktadır. Toplumun işleyişi ilahi düzen içinde kendiliğinden gerçekleşmektedir. Ekonomi de bu doğal sistematüğün parçası olarak kendiliğinden düzene girebilmektedir. Doğal kanunların özgürlüğünü kısıtlayacağından devletin müdahalesi hiçbir şekilde istenmemektedir. Vincent de Gournay "*Laissez faire, laissez passer*"

(bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) cümlesi ile ekonomiye hiçbir şekilde müdahalede bulunulmaması gerektiğini ifade etmiştir (Kazgan, 2006: 58).

Fizyokratların devletten ziyade doğal düzene olan güvenleri devletin görünen eli yerine piyasa mekanizmasının devreye girmesini sağlamaktadır. Devlet sadece güvenlik ve adaletin sağlanması gibi toplumsal gerekliliği olan konularla sınırlı olmalıdır. Bireyler rasyonelliğe uygun bir şekilde kendi menfaatlerini koruyarak maksimize etmeye çalışırken aynı zamanda toplumun çıkarlarını da maksimize etmektedirler. Enflasyon, işsizlik, dış ticaret gibi ekonomik sorunlar devlet müdahalesi olmaksızın kendiliğinden çözülecektir. Doğal düzen anlayışının sürdürülebilirliği özel mülkiyetin korunması ile sağlanabilmektedir (Selik, 1980: 149).

Fizyokratlara göre sadece tarım sektörü üretkendir. Merkantilistlerin önem verdiği sanayi ve ticaret ile ortaya net bir artı çıkılmamaktadır. Tarım tabiatın yaratıcı gücüyle insanoğluna devamlı olarak tükettiklerinden ve harcadıkları emekten fazlasını vermektedir. Buna karşılık tarım dışındaki diğer sektörler kısır oldukları için tarım sektörünün verdiği net fazlayı (net hasıla) verememektedir. Fizyokratların net hasıladaki artışları üretim olarak açıkladığı bu görüş üretim teorisi olarak nitelendirilmektedir (Özgüven, 2005: 75).

Fizyokratik üretim (net hasıla) görüşü neticede tek vergi sisteminin doğmasına neden olmuştur. Net fazla sadece tarım sektöründen elde edildiğine göre yani tek üretken sektör tarım sektörü olduğu için vergi de sadece tarımdan alınmalıdır. Verginin sadece tarımdan alınmasına yönelik Fizyokratik görüş “tek vergi teorisi” olarak nitelendirilmektedir (Aktan ve Eker, 1997: 24).

Fizyokrat okulunun kurucusu kabul edilen Dr. F. Quesney yukarıda bahsi geçen eseri ekonomik tabloda toplumu toprak sahiplerinin oluşturduğu dağıtıcı sınıf, çiftçilerin oluşturduğu üretken sınıf ve ticaret ve sanayi ile uğraşan işçilerin oluşturduğu kısır sınıf olmak üzere üç sınıfa ayırmıştır. Çiftçi ve üreticilerden oluşan sınıf verimli ve üretken sınıf olarak tanımlanmakta ve bu sınıf topraktan elde ettikleri gelirden masraflarını ve kendi ücretlerini alarak kalan net hasılayı toprağı işlemelerinin karşılığında toprak sahiplerine kira olarak vermektedir. Kısır sınıfa dahil olan işçilerin bireysel emekleri ile hammaddeye kattıkları değer ücretlerine eşittir dolayısıyla net hasıla elde edememektedirler. Bir de bu

sınıfın hammaddeyi işleyebilmesi için imalathane ve imalatçıya gereksinimleri olduğundan elde ettikleri net gelirin de neticede tarım kesimine döneceği söylenmektedir (Özgüven, 2005: 75).

Tablo 1
Ekonomik tablo

Alan Sektör	Veren Sektör			Toplam Çıktı
	Tarım	Toprak Sahipleri	İmalat Sanayi	
Tarım	2	1	2	5
Toprak Sahipleri	2	0	0	2
İmalat Sanayi	1	1	0	2
Toplam Çıktı	5	2	2	9

Kaynak: Berber, 2011: 47

Tablo 1’de Dr. F. Quesney’e ait “*Ekonomik Tablo*” görülmektedir. Tabloya göre bir yılda tarım sektöründe üretilen 5 birimlik hasılanın 2 birimini tarım kendisi için kullanmakta, 2 birimini toprak sahiplerine kira olarak vermekte 1 birimini de sanayiye imalat ürünlerine karşılık olarak vermektedir. Toprak sahipleri tarımdan aldıkları 2 birimlik kiranın 1 birimini ihtiyaç duydukları maddelere karşı tarıma ve 1 birimini de imalat ürünleri karşılığında imalat sanayine vermektedir. Son durumda imalat sanayinde biriken 2 birimlik hasıla da ihtiyaç duyulan hammadde için tarım sektörüne geri dönmektedir. Böylelikle tarım sektöründe oluşan 5 birimlik hasıla tekrar tarım sektörüne geri dönerken ekonomide de 9 birimlik gelir akımı meydana gelmektedir (Berber, 2011: 47).

3.5.2. Klasik İktisatçıların Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Klasik ekolün başlangıcı 1776 yılında yayımlanan A. Smith’in “*Ulusların Zenginliği*” isimli eserine dayanmakta 1873 John Stuart Mill’in ölümü de sonu olarak kabul edilmektedir. Smith’in eserinde Fizyokratların savundukları doğal düzen düşüncesi devam etmekte olup eser iktisadın bilim kimliğine ulaşmasında yapı taşı olmaktadır (Paya, 2001: 176).

Klasikler de piyasa düzeninin kendi kendine sağlanabileceğini devlet müdahalesinin gereksiz olduğunu savunmuşlardır. Bireylerin rasyonel kararlar alması kendileri için optimum fayda sağlarken piyasa için de optimum fayda sağlanmış olacaktır. Fizyokratların tek üretken sektörün tarım olduğu fikrine katılmamakta piyasadaki tüm sektörleri dikkate almaktadırlar.

Yaklaşık bir asır egemenliği devam eden klasik düşünceye göre bölüşüm konusu önemli bir tartışma alanıdır. Klasik düşünceye konu olan gelir dağılımı fonksiyonel gelir dağılımıdır. 18. yy. ve 19. yy'da toplumlar temelde emek sahipleri, sermaye sahipleri ve toprak sahipleri olarak kategorize edildiğinden gelirin ücret (emeğin değeri), kar (sermayenin değeri) ve rant (toprağın değeri) olarak dağılımı dikkate alınmıştır (Sandmo, 2015: 7). Toplumun sınıflara ayrılması beraberinde gelirin bu sınıflar arasındaki dağılımını getirmiştir. Gelirin ücret, rant ve kar gibi mikro kavramlar arasındaki dağılım sistemleri açıklamaya çalışılmıştır.

Toplumsal sınıf farklılıkları bireylerin ellerinde bulunan üretim faktörlerinden kaynaklanmaktadır. Klasik düşünce bu sınıflar arasındaki ilişkinin ve çatışmaların ortaya koyduğu bölüşümü analizlerine dahil etmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte oluşan kapitalist sınıf ile üretim faktörlerinin mülkiyetinden mahrum emek sahibi işçi sınıfı kapitalizmin geleceği hususunda araştırma konusu olmuştur.

Klasiklere göre, özel mülkiyeti korumalı, rekabet serbest olmalı ve sermaye birikimine önem verilmelidir. Çünkü bireylerin tatmin ve menfaatleri toplumsal dengeyi görünmez el yardımıyla sağlamaktadır. Bireysel ve toplumsal menfaatlerin ahengini sağlayan görünmez elin yardımcısı rekabetçi serbest piyasa koşullarıdır. Fiyatlar ve ücretler rekabetçi piyasa sayesinde kolaylıkla değişebilmekte ekonomi müdahale gerekmezken kendi kendine dengeye gelmektedir. Diğer bir deyişle kıt kaynakların bütünüyle kullanıldığı tam istihdam durumu sağlanmaktadır. Klasik düşünce tam rekabete yaklaşan piyasalarda tüm sorunların kendiliğinden çözüleceğini iddia etmektedir. Buradan klasiklerin kapitalist sistemi savundukları sonucu açıkça görülmektedir (Ardıç, 2001: 46). Piyasada varolan arz-talep konusu tüm metallerin bir fiyatı yani değişim değeri olmalı ki piyasa kusursuz işleyebilsin.

Adam Smith'in Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Adam Smith'e göre değişim değerini belirleyen emektir. Malların değerini o malların üretiminde kullanılan emek miktarı belirlemektedir. Klasiklerin değerle ilgili söylemlerinde Smith'in bu görüşü temel oluşturmaktadır. Ancak Smith sonraları üretimde rol alan sermaye ve doğal kaynakları da hesaba katarak değişim değerini üretim maliyetleri ile açıklamıştır. Değerin sadece emekle belirlendiği dönemde toprak mülkiyeti ve sermaye edinimi söz konusu olmadığından malların değişimi sırasında farklı mal edinebilmek için emek miktarı yeterli koşul olmaktadır. Toprak mülkiyeti ve sermaye ediniminin artması ile birlikte bu koşul değişmiştir. Toprak mülkiyetine sahip bireyler toprağı işleyen bireylerden karşılık olarak kira istemeye, sermaye sahipleri de iş kurarak çalıştırdıkları işçilerin üretimiyle ortaya çıkan malları satarak kar elde etmeye başlamaktadır (Smith, 2011: 75).

Smith toplumun ihtiyacı olan tüm üretimin işgücü tarafından sağlandığını ifade etmektedir. İşgücü yetenekli, işçilikte usta ve verimli çalışıyorsa ya da verimli işgücünün verimsiz işgücüne oranı yüksekse üretim o denli yüksek olmaktadır. Üretimin artırılması için işgücünün ustalığı ve işle ilgili yetenekleri artırılmalıdır. Bu da ancak iş bölümü ile gerçekleştirilebilmektedir. İş bölümü sayesinde üretim miktarı artmakta ve ekonomik büyüme sağlanmaktadır. Ekonomik büyüme de toplumun her kesiminde refahı artırmaktadır. Toplumda yaşanan bu refah artışı aynı zamanda sermaye sahipleri ve işçiler arasındaki gelir eşitsizliğinin de işçiler lehinde düzelmesine neden olacaktır. Bir ülke sürekli zenginleşiyorsa emek talebi de sürekli artarak ücretlerin artmasına neden olmaktadır (Smith, 2011: 77).

Smith geliştirdiği ekonomik büyüme modelinde ekonomiyi işgücü, sermaye sahipleri ve toprak sahipleri olmak üzere üç gruba ayırmış ve ekonomide elde edilen tüm gelirin bu üç grup arasında dağıldığını ifade etmiştir. Sermaye sahiplerinin payına düşen gelir kar, toprağın mülkiyetine sahip bireylerin payı rant ve çalışanların payı ise ücret olmaktadır. Smith aslında bir nevi fonksiyonel gelir dağılımı teorisi oluşturmaya çalışmaktadır. Toplumun sahip olduğu toplam gelirin sermaye ve toprak sahipleri arasında nasıl dağılacığı konusunda iki unsurun etkisinden bahsetmiştir (Barber, 1993: 40).

Gelirin dağılımına yönelik ilk unsur üretim faktörlerinin (işgücü, sermaye ve toprak) nitelikleri ve aralarındaki etkileşim. Örneğin halihazırdaki işlerin şartları, gerekli olan nitelikleri, coğrafi konumları ve iş saatleri için ücret miktarını etkilerken çalışanlar ile işverenler arasındaki pazarlık gücündeki farklılıklar da çalışanların ücret miktarını etkilemektedir. Bu durumla ilgili olarak Smith ünlü eserinde patronların daima çalışanların ücretlerini artırmama konusunda üstü örtülü ancak sürekli bir fikir birliği içerisinde olduklarını, gerçekte bu fikir birliğinden söz edilmediğini çünkü bunun olası bir durum olduğunu ifade etmektedir. Patronların kimi zamanlarda çalışanlarının ücretlerini mevcut durumun bile altına çekmeye çalışmak için özel işbirliği yaptığını belirtmektedir (Barber 1993: 53).

Smith işçilerin ücretlerinin belli bir düzeyin altında olamayacağını belirtmektedir. Bu ücret düzeyi ile işçilerin asgari yaşam koşullarını sağlamaları gerektiğine hatta bu düzeyin üzerinde ücret almalarının zorunluluğuna değinmektedir. İşçilerin sağlıklarını ve verimliliklerini koruyabilecekleri bu asgari ücret seviyesine “*doğal ücret*” denilmektedir (Smith, 2011: 77).

Gelir dağılımına yönelik ikinci unsur ise ekonominin içinde bulunduğu konjonktür olarak görülmektedir. Eğer ekonomi büyüme eğiliminde ise ücretler artmakta, küçülme eğiliminde ise ücretler azalmaktadır. Ekonomide durağanlık söz konusu ise ücret düzeyleri de artma ya da düşme eğilimi göstermeden aynı kalmaktadır (Barber, 1993: 55).

Smith çalışanların ücretleri ile sermayedarların elde ettiği karların ters orantılı olduğunu, çalışanlar daha fazla gelir elde ettiklerinde patronların karlarının düşeceğini ifade etmektedir. Patronların işçilerine ödedikleri artı değer oranında maliyetleri artacağından aynı oranda kar payları da düşecektir (Smith, 2011: 79).

Ricardo'nun Gelir Dağılımı Teorisi

David Ricardo ekonomide bölüşüm konusuna önem vererek detaylı bir şekilde incelemiştir. İktisadi düzenin anlaşılmasında bölüşüm teorisinin kilit nokta olduğunu savunmuştur. İktisat bilimi milletlerin zenginlik kaynakları yerine sahip oldukları gelirin sermayedarlar, toprak ve emek sahipleri arasındaki dağılımı ile ilgili yasalarla

ilgilenmelidir. Çünkü ekonomik büyüme süreci ve kapitalizmin geleceği bölüşümle ilgilidir (Ricardo, 1997: 57).

Ricardo bu doğrultuda temel olarak üç varsayıma dayanan bir gelir dağılımı teorisi oluşturmuştur ve ekonomiyi sanayi ve tarım olarak iki sektöre ayırmıştır. Tarım sektörünün ekonomik olarak daha önemli olduğunu vurgulamış ve toprak sahiplerinin gelirden aldığı pay olan rantla daha fazla ilgilenmiştir (Aktan, 2002: 123).

Ricardo'ya göre rantın oluşabilmesi için toprağın farklı niteliklerde, farklı kalitede ve arzının sınırlı olması gerekmektedir. Aksine tüm toprakların özdeş nitelikte ve kalitede olması ayrıca sınırsız bir arza sahip olması durumunda kira ödeme durumunun olmayacağı ve rantın oluşmayacağını belirtmiştir. Birinci sınıf kalitede toprakların tamamen tükenmesinden sonra ikinci sınıf kalitede topraklar üretime açılmakta ve birinci sınıf kalitede topraklara rant oluşmaktadır ki bu iki farklı kalitede toprakların rant seviyeleri de kalite farkından dolayı farklı olmaktadır. İkinci sınıf kalitede topraklar da tükendiğinde üçüncü sınıf kalitede topraklar üretime açıldığında artık ikinci sınıf kalitede topraklara da rant oluşmaktadır. Ayrıca birinci sınıf kalitede toprakların rant seviyesi daha da yükselmektedir. Bu durumu Ricardo gelir dağılımı teorisinin ilk temel varsayımı olan “Azalan Verimler Yasası” olarak açıklamaktadır (Ricardo, 1997: 58).

Ricardo gelir teorisinin ikinci varsayımı olarak Malthus'un Nüfus İlkesi'ni benimsemiştir. Bu varsayıma göre işçilerin aldıkları ücret geçimlik düzeyin üzerine çıkmaya başladığında nüfus da artmaya başlayacaktır. Artan nüfus gıda gereksinimini artıracak dolayısıyla düşük kalitede topraklar üretime açılacaktır. Eğer işçilerin aldıkları ücretler geçimlik düzeyin altında olursa nüfus da azalma eğiliminde olacaktır (Kazgan, 2006: 61).

Ricardo'nun üçüncü varsayımına göre, iktisadi büyüme için sermaye birikimi temel faktör sermaye birikiminin de itici gücü kârdır. Gelirin dağılımı hususunda sermayedarlar toprak sahipleri ve işçiler aralarında menfaat çatışması yaşamaktadırlar. Nüfusun az ve işgücü arzının düşük olması sermaye ve emek talebinin yüksek olması halinde ücretler artabilir ve kar payları düşebilir. Dolayısıyla ücret artışı kâr payını düşürecektir. Bu da işçiler ile sermaye sahiplerinin çıkarlarının ters düştüğü anlamına gelmektedir. Öte yandan

nüfusun artması düşük kalite toprakların üretime açılmasına neden olurken gıda ürünlerinin fiyatı artacaktır. İşçilerin zorunlu ihtiyaçları olan gıda ürünlerinin fiyatları arttığında geçimlik ücret artışı kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla sermaye sahiplerinin elde ettikleri karlar düşecektir. İşçilerin artan ücretleri aslında nominal ücrettir çünkü artan gıda ürünleri fiyatları nedeniyle alım güçlerinde değişiklik olmamıştır (Talas, 1980: 39).

Ricardocu gelir dağılımına göre neticede; işçiler geçimlik ücretlerini almaya devam etmekte, zaman içerisinde sermaye sahiplerinin elde ettikleri kârlar düşmektedir. Toprak sahipleri ise günden güne elde ettikleri rantı artırmakta dolayısıyla gelir bölüşümü toprak sahiplerinin çıkarları yönüne kaymaktadır. Bu bölüşümden işçiler ve sermayedarlar zararlı çıkmaktadırlar (Özgüven, 2005: 110).

J.S. Mill'in Gelir Dağılımı Teorisi

John Stuart Mill klasik görüşteki üretim ile bölüşümün birlikte hareket ettiği düşüncesini kabul etmemiştir. Üretimle ve dağıtımla ilgili yasaları ayırtmış ve üretimle ilgili durumların subjektif olduğunu dağılımla ilgili durumların da sosyal yapı tarafından belirlendiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda üretim yasalarının değişmez nitelikte olduğunu ancak gelir dağılımı yasalarının sosyal adalete uyumlu şekilde değiştirilebileceğini vurgulamıştır. Malların üretiminden sonra sosyal yapının parçaları olan bireylerin üretilen malları tercihleri doğrultusunda dağıtabileceğini dolayısıyla insan olgusunun keyfiyetine dayalı bölüşümün toplumun kazanılmış alışkanlıklarına bağlı olduğunu ifade etmiştir (Özgüven, 2005: 76).

J.S. Mill klasiklerin haddinden fazla üretim odaklılığını eleştirmiştir. Fazla üretim odaklı olmak yüksek sosyal hedeflere ulaşmaya engel teşkil etmektedir. Az gelişmiş ülkelerin üretime odaklanması normalken gelişmiş ülkelerin odak noktası dağılımı iyileştirmek olmalıdır. Gelişmiş bir ülke ekonomik durağanlık içerisindeyse bu durum kötümser bir görüntü sergilemez çünkü toplum bulunduğu süreçte dikkatini gelir dağılımı adaleti gibi daha sosyal konulara yöneltecektir (Vallier, 2010).

J.S. Mill'e göre ekonominin toplam geliri emek sahipleri, sermaye sahipleri ve toprak sahipleri olmak üzere toplumun üç sınıfı arasında dağılmaktadır. Gelirin emek

sahiplerine düşen payını ücret, sermaye sahiplerine düşen payını kâr ve toprak sahiplerine düşen payını da kira olarak analiz etmiştir. Bu bölüşümde sermaye ve toprak sahiplerini avantajlı emek sahiplerini ise dezavantajlı görmektedir (Hensen, 2001: 498). Bunun nedeni olarak da gelir dağılımının bilinçli bir şekilde kapitalizm içinde yer alan kurumlar tarafından sermayedarlar ve toprak sahiplerinin çıkarına işçilerin ise aleyhine çevrildiğini düşünmektedir. Bu konuda en çok kamu kurumlarını sorumlu tutmaktadır. Kamu kurumları kapitalizmin güçlü sınıflarının emrinde tavır takınarak bu sınıfların işçileri sömürerek elde ettikleri karları savunmakta ve gelir adaletsizliğine çanak tutmaktadır. Aynı zamanda eğitim kurumları kanalıyla yetişecek yeni nesilleri de sisteme sadık olarak eğitmekte ve toplumun en düşük gelir seviyesindeki grupların halihazırdaki durumlarını yadsıyacak eğitimi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla devlet kurumları ve bu kurumların benimsediği eğitim stratejileri bölüşüm adaletsizliğine ışık tutarak devamlılığı üzerinde etken olmaktadır (Jensen, 2001).

Mill'e göre adaletsizlik üzerinde toprak sahiplerinin tekelci tutumları da etkindir. Toprak sahiplerinin elde ettikleri kira gelirleri, artan talebin oluşturduğu rekabet ortamından sağlandığı gibi toplumsal kalıplardan da kaynaklanmaktadır. Toplumsal kalıplar ve gelenekler vasıtasıyla rantiyelerin tekelci tutumlar sergilemesi, akabinde oluşan yüksek rant miktarlarının nedeni olmaktadır. Dolayısıyla gelir adaletsizliğine bireyler tarafından meydana gelen bir sorun gibi bakılması, gelir adaletsizliğini iyileştirici politikalara imkân tanımıştır (Jensen, 2001).

Mill'in "*Ücret Fonu Teorisi*" başlangıçta ücretlerin sermayedarların ayırmış oldukları sabit fon miktarı ve işgücü hacmiyle belirlendiğini savunmuştur. Fonda biriken paranın işgücü hacmine oranlanmasıyla ücret düzeyi belirlenmektedir. Ücret fonunun işgücü hacmine göre daha fazla artması ya da işçilerin sayısının azalması durumunda ücretler artabilmektedir (Kazgan, 2006: 88). Mill sonradan bu teoriyi tümüyle reddetmiş ve ücret düzeyinin belirlenişini işçilerle patronlar arasındaki pazarlığa bağlamıştır (Blaug, 2014: 225). Başlangıçta ücret fonunun sabit olduğu anlayışı zaman içerisinde yerini fonun değişkenliği ve ücretlerin belirlenmesinde kurumların etken olduğu anlayışına bırakmıştır. Ücret fonunun sabit olduğu düşünülen dönemde sistemin açık bir şekilde ilerlediği içinde belirsizlik barındırmadığı ücret belirlemede sendikaların etkisiz olduğu belirtilmiştir (Kurer, 1998: 515).

3.5.3. Marksist İktisadın Gelir Dağılımına Bakışı

Karl Marks'a göre ekonomi yasaları toplumsal süreçlerde sürecin karakterine uygun toplum dinamikleriyle belirlenmektedir. Zamanla toplumsal dinamiklerin değişim göstermesi ekonomi yasalarında değişime neden olmaktadır. Marks bu bakış açısıyla Klasiklerin tüm toplumlar için tüm zamanlarda geçerli ekonomi yasalarına karşı çıkmıştır. Klasiklerin bahsettikleri yasalar, toplumun o dönemki dinamiği olan kapitalist sisteme mahsus üretim ilişkilerine istinaden analiz edilebilir. Toplumlarda oluşan sınıfsal ayrımlar kendi üretim ilişkilerine bağlı olarak oluşmaktadır (Selik, 1974: 41; Aksu, 1993: 11).

Toplumsal sınıfları klasiklerin aksine kapitalistler ve işçiler olarak ikiye ayıran Marks gelir dağılımı teorisini Ricardo teorisinden türetse de iki teori arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Marks Ricardo'nun azalan verimler yasasını kabul etmediği için toprak sahiplerini ayrı bir sınıf olarak görmemiş sermayedarlarla bir sınıfta ele almıştır ve bu sınıfa "kapitalistler" sınıfı demiştir. Toplam gelir kapitalistlere kar ve işçilere ücret olarak bölüşülmektedir. Klasiklere göre toplumun üç sınıfının birlikte yarattıkları tüm değeri Marks sadece işçilerin emeğinin yarattığını savunmuştur. İşçiler tarafından yaratılan değer işçinin hakkı gözetilmeksizin onların fakirleşmesi, sefalet içinde yaşaması pahasına bölüşülerek sermaye birikimi sağlanmaktadır. Sermaye sahipleri üretim araçlarının mülkiyetine sahip oldukları için işçiler geçimlik ücret alırken onların hakkı olan paya el koymaktadırlar. Dolayısıyla işçiler kapitalistler tarafından sömürülmektedirler. Bu sistem devam ettiği sürece eşitlik mümkün olmayacaktır. Marks bu doğrultuda gelir dağılımı teorisini "*emek değer*" ve "*artı değer*" teorileri çerçevesinde ele alarak oluşturmuştur (Marks, 2011: 177).

Mal ve hizmetlerin değerleri üretimlerinde kullanılan emek miktarı ile belirlenmektedir. Malın üretiminde ne kadar çok emek kullanılırsa değeri o ölçüde yüksek olmaktadır. Aksi takdirde az emekle üretilen mal da düşük değerlidir. Kapitalizmde malların "*kullanım değeri*" ve "*değişim değeri*" olmak üzere iki değeri söz konusudur. Bireylerin malları kullanım aşamasında sağladığı fayda malın kullanım değeri, diğer mallarla değişiminde sağladığı fayda ise değişim değeri olarak tanımlanmaktadır. Malın değişim değerinden bahsedilebilmesi için bir kullanım değerinin olması gereklidir.

Değişim değerini belirleyen malın üretiminde kullanılan emek miktarıdır ki bu düşünce “emek değer teorisi” olarak tanımlanmaktadır (Kazgan, 2006: 305).

Marks’a göre mallar arasındaki değişim esnasında ortaya çıkan para fazlalığının kaynağı artık değerdir. Ortaya çıkan fazla para sermayeyi meydana getirmektedir. Kapitalizm emeği sömürerek elde ettiği artık değerle sermaye birikimini sağlarken emek sömürü oranı da artık değer ile belirlenmektedir. Artı değer teorisine göre toplam sermaye, sabit sermaye ve değişen sermayenin toplamıdır. Sabit sermaye üretimde kullanılacak araçların alımında harcanan para, değişen sermaye ise işçi ücretleri için ayrılan para şeklinde tanımlanmaktadır. Üretim gerçekleşikten sonra bu toplama kapitalistlerin kendilerine ayırdıkları aslında işçilerin hakkı olan kar da eklenerek üretim sonrası toplam sermaye hesaplanmaktadır. Kapitalistin kendine ayırdığı karın yani artık değerın değişen sermayeye (işçilere verilen toplam ücret) oranlanmasıyla işçilerin sömürü oranı hesaplanmaktadır. Sömürü oranının artması demek kapitalistin işçiyi sömürme haddinin artması anlamına gelmektedir (Alkin, 1992).

Marks kapitalistin sürekli olarak sömürü derecesini artırma ve işçiyeye yalnızca geçimlik ücret verme çabasında olduğunu söylemiştir. Emek arzındaki fazlalık kapitalistin bu çabasına katkı sağlamakla dolayısıyla işçilerin ücreti geçimlik ücret düzeyinde kalmaktadır. Ayrıca kapitalistin devamlı olarak birikim ve rekabet odaklı olması sabit sermayenin değişen sermayeye oranı olan sermayenin ekonomik bileşimini artırmaktadır. Bu sabit sermayenin yani sanayide makine ve teçhizat gibi üretim araçlarının verimliliğinin artması anlamına gelmektedir. Ayrıca teknolojik gelişmeyle beraber işçilerin verimliliği artarken işçiyeye geçimlik ücret vermeye devam edildiğinden sömürü oranı yükselmektedir. Teknolojik gelişme beraberinde bazı işçilerin işsiz kalmasına sebep olurken Marks durumu “yedek işçi ordusu” olarak tanımlamaktadır (Kaldor, 1955: 87).

3.5.4. Neo-Klasik İktisatçıların Gelir Dağılımı Yaklaşımı

1870’li yıllarda gelişim gösteren neo-klasik iktisadi düşünce klasik iktisadi düşünceye yapılan eleştirilerin bir tepkisidir. Bu düşünce üretim, tüketim ve sermaye birikimi gibi ekonomik kavramların temelini bireysel kararlara dayandırmış birkaç iktisat ekolünün ortak sentezidir. Avusturya Ekolü’nden Karl Menger, Lozan Ekolü’nden Leon

Walras ve Vilfredo Pareto ve Cambridge Ekolü'nden Alfred Marshall, Arthur C. Pigou, John Bates Clark, Wicksell neo-klasik iktisadın önemli temsilcileri olarak görülmektedir. Klasiklerin emek değer teorilerine karşı fayda değer kuramını savunarak literatüre marjinal kavramını kazandırmıştır (Menger, 1871; Caporaso ve Levine 2005: 79). Bir malın değerini üretiminde kullanılan emek miktarıyla açıklayan klasiklerin aksine malın fiyatı tüketiciye sağladığı fayda tarafından belirlenmektedir. Bu doğrultuda neo-klasiklerin yeni bir bakışla talep odaklı oldukları görülmektedir.

Malların değeri için tüketiciye atfettikleri fayda kavramı “*marjinal fayda*” olarak nitelendirilmektedir. Tüketicilerden sonra üretim ve gelir dağılımında da marjinal yaklaşımını benimsenmiştir. Klasik gelir dağılım teorileri işçilerin ancak geçimlik ücret alabileceklerini savunurken, marjinal yaklaşımına göre her işçi sağladığı marjinal verimlilik doğrultusunda ücret almalıdır. Neo-klasik düşünce marjinal verimliliği işçiye atfetmekle kalmamıştır. Üretime katılan tüm faktörlerin de üretimden sağlayacakları marjinal verimlilik kadar pay almaları gerektiğini savunmuştur (Pasinetti, 2000: 368).

Böylelikle 19. yy. sonlarında üretime katılan faktörler marjinal verimlilik prensibi ile ücretlendirilerek neo-klasik dağılım teorisi oluşturulmuştur. Bu prensip sosyal sınıflar arasındaki dağılım sorununu ortadan kaldırmış aynı zamanda üretim faktörleri arasındaki sömürüye son vermiştir (Dunlop, 1957: 7; Wolff ve Zacharias, 2013: 1381). Sermaye ve emek temelli sınıflar arası bölüşüm yerini tüketici ve üreticiler arası birey odaklı bölüşüme bırakmıştır. Birey rasyonel karar verebilen faydasını maksimize etmeye yetenekli ve özgür olarak kabul edilmiştir. Marshall ve Clark neo-klasik gelir dağılımına katkı sağlayan en önemli iktisatçılardır.

Alfred Marshall'ın Gelir Dağılımı Teorisi

Alfred Marshall'a göre bölüşüm problemi, üretime katılan faktörlerin üretimden alacakları payların belirlenmesi ile ilgilidir. Marshall'ın gelir dağılımı teorisi girdi fiyatlarının arz talep eşitliğini dikkate almakta ve bölüşümü marjinal verimliliğe dayandırmaktadır. İlk olarak talep esnekliğinden bahseden ve talep konusuyla yakından ilgilenen iktisatçı A. Marshall'dır. Değerin belirlenmesinde emek ve maliyetleri yeterli

görmemiş talebin de değer belirlemede etken olduğunu, fiyatın arz ve talep tarafından belirlendiğini savunmuştur (Barber, 1993: 187).

Marshall kısa ve uzun dönemi ayrı değerlendirmiştir. Teorisinde emek, sermaye, toprak ve girişimci olmak üzere dört faktör bulunmaktadır. Tüm bu faktörler kısa dönemde sabittir. Uzun dönemde üretime katılan girdi miktarı faktör verimliliğine göre artmaktadır. Yalnız toprak için bu prensip terkedilmektedir. Çünkü Marshall'a göre toprak uzun dönem için de sabittir. Toprak arzı elde ettiği gelire göre şekillenmemektedir (Blaug, 2014).

Üretim faktörleri kısa dönemde değişmeyeceğinden sabittir bu sebeple kısa dönem faktör piyasası faktör talepleri tarafından belirlenmektedir. Faktörlerin marjinal verimliliği üretimden alacakları paya kaynak oluşturmaktadır. Kısa dönemde emek faktörünün kıt olması emek talebini artırsa da üretim artmaz dolayısıyla faktör fiyatları normalin üzerine çıkacaktır. Oluşan fiyat farkına "rant benzeri" denilmektedir. Kısa dönem fiyatını talebin belirlediğini belirtmiştik uzun dönemde fiyatın belirleyicileri üretim ve maliyetler olmaktadır. Dolayısıyla artan uzun dönem emek arzı vasıtasıyla ücretler normal düzeyine geri dönecektir (Özgüven, 2005: 211-212). Marshall kısa dönem için gelir adaletsizliğini kabul etmiş ancak uzun dönemde rant benzeri, kâr ve faizin maliyetleri karşılmasıyla adaletsizliğin giderildiğini savunmuştur.

John Bates Clark'ın Marjinal Verimlilik Teorisi

John Bates Clark 1899 yılında yayımlanan "*Distribution of Wealth*" (Zenginliğin Dağılımı) başlıklı çalışmasında üretim ve dağılım kuramını açıklamaktadır. Neo-klasik düşüncenin marjinal verimlilik prensibine önemli katkılar sağlamış ve en gelişmiş dönemini yaşatmıştır. Clark'a göre toplam gelirin bölüşümü doğal kanunlarla kontrol edilmektedir. Doğal kanunlar söylemiyle aslında serbest rekabetten bahsetmektedir. Kendiliğinden devam eden bu kanunlar sekteye uğramazsa üretime katılan faktörler oluşturdukları gelire doğru orantılı olarak gelirden pay alacaklardır.

Aynı yasa işgücü için de söz konusudur. İşçiler de çalışmaları sonucunda ortaya koydukları ürün doğrultusunda ücretlendirilecektir. Hatta aynı prensip faiz için düşünüldüğünde sermayenin meydana getirdiği ürün miktarıyla oluşmaktadır. Özel

mülkiyet hakları bu sosyal sürecin destekleyicisi olduğundan tüm faktörler, ürettikleri doğrultusunda almaktadırlar (Clark, 1902). Doğal kanunlarla (serbest rekabet) piyasada tüm faktörler (girişimci, işgücü ve sermaye) kendi meydana getirdiğini alma eğilimindedir. Her bir üretim faktörünün bir biriminin oluşturduğu getiri faktörlerin marjinal verimlilik düzeyini vermektedir (Zarakolu, 1981: 192). Bu durumda işçinin marjinal verimi ücretle, sermayenin marjinal verimi faiz ve girişimcinin marjinal verimi kâr ile ödüllendirilmektedir.

3.5.5. Keynesyen Gelir Dağılımı Teorisi

1929 yılında yaşanan ve Büyük Buhran şeklinde nitelendirilen ekonomik kriz klasik düşünceyi tartışma ortamına sürüklemiştir. Krizden çıkmanın klasik düşünce tarzıyla mümkün olmayacağı konusunda fikir birliğine varılmıştır. Krizle birlikte üretimin azalması ve milyonlarca insanın işsiz kalması klasiklerin ekonominin daima tam istihdamda olacağı savını çürütmüştür. Klasik düşünce, krizin yarattığı deflasyon ve işsizlik problemini çözememiştir (Barber, 1993).

John Maynard Keynes'in klasiklerin ve neoklasiklerin ekonomi için öngördükleri görünmez el prensibinin başarısız olduğunu ileri sürerek yerine devletin görünen elini ikame etmesi iktisat yazınında devrim niteliğindedir. Keynes görünmez ele karşı çıkmasına rağmen kapitalizmi reddetmemiştir. Kapitalist sistemde kendi kendini tam istihdam seviyesine taşıyacak doğal bir mekanizmanın olmadığını, ekonominin büyüyerek zirveye çıkabileceğini, küçülerek dibe vurabileceğini ya da hareket etmeden sabit kalabileceğini ayrıca yaşanan krizlerle kendi kendine baş edemeyeceğini vurgulamıştır (Heilbroner, 1995: 236).

Ekonominin dengeye gelmek için tam istihdamın şart olmadığını eksik istihdamda da dengede olabileceğini, tam istihdam seviyesinin istisnai bir durum olduğunu belirtmiştir. Devlet müdahalesi bazı durumlarda gerekli ve ekonominin yararına olmaktadır. Yatırımlarla tasarruflar her zaman eşit olmayabilir. Yatırım-tasarruf eşitliğinin nedeni gelirdir. Klasiklerin tasarrufları faize dayandırmasına karşılık Keynes tasarruflara kaynak olarak geliri göstermiştir (Özgüven, 2005: 152).

Keynes teorisinde bölüşümü iki varsayımla açıklamıştır. Birinci varsayıma göre ücretler nakdi olarak belirlenmekte ve kısa dönem nakdi ücretler sabit kalmakta. İkinci varsayıma göre tasarruflardan bağımsız olarak yatırım yapılmasıdır (Akyüz, 1977: 224). Gelir oluşturan dolayısıyla tasarrufa sebep olan yatırımdır. Tasarruf-yatırım eşitliği durumu gelir dağılımını da açıklamaktadır. Üretim miktarı arttığında gelir artacak ve gelir vasıtasıyla istihdam oranı artacaktır. Ekonominin eksik istihdam durumunda gelirin artması tasarrufları artırarak eşitlik yine sağlanmaktadır. Bu süreç gelir dağılımını değiştirmez (Ataman, 1997: 54).

Tasarrufların yatırımlardan düşük olması halinde tüketim mallarına olan talep artar ve fiyatlar genel seviyesini artırır. Malların fiyatlarının yükselmesi nedeniyle işçiler daha az mal satın alacaklar yani satın alma güçleri düşecektir. Dolayısıyla işçiler adil olmayan dağılıma sahip olacaktır. Buradan kapitalistler kazançlı çıkarak reel geliri işçilerden transfer alırlar. Elde ettikleri reel geliri tasarruf olarak değerlendirmesi toplam tasarrufu artırarak tasarruf-yatırım eşitliğini sağlar ancak tüketim malı almayı seçerlerse bu durumdan işçiler daha da zararlı çıkarlar. Çünkü artan tüketim talebiyle tasarruf-yatırım eşitsizliğini devam ettirecektir. Tüketim talebinin artması aynı zamanda fiyatlar genel düzeyini artırarak işçilerin alım gücünü daha da azaltacak ve karlar yükselecektir (Akyüz, 1980: 231).

3.5.6. Neo-Keynesyen İktisatçıların Gelir Dağılımı Yaklaşımı

J.M. Keynes tam istihdam ve gelir dağılımı gibi iki problemi olduğundan bahsetmiş olmasına rağmen ağırlıklı olarak tam istihdam konusuyla ilgilenmiş ve dağılım konusu ikinci planda kalmıştır. Keynes'ten sonra gelen neo-keynesyenler (yeni keynesyenler) geliştirdikleri gelir dağılımı teorilerinde işçilerden ve kapitalistlerden oluşan toplumun işçi sınıfının fiyat uyumu bağlamında daha iyi inceleneceğini belirtmişlerdir. Neo-keynesyen teori fiyat uyumunu temel almakta nakdi ücretlerin sabitliği ile yatırım ve tasarruf bağımsızlığı varsayımlarıyla hareket etmektedir.

Teoride ücretli işçi sınıfının gelirinin tamamını tüketim harcamasına kullandığı ve sermayedarların ise daha çok yatırım yaptığı öngörülmektedir. Dolayısıyla sermayedarlar toplam gelir içerisinde daha fazla paya sahip olmaktadır. Neo-keynesyen grup içerisinde

gelir dağılımı teorisine en önemli katkıları Kaldor, Pasinetti, Kalecki ve Robinson vermiştir. Bu nedenle çalışmada bu dört iktisatçının gelir dağılımı modeli açıklanmıştır.

Kaldor Modeli

N. Kaldor modelinde toplam gelir içindeki yatırım oranı değiştikçe faktör gelirlerinin (kâr ve ücret) milli gelirdeki göreceli paylarında ne gibi değişiklikler olur sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. Toplumu iki sınıf olarak modele dahil etmiştir. Birincisi maaş ve ücretle çalışanlar ikincisi girişimciler ve mülk sahipleridir. Dolayısıyla toplam hasıla birinci sınıfın payı olan ücret ve ikinci sınıfın payı olan karın toplamından oluşmaktadır. Gelir, yatırım-tasarruf eşitliğine istinaden dengeye gelmektedir. Ücretlilerin elde ettiği tasarruf ile kâr sahiplerinin elde ettiği tasarruflar birlikte toplam tasarrufu oluşturmaktadır (Hill, 2001: 482).

Modelin iki varsayımı; ekonomi tam istihdam seviyesindedir, ücretlilerin ve kâr sahiplerinin tasarruf alışkanlıkları sabittir ancak farklı alışkanlıklara sahiptirler. Bu doğrultuda fiyat uyumu ve bölüşümün değişmesi tasarruflarla yatırımların eşitlenmesini sağlayacaktır. O halde yatırım kararlarının alınmasında ana unsur bölüşümdür. Yatırımların artması geliri artırmaktadır (Hill, 2001: 483). Tam istihdam durumundaki ekonomide yatırım harcamaları artarsa yatırım ve tasarruf oranlarının her ikisi de artmalıdır. Şayet tasarruf oranı yükselmezse fiyatlar yükselecektir. Ücretliler ve sermaye sahipleri yüksek tasarruf eğilimine sahipse tam istihdamın seviyesi de yükselecektir (Atsumi, 1960: 117).

Kaldor modeline göre sermayedarların tasarruf alışkanlıkları ücretli çalışanların tasarruf alışkanlıklarından daha yüksektir. Ekonomi tam istihdam durumundayken toplam harcamaların (yatırımların) artması fiyatları artırarak enflasyonun yükselmesine neden olmaktadır. Enflasyonun yükselmesiyle ücretli çalışanların alım güçleri (reel ücretleri) düşeceğinden gelir dağılımı adaletsizliği oluşacaktır. Bu durumdan ücretli çalışanlar zararlı çıkacaktır. Kar oranları yükselen sermayedarların alım güçleri artacaktır. Sendikalar işçiler için devreye girerek nakdi ücretleri baskı ile artırmak isteyeceğinden fiyatlar tekrar artma eğilimi gösterecektir. Bu durum tekrara düşerek kısır döngüye neden olacaktır (Akyüz, 1977: 229).

Passinetti Modeli

Passinetti hisse senedi-tahvil ayrımı yapmaksızın stok sermayenin sınıflar arasındaki dağılımını analiz etmektedir. Uzun dönem faiz ve kâr oranları eşitliği varsayımına dayanan uzun dönem faiz teorisini oluşturmuştur. Kaldor'a göre ücretli sınıfı da kâr sahipleri gibi hisse senedi vasıtasıyla üretim araçlarına sahip olabilmektedir. Dolayısıyla ücretliler de kâr sahipleri de aynı kâr oranını elde edebilmektedir. Halbuki işçiler hisse senediyle şirket ortaklığı yerine tahvil aldıklarında yani sermayedarlara borç verdiklerinde uzun dönem faiz ve kâr oranları eşitlenebilmektedir ki bu da faiz teorisinin gereğindedir. Kısaca Passinetti'ye göre işçiler tasarruflarını sermayedarlara karşılıksız kullandırmamıştır. Tasarruflarının belli oranını gelire çevirmişlerdir (Passinetti, 1962: 272; Akyüz, 1977: 229).

Passinetti yatırımın tasarruftan bağımsız kararlaştırıldığı konusunda Kaldor'la aynı görüştedir. Bekleyişler temelli uzun dönemli etkiler vasıtasıyla yatırım kararı verilir. Gerek Kaldor gerekse Passinetti'nin çıkış noktası bu varsayımlara dayanır. Tam istihdamın olmadığı bir ekonomide bu varsayımlara göre yatırımlar arttığında istihdam ve hasıla seviyesini artırırken, tam istihdamın olması halinde ise bölüşüm daha iyi hale gelir. O halde reel ücretler, istihdam ve gelir seviyesi değişikliğine kaynak olarak yatırımlar gösterilebilmektedir (Akyüz, 1977).

Kalecki Modeli

Kalecki'nin gelir dağılımı kuramı tamamlanmış malları fiyatlama konusunu ele almaktadır ve Keynesyen modelle uyumlu bir modeldir ancak daha sistemli ve bütüncül olarak görülmektedir. Model kar, tasarruf ve yatırım arasındaki ilişkileri içermektedir. Kalecki zamanının trendiyle uyumlu bir şekilde konjonktür teorisi basamağıyla genel teoriye ulaşmıştır. Eksik rekabet koşulları altında fiyatlandırmayı firma ortalama toplam maliyeti ile kâr payı toplamına dayandırmıştır. Bu fiyatlama yöntemi maliyetler ve tekelleşme seviyesiyle ilgilidir. Kısa dönem değişir maliyetler ile rakip malların fiyatı baz alınmaktadır (Ataman, 1997: 56).

Kalecki üretim modelinde iki kesim ve iki sosyal grup mevcuttur. Üretilen malları hem işçiler hem de kapitalistler tüketmekte, ancak sadece kapitalistler tasarruf yapmaktalar. İşçilerin elde ettiği tüm geliri tüketim harcamalarına sarfetmesi tasarruf imkânını bertaraf etmektedir. Sermayedarlar ise elde ettikleri gelirin bir kısmını tüketim harcamalarına bir kısmını tasarrufa ayırmaktalar ve tasarruflardan bağımsız bir şekilde yatırım yapmaktalar. Dolayısıyla yatırımlar modele dışsal olarak dahil olmaktadır. Kapitalistlerin yapmış olduğu yatırım ve tüketim harcamaları toplamı kapitalistin karını vermektedir. Sermayedar yaptığı yatırım ve tüketim harcamasını plan çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Bu durumda kârları belirleyen sermayedarların planlı bir şekilde gerçekleştirdiği yatırım harcamalarıdır. Ücretli çalışanlar da kendi tüketim harcamalarını elde ettikleri gelir seviyesine planlamaktadır (Akyüz, 1977: 233).

Kalecki dağılım modeli merkezine tekel derecesini almaktadır. Yüksek tekel gücüne sahip firmalarda maliyetler arttığında bu durum fiyatlara yansıtılmakta ve kâr oranı sabit kalmaktadır. Hal böyle olunca reel ücretler düşer ve işçilerin alım gücü azalan ücretli kesim gelir adaletsizliğine uğramış olur (Asimakopulos, 1975: 329-330). Arz talep hareketleri fiyatlar genel seviyesini belirlemekte; arz fazlalığı durumunda yani tasarrufların yatırımları aştığı durumda fiyatlar genel seviyesi düşer ve reel ücretler yükselmiş olur. Aksi halde talep fazlalığında yani yatırımların tasarrufları aştığı durumda ise fiyatlar artacak ve reel gelir düşecektir.

Robinson Modeli

Joan Robinson modelinin temeli Kaldor ve Passinetti'nin modellerine dayanmaktadır. Dönemin temel sorunlarından olan sermaye stoğu ölçümü sorununa çözüm aramaktadır. Bu sorunun önceliği üretim ilişkileri ve gelir dağılımı oluşturma çabasıdır. Sermaye birikimi üretime ne kadar katkı sağlıyor sorusunun cevabı stok sermayenin üretimden elde edilen çıktı ile ortak temelde ve birimde olmasıyla bulunabilir. Ekonomide mallar mallarla üretilmekte dolayısıyla üretimden elde edilen net çıktıyı ölçme problemi sermaye birikimi ölçme problemiyle ortaktır (Park, 1998: 280).

Robinson'a göre üretim demek esasen harcanan işgücü zamanı demektir. Dolayısıyla sermaye stoğunun üretim kaynaklarına katkısı üretim araçlarının işgücü zamanı ile ölçülmelidir. Bu ölçüm esasen teknolojik ilişki ölçümüdür (Akyüz, 1977: 240).

Model ücretle ilgili pazarlıkların nakdi ücretlere göre yapıldığı ve yatırımların tasarruflara bağlı olmadığı varsayımlarına dayanmaktadır. Yüksek kâr oranları yatırımla ilgili yüksek risklere sahip olmakla beraber gelecekte yapılacak yatırımlar adına fon oluşturmaktadır. Robinson yatırım kararı alınırken büyümenin gerçekleşmesi için kâr peşinde koşulduğunu savunmuştur (Park, 1998: 281).

Robinson modeli firmaların tasarrufu ile bireysel tasarrufları ayrı değerlendirmektedir. Kârdan elde edilen tasarruflar ile bireysel tasarruflar birbirinden ayrıdır ve ilişkileri gecikmelidir. Üretim gerçekleştikten sonra elde edilecek kâr sonraki dönemde kullanılacağından iki dönem arasında oluşan fiyat farklılıkları kârın değerini etkilemektedir dolayısıyla gelir dağılımı değişime uğrayacaktır (Ataman, 1997: 58).

3.5.7. Monetaristlerin Gelir Dağılımı Yaklaşımı

1970'li yıllarda enflasyon ve işsizlik artışının aynı anda yaşandığı durum olan stagflasyonu Keynesyen Ekol öngörememiştir. Keynesyen düşünceye tepki olarak gelişen monetarist düşünce merkezine maliye politikası yerine para politikasını oluşturmuştur (McConnell ve Brue, 1996: 320). Milton Friedman'ın öncülüğünü yaptığı teoriye göre devlet ekonomiye sınırlı şekilde müdahale edebilmeli. Kamu sektörü küçülmeli çünkü kişisel özgürlüğü sınırlandırarak ekonomiye zarar vermektedir. Ekonomide devlet müdahalesi sonucu bir takım maliyet sorunları yaşanmakta ve bu durumdan bazıları çok zararlı çıkarken bazıları kazanç elde etmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

Friedman'a göre gelirler, geçici gelirler ve sürekli gelirler olarak iki gruptan oluşmaktadır. Bireylerin serveti, eğitimi, bilgi ve becerisi ve bu birikimle yapmış olduğu iş sonucu elde ettiği kazançtan meydana gelmektedir. Sürekli gelirin oluşumunu sağlayan faktörlerin dışındaki tüm faktörler de geçici geliri oluşturmaktadır. Friedman'ın bu açıklaması geliştirdiği "*sürekli gelir hipotezine*" dayanmaktadır (Friedman, 1969: 143).

Friedman bireylerin mesleklerinde, riske karşı tutumlarının etken olduğunu vurgulamaktadır. Bazı bireyler riski göze alırken bazı bireylerin riskten kaçıyor olması gelir dağılımının belirleyicisi olmaktadır. Çalışan bireylerin bilgi ve becerileri gelir adaletsizliğinin bir bölümünü açıklamakta önemli bir bölümünü de doğumdan varolan özellikleri ve mülkiyetleri açıklamaktadır. Bireylerin tercihleri vergi, sübvansiyon, kamu transferi ve kamu harcaması gibi müdahalelerin getirilerinden etkilenmektedir. Bireysel tercihler öncelikli olarak mülkiyet haklarından ve gelir vergisinden etkilenmektedir (Sahota, 1978: 10).

Friedman birçok çalışmasında geliri incelemiştir ancak gelir dağılımın çok dikkate almamıştır. Gelir dağılımını bireylerin risk alma durumu ve tercihleriyle açıklayarak devletin gelir dağılımına müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü devlet müdahalesinin ekonomiye zarar vereceğine inanmaktadır. Devlet belli seviyenin altında gelire sahip olan ve fakir olarak tabir edilen bireylere piyasa düzenini aksatmadan yardımda bulunmalıdır. Friedman “*negatif gelir vergisi*” ilkesiyle fakir bireylerden vergi alınmaması ve bu bireylere devletin yardım etmesini önermektedir (Friedman, 1988: 307).

3.5.8. Rasyonel Beklentiler Teorisinde Gelir Dağılımı

İlk defa 1961 yılında John Muth tarafından irdelenen teoriye, R. Lucas, T. Sargent, N. Wallace, R. Barro gibi iktisatçılar öncülük etmiştir. Modele göre bilimsel modeller aracılığıyla elde edilen sonuçlar beklentilerle uyumlu olmaktadır. Ekonomik birimler sınırlı bilgiye sahip olmakla beraber mevcut sınırlı bilgiyi en etkin şekilde kullanmaktadırlar. Ekonomik birimlerin karar sürecinde geçmiş hem de halihazırdaki bilgiler beklentilerini etkilemektedir (Paya, 2001: 336).

Teori; ekonomik karar vericilerin uygulanacak politikalara göre beklenti içinde olacaklarını ve beklentiye göre tavır takınacaklarını öngörmektedir. Ekonomik beklentiler arz ve talep koşullarını değiştirme kanalıyla fiyat değişimlerini de etkilemektedir. Bu da bize fiyatlar ve ücretlerin yapışkan olmadığını esnek olduğunu göstermektedir (Ülgen, 2004: 204).

Rasyonel beklentilere sahip ekonomik karar birimlerinin hata yapma riski de ortadan kalkmaktadır. Ücretli çalışanlar rasyonel kararlar alarak hata yapmadıklarından reel gelirleri düştüğünde ücretlerinin artırılmasını talep etmektedir. Teoriye göre, politik istikrarı yakalayabilmek adına tedbirler önceden planlanmakta dolayısıyla ekonomik karar birimleri bu tedbirlerden haberdar olarak kendi tutumlarını belirlemektedirler. Teori ekonomiye devlet müdahalesini de reddetmektedir. Karar birimlerinin sürekli olarak ekonomik bilgiye sahip olması ve ona göre hareket etmesi uygulanan politikaların beklenen şekilde sonucuna ulaşmasını engellemektedir (Ülgen, 2004: 205).

3.5.9. Post Keynesyenlerin Gelir Dağılımı Yaklaşımı

Keynesyen düşünceyle uyumlu olarak gelecekle ilgili belirsizlik makro iktisadi kuramın temel olgularından biri olmaktadır. Değişken ve belirsiz bir ekonomik ortamda oluşan beklentiler ve neticesinde alınan kararlar üretimi, istihdamı ve toplam talebi dalgalandırmaktadır. Belirsizlik ortamının temel nedeni Kapitalizmin istikrarsızlığıdır. Finansal piyasa dalgalanmaları yatırımların beklenen getirisi ile yatırımların o anki maliyetlerinin ilişkisi vasıtasıyla üretim dalgalanmaları oluşturmaktadır. Post Keynesyenlerin “iş çevrimi kuramına” göre beklentiler yatırım harcamalarını şekillendirmektedir. Yatırım harcamaları da etkin mal ve hizmet talebini dalgalandırmaktadır (Hart and Kriesler, 2015: 11). Ortamın belirsizliği kârlı yatırım beklentisini değiştirmekte yatırımcının motivasyonunu düşürmektedir dolayısıyla üretimin ve istihdamın dalgalanmasına neden olmaktadır.

Post Keynesyen teori büyüme ve gelir bölüşümünü ele almaktadır. Büyüme teorisinin merkezinde kâr oranı, yatırımlar, tasarruflar ve teknolojik gelişme kavramları yer almaktadır. Bu kavramlar arası bağlantılar vasıtasıyla ekonomik büyüme potansiyelini hesaplamayı amaçlamaktadırlar. Neoklasiklerden farklı olarak yatırımların üretim ve gelire etkisini daha üstün görmekteler ayrıca ekonominin devamlı tam istihdamda olamayacağını savunmaktalar (Dow, 1991: 195). Teoride gelir dağılımının büyüme etkilerinin önemi de vurgulanmaktadır.

Toplam talebin oluşumunda ve tasarruf-yatırım dengesinin belirlenmesinde gelir bölüşümü son derece önemli rol oynamaktadır (Palley, 2003: 183). Post-Keynesyen ekolün gelir dağılımı teorisi “*Cambridge Teoremi*” (1956) olarak da bilinmektedir ve bazı kesimlerce bu ekolün miladı olarak kabul edilmektedir. Cambridge Teoremi Kaldor ve Passinetti teorilerini baz alarak odağına toplam talebi yerleştirmekte ve toplam talep ile tam istihdam çıktı seviyesinin uyumlu olması gerekliliğini savunmaktadır. Teorem bugüne dek birçok çalışmaya konu olarak kapsam ve teori çerçevesinde revize edilmiştir.

Post-Keynesyen gelir dağılımı teorisi Cambridge Teoreminin yanında bir de Kalecki gelir dağılımı teorisine dayanmaktadır. Bu teoriye göre gelir dağılımı, piyasada yaşanan aksaklıklar ile piyasanın potansiyel gücüyle ilişkilidir (Lavoie, 2014: 36).

3.6. Literatür Özeti

Barro ve Lee (1994), çalışmalarında 1965-1985 dönemi için 116 ülke verisini inceledikleri çalışmalarında en düşük 5’te 1’lik dilimin kişi başı gelirinin ortalama büyüme oranı -1,3 en yüksek 5’te 1’lik dilimin kişi başı gelirinin ortalama büyüme oranı ise 4,8’dir. Cinsiyet ayrımcılığının öncü çalışmalarından olan çalışmada yavaş ve hızlı büyüyen ülkelere göre kişi başı gelirler arasındaki bu farkın nedenlerine odaklanılmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre; kadın eğitim düzeyinin doğurganlık üzerinde olumsuz etkiye sahiptir, kadın ve erkek başarısı yaşam beklentileri ile pozitif bebek ölümleriyle negatif ilişkilidir. Erkeklerdeki başarı ilkökul eğitimiyle, kadın-erkek başarısı ortaöğretim eğitimiyle ilişkili bulunmuştur. Beşeri sermaye (eğitim ve sağlık) bakımından düşük kişi başı gelire sahip ülkeler daha hızlı büyüme yakalamaktadır. Yüksek yatırım oranı GSYH üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Büyük ekonomilerde piyasada hükümet kaynaklı çarpıklık yaşanması ve siyasi istikrarsızlık geliri negatif etkilemektedir.

Sadeghi (1995), OPEC ve Doğu Asya Ülkelerininin (EAC) 1980-1989 dönemini kapsayan veri setine yönelik çalışmasında ülkeler arasındaki cinsiyet eşitsizliğinin kişi başı GSYİH’yı etkileyip etkilemediğini araştırmayı amaçlamaktadır. OPEC ülkelerini seçmesinin nedeni petrol ihraç ettikleri için sosyo-ekonomik özelliklerinin istatistiksel olarak daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Analizde aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 99 ülke verisi kullanılmıştır. Yazar çalışmasında uyguladığı analizlerinde

doğrusal ve doğrusal-log regresyon modellerini kullanmıştır. OPEC ve EAC için iki ayrı kukla değişken modele dahil edilerek yapılan regresyon modellerinde OPEC ülkelerinde ilk ve ortaöğretim düzeyinde cinsiyet eşitsizliği azaltıldığında kişi başı GSYİH'yı azaltıcı etki yaratırken EAC ülkelerinde ise kişi başı GSYİH'yı artırıcı etki yaratmaktadır.

Karoly ve Burtless (1995), çalışmalarında 1989-1995 yılları arasında ABD'de nüfus dağılımındaki demografik eğilimlerin gelir dağılımı adaletsizliğindeki etkilerini araştırmışlardır. Yazarlar erkek istihdamının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerinden sonra kadın istihdamı ve kadın kazancı eğilimlerini irdelemişlerdir. Analiz döneminde çalışan kadınlara yapılan ayrımcılık azalmasına rağmen genel eşitsizlik durumunda küçük bir etki yaratmıştır. Kazanç yüzdesi artan yetişkin kadınlar Gini katsayısının düşmesine neden olmuştur. Kadına yönelik istihdam ve kazanç ayrımcılığı 1969 ile 1979 arası dönemde gelir eşitsizliğindeki artışın %10'unu açıklarken 1979 ile 1989 arasındaki dönemde ise %40'ını açıklamaktadır.

Dollar ve Gatti (1999), 127 ülkenin 1975-1990 dönemine ait gözlem değerinden oluşan veri setine yönelik çalışmalarında uyguladıkları analizde en küçük kareler (OLS regresyon) yöntemini kullanmışlardır. Çalışmada cinsiyet eşitsizliğini içsel bir değişken olarak ele almışlar ve açıklanabileceğini ifade etmişlerdir. Analizde bağımlı değişken olarak kişi başı GSYİH açıklayıcı değişken olarak dini tercihler, bölgesel faktörler, bireysel özgürlük, kadınların evlilik ve ekonomik hakları, parlamentodaki kadın temsili, yaşam beklentisi ve orta öğretime ulaşım gibi çok çeşitli faktör analize dahil edilmiştir. Sonuç olarak; görece kadın statüsünün dünya genelinde yoksul olduğunu belirtmektedirler. Gelişmiş ülkelere kıyasla gelişmekte olan ülkelerde kızların erkeklerden daha az eğitim aldığını, kadın sağlığına erkek sağlığına göre daha az yatırım yapıldığını, kadınların yasalarda evlilikle ilgili ve ekonomik haklarının daha zayıf olduğunu, kadınların daha düşük siyasi güce sahip olduğunu (parlamentodaki düşük kadın temsili) ifade etmişlerdir. Eğitim ve sağlık alanındaki sistematik olarak yaşanan cinsiyet farklılıklarının ve kadının beşeri sermayesine yapılan düşük yatırımın gelişmekte olan ülkeler için iyi bir ekonomik seçim olmadığını vurgulamaktadırlar. Ekonomik kalkınma için cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasının iyi bir ortam sağlayacağı yorumunu getirmişlerdir.

Klasen (2000), çalışmasında Güney Asya ve Sahra-altı Afrika ülkeleri için 1960-1992 dönemine ait veri setini en küçük kareler yöntemiyle analiz ederek eğitim ve işgücü piyasasındaki kadın ayrımcılığının büyümeye ve gelişmeye etkilerini araştırmıştır. Toplumsal cinsiyetteki ayrımcılık eğitim, doğurganlık ve çocuk ölüm oranlarını azaltmanın üzerinde negatif etki yaparak gelişmekte olan ülkelerde refahtaki ilerlemeyi olumsuz etkilemektedir. Eğitimde cinsiyet eşitsizliği ekonomik büyümeyi, teşvikleri bozarak doğrudan nüfus artışı kanalıyla dolaylı olarak engellemektedir.

Esteve-Volart (2004), çalışmalarında 1961-1991 yılları arası dönem için Hindistan'a ait veri setini panel regresyon yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analizde yönetici pozisyonunda ve işçi olarak iki ayrı statüde cinsiyet ayrımcılığı, tarım ve tarımdışı olmak üzere farklı sektörler bazında incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre; cinsiyete yönelik ayrımcılık belli sektörlerde daha ciddi gözlenmektedir. Özellikle ekonomi alanında önemli derecede cinsiyet ayrımcılığı görülmektedir. Ayrımcılık sadece tarım alanında çıktıyı etkilememektedir. Hindistan'da kadın yönetici oranı artırıldığında kişi başı toplam çıktının %8 oranında artacağı belirtilmektedir. Kadınların yöneticilik statüsüne katılmaması denge ücret oranını, girişimcilerin ortalama yeteneğini ve ekonomik büyümeyi azaltmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği ekonomik kalkınma üzerinde fren görevi görmektedir.

Gradin ve arkadaşları (2006), 12 AB ülkesi için cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığının hane yoksulluk oranları üzerindeki etkisini regresyon analiziyle araştırmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre; Portekiz ve Almanya'da ücretli kadın çalışanların %90'ı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bu ülkelerde kadına yönelik ayrımcılığın neden olduğu gelir kaybı aile gelirinin %5-6'sına karşılık gelmektedir. Danimarka ve Belçika gibi ülkelerde durum kökten farklı olmakla beraber aile gelirindeki ortalama kayıp %1.5 civarındadır. Ayrımcılığın yoksulluk üzerindeki etkisi analize dahil olan tüm ülkelerde kritik bir öneme sahiptir.

Brummet (2008), çalışmasında düşük, düşük-orta gelirli ve üst-orta, yüksek gelirli olarak iki gruba ayırdığı 72 ülkenin 1965-1985 dönemine ait verilerine doğrusal en küçük kareler yöntemi uygulayarak cinsiyet eşitsizliğinin çıktı üzerine etkilerini araştırmıştır. Kadın eğitimine yapılan yetersiz yatırımın büyüme üzerinde olumsuz etkileri vardır. Gelişmekte olan ülkelerde ortaöğretimdeki cinsiyet farklılıkları daha önemli etkiler

göstermektedir. Düşük gelirli ülkelerde ise hükümetler ve uluslararası eğitim organizasyonlarının ilköğretimde cinsiyet eşitliği için yaptığı yatırımlar uzun vadede ekonomik büyümeye kademeli olarak fayda sağlayacaktır.

Costa, Silva ve Vaz (2009), çalışmalarında 8 Latin Amerika ülkesi (Arjantin, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Meksika, Paraguay, Şili ve Uruguay) için mikro simülasyon yöntemi ile işgücü toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkilerini araştırmışlardır. Analizde cinsiyet eşitsizliği dört farklı kategoride ele alınmıştır. Ekonomik faaliyetlerdeki farklılık, mesleki statü farklılığı, ücret ayrımcılığı ve karakteristik farklılıklar şeklinde kategorize edilmiştir. Elde ettikleri bulgulara göre; cinsiyet eşitsizliği toplumda sadece kadınları olumsuz etkilememekte tüm toplumu özellikle düşük gelirli olanları önemli derecede etkilemektedir. Cinsiyet eşitsizliğindeki azalışa bağlı olarak kadınların işgücüne katılımındaki artış işgücü piyasasına erişim, yoksulluk ve gelir adaletsizliğini azaltmaktadır.

Klasen ve Lamanna (2009), 1960-2000 arası döneme ait veri setiyle ülkeler arası panel regresyonlar yardımıyla eğitim ve istihdamdaki cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik büyümeyi ne ölçüde azalttığını araştırmışlardır. Yazarlar bu çalışmada önceki çalışmalarını güncellemeye gitmişlerdir. Çalışmada Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, Sahra-altı Afrika ülkeleri ve Güney Asya ülkeleri incelenmiştir. Elde ettikleri bulgulara göre; 21. y.y.'da Güney Asya'da kadınlar hem eğitim düzeyinde hem de ekonomik katılımında hala çok fazla ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkelerinde eğitimde cinsiyet eşitsizliği önemli oranda düşürülmesine rağmen istihdamdaki cinsiyet eşitsizliği yaygın olarak devam etmektedir. Artan kadın eğitimi o bölgedeki çoğu ülkeden daha yüksek işgücü piyasası katılımına dönüşmemiştir. MENA bölgesinde kadınlar işgücü piyasasında sosyal, kültürel ve ideolojik olabilen yapısal engellerle karşılaşmaktadır. Bazı Asya ülkelerinin ihracata yönelik endüstrileri son on yılda işgücü piyasasındaki cinsiyet ayrımcılığının azalmasına neden olmuştur. Doğu Asya eğitimdeki cinsiyet ayrımcılığını Güney Asya'dan çok daha hızlı kapattığı için iki bölge arasındaki cinsiyet ayrımcılığı farklarından kaynaklanan büyüme farkları son on yılda artmıştır. Güney Asya'nın büyüme beklentileri de bu nedenle önemli ölçüde azalmıştır. Kısaca eğitim ve istihdamdaki cinsiyet ayrımcılığı ekonomik büyümeyi önemli ölçüde azaltmaktadır. Bir ülkenin ekonomik

büyümesini artırmanın zorluğu kadınların toplumdaki rolleriyle önemli derecede bağlantılıdır.

Lutz ve McGillivray (2009), 31 tane Sahra-altı Afrika ve Arap ülkesinin 1974-2004 dönemine ait gözlem değeri ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ekonomi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışma panel veri analizinden yararlanılmış ve genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) kullanılmıştır. Cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi Arap ülkelerinde Sahra-altı Afrika ülkelerine göre daha fazladır.

Harkness (2010), 17 OECD ülkesinin 2000-2005 dönemine ait veri setini mikro veriler yardımıyla irdeleyerek kadın istihdamı ile hane halkı gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre; toplu veriler kadın istihdamı ile hane gelir eşitsizliği arasında ters ilişki olduğunu göstermektedir. Cinsiyet ayrımcılığının azaltılarak çalışan kadınların artırılması hane halkı gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azaltmaktadır.

Dahal (2011), Nepal'in çeşitli yerleşim bölgelerine ait 2004 yılı verilerine en küçük kareler yöntemi (OLS) uygulayarak analiz ettiği çalışmada kadın eğitiminin kişi başı gelire etkisini araştırmıştır. Çalışma "insan sermayesi modelini" temel almakta ve konusu Mankiw tarzı Cobb-Douglas üretim fonksiyonudur. Elde edilen sonuçlara göre Nepal'de eğitim odaklı beşeri sermayenin her bir bölgedeki kişi başı gelir üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Eğitimde cinsiyet eşitsizliği kişi başına geliri olumsuz etkilemektedir.

Pervaiz ve arkadaşları (2011), Pakistan'da 1972-2009 dönemine ait veri setine zaman serisi analizi uygulayarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gelir üzerine etkilerini araştırmışlardır. Analizde birim kök testleri, eşbütünleşme testi ve kısa dönem tahmin yöntemlerinden faydalanmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre; ticaret açıklığı, işgücü gelişimi ve yatırımlar büyümeye pozitif etki yaratırken, cinsiyet eşitsizliği negatif etki yaratmaktadır. Pakistan'da kadınlar hemen hemen her alanda erkeklerin gerisindedir, eğitim ve sağlık imkânlarına erişimleri erkeklere göre daha az ve mülkiyet hakları çok kısıtlıdır. Bu durum kadınları ekonomi ve kalkınma faaliyetlerinde rol oynamaktan alıkoymaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu Pakistan'ın tarihi, kültürü ve geleneklerinden gelmektedir. Aşılması için bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir.

Bastagli, Coady ve Gupta (2012), çalışmalarında 150 ülkeyi 1990-2005 dönemi verileriyle incelemişler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımına etkisini araştırmışlardır. Elde ettikleri sonuca göre; İşgücü piyasasında kadınların erkeklere göre daha az ücret ve mesai saatine sahip olmaları gelir dağılımı adaletsizliğini artırmaktadır.

Kızılgöl (2012), çalışmasında 2008 yılına ait TÜİK hane halkı bütçe anketi verilerini logit regresyon yöntemi ile analiz ederek Türkiye’de eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin yoksulluğa etkilerini araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; 10 yılın üzerinde eğitime sahip kadın sayısının artması hane halkı yoksulluk ihtimalini düşürmektedir. Kişi sayısı yüksek hanelerde kadın sayısı erkek sayısından fazla ise yoksulluk artmaktadır.

Caligaris ve arkadaşları (2013), Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2006 yılında yayımlanmaya başlayan ve 135 ülke için hesaplanan küresel cinsiyet uçurumu endeksini (GGGI)’nin orjinal sıralamadaki değişimlerini 15 OECD ülkesi için analiz etmektedirler. Çalışmada endeksi iyileştirmeyi amaçlayan bazı alternatif metodolojilerin etkileri araştırmış ve dört temel öneride bulunmuşlardır. İki öneri gelişmiş ülkeler için ikisi metodoloji adınadır. Yazarlara göre; endeks sosyal-kültürel faktörleri içermeli bu doğrultuda cinsiyet eşitsizliği analizi için belirli bir sosyal çevreyi içeren daha küçük homojen bir ülke grubu seçilmeli. Endeks hesabına OECD ülkeleri için yeni bir gizli bileşen olan zaman kullanımını eklediler. Bunun nedeni modern ülkelerde zamanın kıt bir kaynak olması ve kadın ve erkeğin bu kıt kaynağı farklı faaliyetler arasında tahsis etmesidir. Ayrıca sağlık boyutu göstergelerini iyileştirmişlerdir. Genel olarak kadınların daha uzun yaşadığı bilinmesine karşın yaşamlarının son yıllarını daha kötü sağlık koşullarında yaşadıkları çok bilinen bir durum değildir ki bu durumun toplumsal refah üzerinde etkisi vardır. Elde ettikleri güncel sonuçlara göre; Birleşik Krallık’ta yüksek öğrenim görmüş kadın sayısının erkek sayısına oranı 1,39 olmuş ve bu sayede yeni sıralamada 2 sıra yükselmekte, Estonya’da profesyonel işlerde çalışan kadın sayısının erkek sayısına oranı 2,15 olduğu için 3 sıra yükselmektedir. Fransa, İspanya ve Portekiz diğer ülkelere göre daha düşük yükseköğretimli kadın oranına sahip olmasına rağmen Japonya (0.84) hariç tüm analiz ülkelerinde eğitim düzeyi K/E 1’den büyüktür. Bakanlık pozisyonunda çalışan K/E oranı Finlandiya, İsveç ve Norveç’te 1’den küçük olmasına

rağmen Japonya’da her 7,7 erkete yalnız 1 kadın bakan bulunmakta ve en düşük oranı göstermektedir.

Ahang (2014), çalışmasında 2006-2012 dönemi için yüksek gelirli ülkelere havuzlanmış en küçük kareler yöntemi (POLS) uygulayarak cinsiyet eşitsizliğinin farklı türlerde ekonomik büyüme üzerinde etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Eğitim seviyesi düşük olan kadınların ücretleri de düşük olacağından geliri olumsuz olarak etkilemektedir. Eğitim ve sağlık alanında cinsiyet eşitliği, halk sağlığındaki iyileşme ve insan sermayesindeki artışla ekonomik büyümeyi ve refahı artırabilmektedir. Siyasi ve ekonomik katılımlarda kadın sayısının artışı kadınlarda sosyal sermaye artışıyla beraber uzun vadede beşeri sermaye için kadınların ayırt edici faktörü olacaktır. Dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratacaktır.

Gonzales ve arkadaşları (2015), çalışmalarında 1992-2013 döneminde ülke gruplarına göre cinsiyet eşitsizliğinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini panel veri analizinde sabit etkiler yöntemi ile incelemişlerdir. Cinsiyet eşitsizliği endeksi (GII) ve endeksin alt bileşenleri (kadın-erkek işgücü katılım oranları, parlamentodaki kadın sayısı, eğitimde cinsiyet farklılıkları ve ergen doğurganlığı gibi sağlık göstergeleri) ile gelir eşitsizliğini temsilen gini katsayısı kullanılmıştır. Elde ettikleri bulgulara göre; toplumsal cinsiyet eşitsizliği gelir eşitsizliğini çeşitli kanallardan etkiler. İşgücüne katılımı cinsiyet eşitsizliği kazançlarda cinsiyet eşitsizliğine neden olmakta ücret eşitsizliği de gelir eşitsizliğini doğrudan artırmaktadır. Bu ilişki en güçlü olarak yüksek gelirli ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni o ülkelerde eğitim düzeyi ve çalışma koşulları arasında farklılık olmamasıyla açıklanabilmektedir. OECD ülkelerinde çalışan kadınların bulunduğu hanelerin oranındaki artış gelir eşitsizliğini ortalama 1 Gini puanı azaltmıştır. Düşük gelirli ülkelerde eğitim ve sağlık alanındaki cinsiyet farklılıkları gelir eşitsizliğine neden olan daha önemli faktörlerdir.

Kanwal ve Münir (2015), Güney Asya ülkelerinin 1980-2010 dönemi için uyguladıkları panel veri analizi ile eğitim ve cinsiyet eşitsizliğinin gelir üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Analizde rassal ve sabit etkiler yöntemini kullanmışlar ancak çalışmada kesit birim sayısı zaman serisi verisinden küçük olduğu için sabit etkiler yöntemiyle devam etmişlerdir. Analiz döneminde 30 yılı aşkın sürede eğitim yılının artan bir eğilim

gösterirken eğitim eşitsizliğinin azalan bir eğilim gösterdiğini vurgulamışlardır. Eğitim ve cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımının önemli belirleyicileri olduğu ve cinsiyet eşitsizliğindeki artışın gelir dağılımında adaletsizliğe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kiausiene (2015), 28 Avrupa Birliği (AB) ülkesini 2009-2013 yılları arası dönemde incelemiş ve kadın işsizlik oranlarının ülkelere göre farklılık gösterdiğini ifade etmiştir. Araştırma sonucuna göre; AB farklı ekonomik süreçler altında uyguladığı bazı tedbirlerle ve teşviklerle kadın istihdam göstergelerini ve vergilendirme sistemlerini iyileştirerek kadınların ekonomiye katılımları ve aile finansmanına katkıları arttığı halde erkeklere göre gelir seviyesi daha düşük yoksulluk riski altında çok fazla kadın olduğu ifade edilmiştir. Kadınlar erkeklerden daha çok yarı zamanlı işleri tercih etmekte dolayısıyla gelecekte daha düşük kadın geliri ve yoksulluk artışı varsayımına sebep olmaktadır. Düşük gelirli kadının maddi olarak güvenliği, kariyeri ve hayatta kendini ifade yeteneği kısıtlanmaktadır.

Lutz ve Mc Gillivray (2015), Sahra-altı Afrika, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da 41 ülkenin 1989-2012 yılları arası döneme ait verilerini panel veri analizi ile irdeleyerek eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin kişi başı gelir düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmada kadın-erkek ilköğretim kayıt oranları farkı ile kadın-erkek ortaöğretim kayıt oranları farkı olmak üzere cinsiyet eşitsizliğini temsilen iki gösterge kullanmışlardır. Tahmin sonuçlarına göre; ilköğretim ve ortaöğretimdeki cinsiyet eşitsizliğinin özellikle Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde kişi başı gelire etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif olarak bulunmuştur.

Hakura (2016), 1994-2014 dönemini kapsayan çalışmasında Sahra-altı Afrika ülkeleri ile ASEAN ülkelerinde cinsiyet ve gelir eşitsizliğinin kişi başı gelirdeki büyümeye etkilerini dinamik panel regresyon analizi yardımıyla araştırmıştır. Elde ettiği bulgulara göre; cinsiyete dayalı yasal engeller de dahil olmak üzere cinsiyet eşitsizliği ve gelir eşitsizliği kişi başı gelirin büyümesi ile negatif ilişkilidir. Ülke incelemelerine göre bu negatif etki daha çok düşük gelirli ülkelerde görülmektedir. Özellikle Sahra-altı Afrika ülkelerinde son yirmi yılda gelir ve cinsiyet eşitsizliğinde bazı azalmalar olmasına rağmen önemli bir sorun olarak devam etmektedir. Düşük gelirli bu ülkelerde cinsiyet ve gelirdeki eşitsizlikler gözlemlenebilen seviyelere indirilebilirse ekonomik büyüme 0,9 puan artabilmektedir.

Tansel ve Güngör (2016), çalışmalarında Türkiye için 1975-2000 dönemine ait veri setine iki aşamalı EKK uygulamışlar ve eğitimde cinsiyet farkının ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini iller bazında araştırmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre; gelişmiş illerde kadın eğitimi çıktı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Kadın eğitimin doğurganlığı ve bebek ölümlerini azaltması, ev ve çocuk beslenmesini iyileştirerek sağlık ve yaşam beklentisini artırması da çıktı düzeyi ve büyümeyi dolaylı olarak artırmaktadır. Genel olarak eğitim de toplumsal cinsiyet eşitsizliği çıktığı negatif yönde etkilemektedir.

Fonchamnyo ve Fokong (2017), Kamerun'da 1970-2014 dönemine ait veri setine zaman serisi analizleri uygulayarak eğitimde cinsiyet ayrımcılığının ekonomik büyüme ve gelir dağılımına etkisini araştırmaktadırlar. Elde ettikleri ampirik bulgulara göre; eğitimde cinsiyet farklılığı büyüme ve gelir dağılımı üzerinde negatif etkiye sahiptir. Gelir dağılımı adaleti ve ekonomik gelişme için cinsiyet eşitsizliği iyileştirilerek toplumsal cinsiyet eşitliği artırılmalıdır. Kadın eğitimi eğitimde cinsiyetçi ayrımı azaltarak ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerinde çarpan etkisi yapmaktadır.

Baloch ve arkadaşları (2018), çalışmalarında 2006-2013 dönemi için 103 ülke verisine uyguladıkları genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Analizde cinsiyet eşitliği ve cinsiyet eşitliğinin alt endeksleri olarak ekonomik fırsat ve katılım, eğitim kazanımı, sağlıklı yaşam beklentisi ve siyasi güçlendirme değişkenlerini kullanmışlar ve elde ettikleri ampirik kanıtlara göre; cinsiyet eşitliği ile gelir dağılımı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Cinsiyet eşitliğinin artırılması gelir eşitsizliğinin azalmasına neden olmaktadır.

Laura, Garcia ve Esther (2018), çalışmalarında 2000-2014 yılları arası dönemde 127 ülke verisine uyguladıkları dinamik panel regresyon analiziyle cinsiyet faktörleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Cinsiyet faktörü olarak kadınların doğurganlık oranı, eğitim seviyesi, kadın işgücü ve siyasal katılımları alınmış ve genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) kullanılmıştır. Elde ettikleri bulgulara göre; yüksek kadın doğurganlığı ekonomik büyümeyi olumsuz etkilerken kadınların ortaöğretime erişim oranı ile işgücü piyasasında erkeklerle eşitlik koşullarının artması büyümeyi olumlu olarak etkilemektedir. Kadınların aktif yaşama erişim ve siyasal

katılımlarının da büyüme üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Özellikle düşük gelirli ülkelerde kadınların ücretsiz ilk ve ortaöğretime erişimi artırılmalı, nitelikli işlere alınması desteklenmelidir. Ayrıca doğurganlık oranlarının da düşürülmesi gerekmektedir. Ancak yüksek gelirli ülkelerde düşük doğurganlık oranlarının da ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkileri saptanmıştır. Bu ülkelerde göç tercih edilmedikçe gelecekteki büyüme tehdit altında olacaktır.

Tunç (2018), çalışmasında 2015 yılına ait 99 ülke verisinden oluşan veri setine EKK (En küçük kareler) ve yatay kesit analizi yöntemlerini uygulayarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelire ve insani kalkınmaya etkilerini araştırmıştır. Yazar çalışmasını feminist iktisat kuramı çerçevesine dayandırmaktadır. Elde ettiği sonuçlara göre; gelir seviyesi ve insani kalkınma seviyesi düşük ülkelerde yüksek gelirli ülkelere göre cinsiyet ayrımcılığı daha fazla görülmektedir. Artan cinsiyet ayrımcılığıyla beraber insani kalkınma seviyesi daha fazla düşmekte ve yoksulluk kadınlaşmaktadır. Analize konu olan gelire dayalı tüm gruplarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının insani kalkınma seviyesine etkisi istatistiksel olarak %1 seviyesinde olup çok güçlü etkinin kanıtıdır. Bu etki az gelişmiş ülkelerde daha güçlü görülmekte dolayısıyla cinsiyet ayrımcılığı sorunu az gelişmiş ülkeler için kritik değerdedir önemlidir.

Turgut (2019), çalışmasında toplumsal cinsiyet ayrımcılığına yönelik kadın işgücü ve kadın yoksulluğu konularını gelir adaletsizliği temelinde literatür taraması şeklinde incelemiştir. Turgut'un değerlendirmesine göre; kadınlar erkeklere göre daha düşük ücretle, daha düşük güvenlik koşullarında ve daha çok kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Kadınlar gelir adaletsizliği konusunda gerek ekonomi açısından gerek sosyal ve psikolojik açıdan daha kırılgan bir yapıdadırlar.

Yıldız ve Yıldız (2019), çalışmalarında 2006-2016 dönemi için Türkiye'de kamu eğitim harcamalarının kadın-erkek işgücü katılım oranları ile aralarındaki ilişkileri VAR modeli yardımıyla araştırmışlardır. Kamu harcamalarında yaşanan artışa bağlı olarak kadın işgücü oranındaki artış erkeklere göre daha yüksek olmaktadır. Ayrıca erkek işgücü değişkeni ile eğitim harcamaları değişkeni arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.

Kılınç (2020), çalışmasında Türkiye’de 2018 yılına ait TÜİK veri setine uyguladığı kantil regresyon analizinde Machado-Mata ayrıştırma yöntemiyle işgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliğinin kişi başı gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Analizden elde edilen bulgulara göre; işgücü piyasasında cinsiyet ayrımcılığı kadınların aleyhinedir. Özdeş niteliklere sahip kadın ve erkek çalışanlardan kadınlar daha düşük ücret almakta yine kadınlar düşük ücretli sektörler yönendirilmektedir. Yüksek getirili işler de erkeklere tahsis edilmektedir. Sürekli çalışanlara cinsiyete yönelik uygulanan ücret eşitsizliğinin, sürekli çalışanların maruz kaldığı gelir adaletsizliğine %41 etkisi vardır. İşgücüne kadın katılımındaki artış ya da kadın işgücündeki nitelik artışı cinsiyet ayrımcılığını bitirememiştir.

Şahin ve Bayhan (2020), çalışmalarında Türkiye için cinsiyet ayrımcılığını ekonomik boyutuyla değerlendirmişlerdir. Elde ettikleri veriler ışığında Türkiye’de kadınların anne ve eş olma sorumluluğu, toplumsal rolleri ve caydırıcı unsurlar neticesinde çalışma hayatının gerisinde kaldığını dolayısıyla cinsiyetçi ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kadınların işgücüne katılım oranlarını artırmanın ekonomik büyüme ve kalkınma için zorunluluk olduğunu cinsiyet eşitsizliği ile mücadelenin demokrasiye de pozitif etki edeceğini savunmuşlardır.

Jacob (2020), çalışmasında 2001-2017 dönemi için İsveç’de toplumsal cinsiyetin gelir eşitsizliğindeki rolünü incelemiştir. Panel veri analizi uygulanan çalışmada erkekler ve kadınların gelirleri arasında kalıcı ve önemli derecede eşitsizlikler olduğu ve genel gelir eşitsizliğine neden olduğu sonucuna varılmıştır. Kadınların daha çok düşük ve orta gelir sahibi olduğu belirlenmiştir. Gelir eşitsizliği ile mücadele politikalarında kadın ve erkek arasındaki gelir ayrımcılığının da göz önünde bulundurulması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

Çolak (2021), çalışmasında Türkiye’de cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 2005-2019 yılları arası analiz etmiştir. Elde ettiği bulgulara göre; Türkiye’de ekonomik büyüme en çok ücretli çalışanlar arasındaki cinsiyete dayalı gelir ayrımcılığı üzerinde olumlu ve anlamlı etkiye sahiptir. Ekonomik büyümenin anlamlı etkiye sahip olduğu diğer bir grup da ortaöğretim seviyesinde eğitime sahip çalışan kadınlar olarak bulunmuştur.

Akdoğan Gedik ve Günel (2021), 15 OECD ülkesinin 1997-2016 yılları arasındaki verilerine yönelik uyguladıkları panel veri analizi ile cinsiyetler arası ücret farkını etkileyen faktörleri bulmayı amaçlamışlardır. Elde ettikleri ampirik bulgulara göre; kadın işgücüne katılım oranındaki artış cinsiyetler arası ücret farkını %3 oranında, kadının yaşam beklentisinin artması ücret farklılığını yaklaşık %9 oranında azaltmaktadır. Ayrıca genç kadın nüfusunun artması ücret farkını yaklaşık %5 oranında azaltmaktadır. 65 yaş üstü kadın nüfusunun artması ise ters etki yaparak ücret farklılığını %3 oranında artırmaktadır. Kadınların eğitim düzeyinin artması da kadın ve erkek arasındaki ücret farklılığını azaltan etki göstermektedir.

Uyanık ve Yeşilkaya (2021), çalışmalarında kadın çalışanların eğitim seviyelerini dikkate alarak gelir adaletsizliğine etkilerini incelemişlerdir. Veri seti 2007-2016 dönemine dair Avrupa Birliğine üye ve aday 27 ülkenin gözlem değerlerinden oluşmakta ve analiz dinamik panel veri analiziyle gerçekleştirilmiştir. Elde ettikleri analiz sonuçlarına göre; lise mezunu çalışan kadınların istihdam içindeki oranında 1 birimlik artış Gini katsayısını %9,5 oranında artırmaktadır. Bu durum gelir dağılımı adaletsizliğinin artması anlamına gelmektedir. Yükseköğretim sahibi çalışan kadınların istihdam içindeki oranında 1 birimlik artış Gini katsayısını %35,9 oranında azaltmaktadır. Yükseköğretim görmüş kadın çalışan sayısı arttıkça gelir daha adil dağılmaktadır. Ayrıca işgücü piyasasının kadına yönelik ayrımcılığından sıyrılarak ücret farklılıklarından kurtulabilir daha nitelikli işlerde çalışabilmektedirler. Dolayısıyla eğitim seviyesi yüksek olan kadın çalışanlar gelir adaletsizliği ile mücadelede iyi bir etki yaratmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, kişi başı GSYİH, cinsiyet uçurumu endeksi, eğitim harcamaları ve sosyal yardımlar değişkenlerinin gibi katsayısına etkisini incelemek amacıyla uzun dönem ilişkiler için panel eşbütünlük analize ve kısa dönem ilişkiler için hata düzeltme modeline yer verilmiştir. Analiz öncesinde homojenlik ve yatay kesit bağımlılığı testleri, birinci ve ikinci nesil birim kök testleri uygulanmış ve ardından uzun ve kısa dönem ilişkiler ortaya konulmuştur. Son aşamada nedensellik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada tüm analizler panel veri analizi olarak gerçekleştirdiğinden ilk olarak panel veri analizi detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

4.1. Panel Veri Analizinin Tanımı

Ekonometrik çalışmalarda öncelikli adım olarak çalışmada kullanılacak değişkenlere ait verilerin toplanması gelmektedir. Verilerin elde edildiği kaynaklar güvenilir olmalıdır. Ayrıca elde edilen verilerin çalışmada kullanılacak modele uygunluğu ve doğru bir şekilde derlenmesi de güvenilir tahminler adına son derece önemlidir. Bu bağlamda zaman serisi, yatay kesit ve panel veriler olmak üzere üç çeşit veri tanımlanmaktadır (Yerdelen, Tatoğlu, 2018a: 1).

Değişkene ait değerler günlük, aylık, yıllık ve mevsimlik olarak ard arda elde ediliyorsa bu veri türü “*zaman serisi*” olarak nitelendirilmektedir. Örnek verecek olursak yıllık ihracat, aylık enflasyon, günlük kur ve yıllık işsizlik verileri gibi. Belli bir zaman noktasında birey, hane halkı, firma, sektör ve ülke gibi farklı birimlerden derlenen veri türü de “*yatay kesit*” verisidir. Örneğin 2021 yılının 3. çeyreğinde OECD ülkelerinin büyüme oranları gibi. Zaman olarak bir noktaya odaklanması yatay kesit verisini kısıtlı kılmakta dolayısıyla sık tercih edilmemektedir. Belirli bir dönem için bireyler, hane halkları, firmalar ve ülkeler gibi birimlerin yatay kesit gözlemlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan veriye “*panel veri*” denilmektedir. Örnek olarak 2006-2019 yılları arasında OECD ülkelerinin yıllık Gini katsayısı verilerini gösterebiliriz.

Bazı ekonomik ilişkilerin analizinde yatay kesit ya da zaman boyutu gibi tek bir boyut yeterli olmamaktadır. Bu doğrultuda zaman boyutlu ve birim boyutlu verileri birlikte kullanılarak derlenen çok boyutlu panel veriler oluşturulmuştur. Panel veriler hem dönemsel hem de birimsel bilgiye ulaştırmaktadır. Çalışmada da tercih konusu olan panel veri son çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. İlk olarak Hildreth (1950), Kuh (1959), Grunfeld ve Griliches (1960), Zellner (1962), Balestra ve Nerlova (1966), Swamy (1970) çalışmalarında bahsetmişler ancak asıl uygulamalar 1990'lı yıllarda başlamıştır.

Günümüzde farklı zaman gözlemlerini içeren çok çeşitli ülke ve binlerce hane halkı gözlem değerinin bulunduğu dikey veri setleri hazır halde mevcuttur. Örneğin OECD tarafından yayınlanan istatistik değerler bünyesinde birçok ülkeye ait yıllık iktisadi seri barındırmaktadır. Benzer şekilde World Bank (Dünya Bankası) tarafından yayınlanan WDI (World Development Indicators) Dünya Kalkınma Göstergeleri ve EUROSTAT'ın yayınladığı AB ülkelerine dair hane halkı ve bireysel yaşam standartlarını gösteren sosyal gösterge verileri çok geniş panel veri setleri içermektedir. Bunların dışında da birçok ülke tarafından oluşturulmuş panel veri yayınları mevcuttur. Türkiye'de sürekliliği olan detaylı bir şekilde hazırlanmış panel veri setleri bulunmamakla beraber TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından son yıllarda iller ve bölgelere göre hazırlanıp yayınlanan veri setleri oldukça önem arz etmektedir.

Zaman boyutlu yatay kesit verileri yani panel veriler yardımıyla meydana getirilen panel veri modelleri ekonomik ilişkileri tahmin etmeye olanak tanımaktadır. Bu esnada kullanılan yöntemlere de “*panel veri analizi*” denilmektedir ve yatay kesit sayısı “ N ” dönem sayısı “ T ” ile gösterilmektedir. Panel veri setindeki toplam gözlem değeri kesit sayısı (N) ile dönem sayısının (T) çarpımıyla ($N \times T$) elde edilmektedir. Analizlerde kullanılan modelin genel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it} X_{it} + \varepsilon_{it} \quad , \quad i=1, \dots, N, \quad t=1, \dots, T \quad (4.1)$$

Eşitlik (4.1)'de Y ile bağımlı değişen, X ile bağımsız değişenler, α ile sabit terim, β ile eğim katsayıları ve ε ile hata terimi gösterilmektedir. i indisi ile birey, firma şehir, bölge ve ülke gibi birimler; t indisi ile de gün, hafta, ay, yıl gibi zaman boyutu ifade edilmektedir.

Panel veri setinde her bir birimin tüm zamanlar için gözlem değeri mevcutsa “*dengeli panel*” kimi birimlerin bazı zamanlar için gözlem değeri eksikse “*dengesiz panel*” olarak adlandırılmaktadır (Yerdelen, Tatoğlu, 2018a: 5).

Panel veri aynı anda zaman ve birimlere ait gözlemleri içerdiğinden gözlem sayısı diğer veri türlerine nazaran daha çoktur. Veri setinin gözlem sayısının artması serbestlik derecesini artırmakta dolayısıyla değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı problemi düşerek güvenilirliği ve etkinliği yüksek tahminler mümkün olmaktadır.

Panel veri analizi değişkenlerin birbiri ile ilişkisini analiz ederek açıklamaya imkân tanımaktadır. Zaman serilerinde birim hakkında, yatay kesitte ise zaman hakkında bilginin eksik kalmasına karşın panel verinin hem kesitler hakkında hem de birimler hakkında bilgi vermesi panel veri analizinin perspektifini genişletmektedir (Tarı, 2010: 475).

Panel veri analizi hem zaman serilerinin birim özelliklerine hem de yatay kesit verisinin birimler arasındaki farklılıklarını birlikte içerdiği için diğer veri türlerine göre avantajlı durumdadır.

Panel veri analizi karmaşık davranışları bünyesinde barındırarak açıklamaya çalıştığından zaman serisi ve yatay kesit verilerine uygulanan analizlerden avantajlı durumdadır (Greene, 2003: 238).

Panel veri setindeki yatay kesit birimleri her zaman aynı özelliklere sahip olamayabilmektedir. Kesitlerin aynı özelliklere sahip olmaması homojen olmadıkları anlamına gelmektedir. Analizde farklı özelliklere sahip değişkenlerin heterojenliği dikkate alınmadığında yanlış tahminlere ulaşılabilir. Panel veri analizinde homojenliğin dikkate alınarak test edilmesi diğer veri türlerine göre avantaj sağlamaktadır. Böylelikle yanlış tahminlerden kaçınılmış olmaktadır (Gujarata, 2004; Nargeleçekenler, 2009; Baltagi, 2011). Panel veri analizinin bu saydığımız avantajlarına ek olarak bazı kısıtları da bulunmaktadır.

Panel veride hem kesit hem zaman boyutunun birlikte olması veri sayısını artırarak avantaj olmasının yanında bu her iki boyutu içeren verileri derleyip bir araya getirmek eksiksiz ve hatasız bir şekilde set oluşturma süreci sıkıntılı olabilmektedir. Veri seti oluşturulurken ölçüm hataları gerçekleşebilmektedir. Ölçüm hataları veri derlerken uygulanan anket sorularının anlaşılır olmaması, bilinçli bir şekilde yanlış cevaplandırılması ya da elde edilen bilgilerin yanlış kaydedilmesinden kaynaklanabilmektedir (Şükrüoğlu, 2008: 3).

Panel veride kesit sayısının fazla olması kesitlerin birbiri ile bağımlı olacağı riskini beraberinde getirmekte bu da sapmalı sonuçlara sebep olabilmektedir ayrıca hata terimleri de sapmalı olabilmektedir.

Panel verinin zaman boyutunun kısa olması veri derleme maliyetiyle ilgili bir dezavantajdır. Zaman boyutunun artırılması beraberinde maliyet yükü getireceğinden sorun teşkil etmektedir (Baltagi, 2005: 8).

4.2. Panel Homojenlik Testi

Panel veriye uygulanan ekonometrik analizler başlamadan önce eşbütünlüşme denkleminde ait parametrelerin kontrol edilmesi gerekmektedir. Eşbütünlüşme denkleminde ait parametreler homojen ya da heterojen olabilir. Bu bağlamda başlangıçta yapılan uygulamalar Swamy'e (1970) dayanmaktadır. Eğim katsayılarının homojenliği ya da heterojenliği analizde kullanılacak olan birim kök ve eşbütünlüşme testlerinin seçimine yön vermektedir. Swamy'nin uygulaması 2008 yılında Pesaran ve Yamagata tarafından geliştirilmiş ve aşağıdaki eşitliğe ulaşılmıştır:

$$X_{it} = \alpha + \beta_i MM_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4.2)$$

Analize tabi tutulan ülkelere ait eğim katsayıları tümüyle özdeş mi değil mi? sorusunun cevabı homojenlikle ilgilidir. Tüm katsayılar özdeş ise homojen, biri dahi farklı ise heterojen demektir. Özdeş katsayılar demek ülkelerin herhangi birinde meydana gelecek şok karşısında diğer ülkelerin de aynı oranda etkilenmesi anlamındadır. Çalışmada birim boyutu (N) zaman boyutundan (T) büyük olduğu için homojenite; Swamy test

istatistiği (\tilde{S}) vasıtasıyla geliştirilen ve eğim katsayılarının homejenliğini ifade eden H_0 boş hipotezine karşılık heterojenliğini ifade eden H_1 alternatif hipotezini sıyanan \mathcal{A} ve düzenlenmiş \mathcal{A}_{adj} istatistikleri ile sınanmıştır. Bu istatistiklerin hesaplanması (4.3) ve (4.4) eşitliklerinde verilmiştir (Pesaran ve Yamagata, 2008: 8):

$$\mathcal{A} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S - k}{2k} \right) \quad (4.3)$$

$$\mathcal{A}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S - k}{v(T, k)} \right) \sim N(0, 1) \quad (4.4)$$

Hesaplanan istatistik değerleri kritik değerlerle kıyaslanır, büyükse ya da istatistiklerin olasılık değerleri 0,05'ten küçükse yokluk hipotezi reddedilmektedir. Dolayısıyla eğim katsayılarının heterojenliği söz konusudur.

4.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Panel veri setinde incelenen birimler birbirinden bağımsızsa ve birimlerden birinde oluşacak şok karşısında tüm birimler aynı seviyede etkileniyorsa yatay kesitler bağımsızdır ve birinci kuşak panel birim kök testlerini gerektirir. Ancak bugünün dünyasında globalleşmenin etkisiyle tüm ülkelerin bir bütün gibi bağlantılı olması birinde oluşacak şokun her bir ülkeye farklı etki yaratacağı görüşünü daha gerçekçi kılmaktadır. Ülkeler arasındaki bağımlılığı dikkate almayan birinci kuşak panel birim kök testleri bu ülkeler arasındaki ilişkiyi açıklamakta yeterli olmadığı için bağımlılığı dikkate alan ikinci kuşak panel birim kök testleri oluşturulmuştur.

Panel veri setinin birim kök içerip içermediğini anlamak için YKB test edilmeli. YKB yoksa birinci kuşak, varsa ikinci kuşak birim kök testleri tercih edilerek analizlerin etkinliği ve gücü artırılmalıdır.

Kesitler arası bağımlılığın olduğu durumda $N > T$ iken; 1980 yılında Breusch-Pagan tarafından geliştirilen LM testi uygulanmaktadır. Hem zaman hem de birim boyutunun büyük olması halinde 2004 yılında Pesaran'ın geliştirdiği CD testi

uygulanmaktadır. CD testi bazı durumlarda sapma gösterebildiği için 2008 yılında Pesaran vd. tarafından teste varyans (v_{Tij}) ve ortalamanın (μ_{Tij}) eklenmesiyle yeniden düzenlenmiştir. Bu test istatistiğinin ilk ve düzenlenmiş halleri aşağıdaki gibidir (Breusch ve Pagan, 1980):

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \sim \chi_{\frac{N(N-1)}{2}}^2 \quad (4.5)$$

$$LM_{adj} = \sqrt{\left(\frac{2}{N(N-1)}\right)} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \left[\hat{\rho}_{ij} \left(\frac{(T-k)\hat{\rho}_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{v_{Tij}} \right) \right] \sim N(0,1) \quad (4.6)$$

Eşitlik (4.6)'da elde edilen istatistik “*hata terimlerinin ilişkisiz olduğunu*” savunan boş hipotez ile “*hata terimlerinin ilişkili olduğunu*” savunan alternatif hipotezi sınamaktadır. Hesaplanan istatistik değeri kritik değerlerle kıyaslandığında daha büyük ise ya da olasılık değerleri istatistik bakımından anlamlı ise hata terimlerinin ilişkisiz olduğunu savunan boş hipotez kabul edilememektedir. Dolayısıyla hata terimleri birbiri ile ilişkilidir ya da birbirlerine bağımlıdır denilmektedir (Pesaran vd., 2008).

4.4. Panel Birim Kök Testleri

Birim kök testleri ile verilerin durağan olup olmadıkları etkili bir şekilde belirlenebilmektedir. Ekonometrik uygulamaya sahip çalışmalarda güvenilir sonuçlar elde edebilmek için birim kök testleri oldukça önemlidir. Literatüre ilk defa Dickey Fuller'in (1979) kazandırdığı birim kök testleri yazında devamlı olarak güncellenmekte ve güvenilirlik için vasıta olmaya devam etmektedir.

4.4.1. Panel Veride Birinci Kuşak Birim Kök Testleri

Çalışmada analizlerin seyri için ilk olarak homojenlik testi yapılmasına istinaden eğim katsayılarının heterojenliği varsayımı altında birinci kuşak birim kök testlerinden Im, Pesaran ve Shin (2003) (IPS), Maddala ve Wu (1999) ve Choi (2001) testleri uygulanmıştır. Eğim katsayılarının homojenliğini dikkate alan birim kök testlerinde, yatay kesitlerin tamamına ait serilerin ortak otokorelasyon parametresine sahip olduğu

varsayımına karşın IPS testinde her bir yatay kesitin bireysel otokorelasyon katsayı varsayımı söz konusudur. Böylelikle ρ değeri yatay kesitlere göre değer almaktadır. Dolayısıyla IPS analize tabi tutulan ülkelerin tek tek birim kök istatistiklerinin ortalamasına dayanmaktadır (Baltagi, 2005: 242). Test “tüm serilerin durağan olmadığı ve tüm birimlerin birim köklü olduğunu” ($\rho = 0$) ifade eden boş hipotez ile “tüm serilerin durağan olduğu ve bazı birimlerin birim köklü” ($\rho < 0$) olduğunu ifade eden alternatif hipotezi sınamaktadır. IPS testine ait matematiksel ifade ve test istatistikleri aşağıdaki gibidir:

$$\Delta Y_{it} = \rho_i Y_{it-1} + \sum_{z=1}^{p_i} \beta_i Y_{it-z} + u_i' \gamma + u_{it} \quad (4.7)$$

$$t = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_{pi} \quad (4.8)$$

$$t_{IPS} = \frac{\sqrt{N} (N^{-1} \sum_{i=1}^N t_{iT}) - N^{-1} \sum_{i=1}^N E[t_{iT} | \rho_i=0]}{\sqrt{N^{-1} \sum_{i=1}^N var[t_{iT} | \rho_i=0]}} \quad (4.9)$$

t_{IPS} test istatistiği ortalama ve varyans hesaplarını dikkate aldığı için küçük örneklemlerde çok daha iyi performans göstermektedir.

Maddala ve Wu (1999) ve Choi (2001) birim kök testleri “Fisher Tipi” olarak nitelendirilmektedir. Fisher tipi birim kök testleri de IPS testinin mantığıyla çalışmakta ve birimlerin tek tek birim kök istatistiklerine dayanmaktadır. IPS testinden bir farkla ayrılmakta ve avantajlı hale gelmektedirler. IPS dengeli panel veriye uygulanıyorken Fisher tipi birim kök testleri dengesiz panel veri setinde de uygulanabilmektedir. Testlerin bir diğer özelliği birimlerde tek tek ayrı gecikme uzunluğunun kullanılabilmesidir. Fisher tipi panel birim kök testleri; “tüm birimler için tüm serilerin birim köklü olduğunu” ($p_i = 0$) savunan boş hipotez ile “bazı birimlerin birim köklü olabildiği tüm serilerin durağanlığını” ($|p_i| < 0$) ifade eden alternatif hipotezi sınamaktadır. Maddala ve Wu (1999) test istatistiği (P_{MW}) ve Choi test istatistiği (Z_{MW})’nin hesaplanması aşağıdaki gibidir (Baltagi, 2005:245):

$$P_{MW} = -2 \sum_{i=1}^N \log(p_i) \quad (4.10)$$

$$Z_{MW} = \frac{\sqrt{N}\{N^{-1}P_{MW} - E[-2\log(p_i)]\}}{\sqrt{\text{var}[-2\log(p_i)]}} = - \frac{\sum_{i=1}^N \log(p_i) + N}{\sqrt{N}} \quad (4.11)$$

4.4.2. Panel Veride İkinci Kuşak Birim Kök Testleri

Çalışmada panel veri analizinin ön koşulları arasındaki yatay kesit bağımlılığı testine istinaden incelenen ülkelere ait hata terimleri arasındaki ilişkinin varlığı nedeniyle değişkenlerin birim köklü olup olmadıkları yatay kesit bağımlılığını dikkate alan CADF testi ile sınanmıştır. Test, bütün serilerde hata terimlerini özdeş ve serilerin her birine özel olarak iki bölümlü kabul etmektedir. Çalışmada kurulan model YKB'nı gözlemlenemeyen ortak elemana dayandırmaktadır. CADF testi değişkenlerde “birim kökün varlığını” savunan boş hipotez ile “birim kökün yokluğunu” savunan alternatif hipotezi sınamaktadır.

CADF istatistiğiyle birimlerin (ülkeler) teker teker durağanlığı incelenebilmektedir. Hesaplanan değer, Pesaran'ın (2006) similasyonlar yardımıyla oluşturduğu tablosunda yer alan kritik değerlere göre küçük ise birim kökün varlığını savunan boş hipotez reddedilmektedir. Bu durum, CADF değeri hesaplanan ülkeye ait serinin birim kök içermediğini yani durağanlığını ifade eder. CADF istatistiği küçük birim ve zaman boyutlarında dahi güçlü tahminler verebilmektedir (Yerdelen, Tatoğlu, 2018b).

CADF istatistiği tüm ülkeler için tek tek hesaplanıp aritmetik ortalaması alındığında tüm panel için durağanlığı test edebileceğimiz CIPS istatistiğini vermektedir. Elde edilen CIPS değeri 2007'de Pesaran'ın oluşturduğu tablo değerleri kıyaslanarak panel genelinde o değişkenin birim köklü olup olmadığı sınanmış olmaktadır. Hesaplanan test istatistiği yukarıda ifade edildiği gibi kritik tablo değerinden küçük ise boş hipotez kabul edilememektedir. Analize dahil olan tüm ülkelerin ilgili değişkene ait gözlem değerlerinin durağan olduğu sonucuna varılmaktadır. CADF ve CIPS istatistiklerinin hesaplanması aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = (1 - \varphi_i)\mu_i + \varphi_i Y_{it-1} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N \text{ ve } t=1,2,\dots,T \quad (4.12)$$

$$\mu_{it} = Y_i f_t + \varepsilon_{it} \quad (4.13)$$

Eşitlik (4.13)'de ülkeler için tek tek gözlemlenemeyen ortak etki f_i ile ifade edilirken ε_{it} her birime özgü hatayı temsil etmektedir. Eşitlik (4.12) ve (4.13) birleştirilerek eşitlik (4.14) elde edilmektedir:

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \beta_i Y_{it-1} + Y_i f_t + \varepsilon_{it} \quad i=1,2,\dots,N \text{ ve } t = 1,2,\dots,T \quad (4.14)$$

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^n CADF_i \quad (4.15)$$

4.5. Panel Eşbütünleşme Testleri

Eşbütünleşme olgusu 1980'lerde ekonometri yazınına ilk olarak zaman serisi analizi yoluyla kazandırılmıştır. Değişkenlerin aralarındaki uzun dönemli ilişkiyi ifade eder. 1981 yılında Granger eşbütünleşme ile ilgili tüm ayrıntıyı ortaya koymuş ve 1987 yılında Engle & Granger ekonometrik çalışmalarında istatistiksel ifadesiyle birlikte yazına geçmiştir. Zamanla zaman serilerinde değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisinin varlığını belirlemede kullanılan ve regresyon modeli üzerinden uygulanan eşbütünleşme testleri panel veri analizlerine de uyarlanmıştır. Hatta panel veri analizlerinde daha güçlü sonuçlar vermiştir.

4.5.1. Westerlund & Edgerton Eşbütünleşme Testi

Panel veride tüm ülke gözlemleri için değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediğini anlamaya yarayan W-E eşbütünleşme testi 2007 yılında Westerlund-Edgerton aracılığıyla oluşturulmuştur ve lagrange çarpanına dayanmaktadır. W-E testi kesitler arası bağımlılığı dikkate aldığı, zaman ve birim boyutu küçük olan örneklerde de güçlü tahminler verdiği için avantajlı bir testtir. Ayrıca test otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını da tolere edebilmektedir. Test ile “*eşbütünleşme ilişkisinin varlığını*” ($\sigma_i^2 = 0$) savunan boş hipotez ile “*eşbütünleşme ilişkisinin yokluğunu*” ($\sigma_i^2 > 0$) savunan alternatif hipotez sınanmaktadır. Teste yönelik matematiksel eşitlikler aşağıda sunulmuştur:

$y_{it} = \alpha_i + x_{it}\beta_i + z_{it}$ şeklindeki denklemde $z_{it} = u_{it} + \sum_{j=1}^t \eta_{ij}$ eşitliğinde η_{ij} hata terimi olup sıfır ortalamaya ve σ_i^2 şeklinde varyansa sahiptir.

$$LM_N^+ = \frac{1}{NT^2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \widehat{\omega}_i^{-2} S_{it}^2 \quad (4.16)$$

Burada $\widehat{\omega}_i^{-2}$ uzun dönem hata terimleri varyansı ve S_{it}^2 kısmi toplamlarıdır.

4.6. Uzun Dönem Eşbütünleşme Katsayılarının FMOLS (FULL MODIFIED OLS) Tahmini

Çalışmada W-E testi ile değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğu ortaya koyulmuş bu durum değişkenler arasındaki ilişkinin katsayılarını belirleme zorunluluğu doğurmuştur. Bu katsayıların belirlenmesi için FMOLS katsayı tahmincisi kullanılmaktadır. FMOLS katsayı tahmincisi OLS yöntemine dayanmakta ancak otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını dikkate aldığı için OLS’de oluşabilecek sapmaları giderebilmektedir. Yöntem heterojen kesitler ile zaman ve birim boyutu küçük örneklemelere yönelik güçlü tahminlere izin vermektedir. FMOLS test istatistiğinin hesaplanması eşitlik (4.17)’deki gibidir:

$$\mathcal{B}_{GFM}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{FM_i}^* \quad (4.17)$$

$\beta_{FM_i}^*$: Ülkelerin herbiri için katsayı

4.7. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM)

Eşbütünleşik ilişkiye sahip değişkenler süreç içerisinde uzun dönem dengesini yitirebilmektedirler. Bu dengeyi yakalayabilecek bazı değişkenler gereklidir. Bu doğrultuda analize dahil olan değişkenlerin kısa dönemli hareketleri üzerindeki dengeden sapma etkileri hata düzeltme modeli ile tespit edilebilmektedir. Modelde birinci farkları alınmış değişkenlere ek olarak uzun dönem denkleminin bir dönem gecikmeli hata terimleri bulunmaktadır. Ayrıca model sürekli olmayan nedensellik ilişkisine de müsaade

etmektedir (Enders, 1995: 365). Değişkenler arasındaki kısa vadede ve uzun vadede gerçekleşen ilişkileri sahtelerinden kaçınarak ayırt edebiliyor olması modelin avantajları arasındadır (Kıran, 2007: 273). VECM modeline ait matematiksel ifade aşağıdaki gibidir:

$$X_t = \alpha + \sum_{i=1}^m \beta_i \Delta X_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_i \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=1}^p \psi_i \Delta Z_{t-i} + \lambda ECT_{t-i} + e_t \quad (4.18)$$

Uzun vadeli nedensellik etkilerini gösteren, hata düzeltme terimidir (ECT_{t-i}). Hata düzeltme mekanizmasının çalışabilmesi için ECT_{t-i} değişkeninin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması gerekir (Badurlar, 2008: 233). Hata terimlerinin katsayılarının istatistiki anlamlılığı uzun vadede bağımlı değişkenin nedeni olarak açıklayıcı değişkeni gösterir. Ayrıca açıklayıcı değişkenlere ait gecikmeler kısa vadedeki nedensellik ilişkisini ifade etmekte ve gecikmelere ait katsayılar tümüyle istatistiki anlama sahipse bu nedensellik ilişkisi ispatlanmaktadır (Baltagi, 2005: 56).

4.8. Panel Nedensellik Testleri

Yazında ekonomik değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerinin istatistiksel olarak ispatı nedensellik analizlerine dayanmaktadır. Nedensellik testleri ilk olarak zaman serisi analizlerinde kullanılmaya başlanmış ve zaman içerisinde aynı mantıkla panel veri analizlerinde uygulanmıştır. Nedensellik testlerinin ilk uygulaması Granger'e dayanmaktadır. Nedensellik testinin temelinde, iki değişkenin birbiriyle ilişkisinin yönünü bulma isteği yatmaktadır. Y gibi bir değişkenin X gibi bir başka değişkenin önceki dönem değerleri vasıtasıyla tahmin edilmesi; X değişkeninin Y değişkeninin nedeni olması ile ilgilidir (Güriş, 2018a).

Panel nedensellik testleri de Granger temellidir ancak farkı homojeniteyi dikkate almasıdır. Homojen ve yatay kesitleri bağımsız değişkenlere uygulanan birinci kuşak panel nedensellik testleri heterojenliğe ve yatay kesit bağımlılığına dikkat eden ikinci kuşak panel nedensellik testlerine göre daha az güvenilirdir.

4.8.1. Dumitrescu & Hurlin (2012) Nedensellik Analizi

Değişkenlerin arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı aralarında nedensellik ilişkisinin olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Panel veri analizlerinde çeşitli nedensellik testleri bulunmaktadır. Çalışmada kesitler arası bağımlılık ve bağımsızlık durumlarında tahmin gücü olan aynı zamanda eşbütünleşme parametrelerinin heterojenliğini dikkate alan D-H (2012) nedensellik testi uygulanmaktadır. D-H (2012) testi eşbütünleşik hareket etmeyen değişkenler ile dengesiz panellere de uygulanabilmektedir. Zaman boyutunun birim boyutundan ya da birim boyutunun zaman boyutundan büyük olması halinde de uygulanabilmesi avantajları arasındadır. Test Granger mantığıyla hareket etmektedir ve her bir birim için hesaplanan Wald istatistiklerinin ortalamasından oluşmaktadır. Teste ait matematiksel ifade aşağıdaki gibidir:

$$y_{i,t} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} x_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.19)$$

Eşitlik (4.14)'de her bir birim için aynı olan gecikme uzunluğu K ile tek tek ülkelerin farklı katsayıları yani heterojenliği ise $\beta_i = (\beta^{(1)}, \dots, \beta^{(K)})$ ile ifade edilmektedir. D-H testinin matematiksel ifadesi aşağıdaki hipotezler yardımıyla sınıanmaktadır (Dumitrescu, Hurlin, 2012):

$$H_0 = \beta_i = 0, H_1 = \beta_i = 0 \forall_i = 1, \dots, N \beta_i \neq 0 \forall_i = N_1 + 1, N_1 + 2, \dots, N \quad (4.20)$$

D-H (2012) testinde yer alan Wald istatistiğinin hesaplanması eşitlik (4.21)'de verilmiştir:

$$W_{N,T}^{Hnc} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N W_{i,T} \quad (4.21)$$

D-H (2012) nedensellik testi $T > N$ olması halinde asimtotik dağılım gösteren $Z_{N,T}^{HNC}$ istatistiğini, $N > T$ olması halinde Z_N^{HNC} istatistiğini önermektedir. Bu istatistiklerin hesaplanması aşağıdaki gibidir:

$$Z_N^{HNC} = \frac{\sqrt{N[W_{N,T}^{HNC} - N^{-1} \sum_{i=1}^N E(W_{i,T})]}}{\sqrt{N^{-1} \sum_{i=1}^N Var(W_{i,T})}} \quad (4.22)$$

$$Z_{N,T}^{HNC} = \sqrt{\frac{N}{2K}} (W_{N,T}^{HNC} - K) \quad (4.23)$$

4.9. Verilerin Tanıtımı

Çalışmada verilerin ulaşılabilirliği doğrultusunda 28 OECD ülkesi için 2006-2020 dönemine ait veri setine yönelik cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımına etkisi ikinci kuşak panel veri yöntemleri ile analiz edilecektir. Analize dahil olan OECD ülkeleri; Almanya, Avusturya, Avusturalya, Belçika, Çekya, Danimarka, Estonya, Fransa, Finlandiya, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Şili, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan'dır. Çalışma dışında kalan OECD ülkelerinin verilerine tam olarak ulaşılamadığı için analize dahil edilememiştir. Çalışmaya ait inceleme döneminin 2006 yılı itibariyle başlatılmasının nedeni Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi'nin ilk olarak Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum- WEF) tarafından o tarihte yayınlanmaya başlamasıdır. Çalışmada 1 bağımlı değişken ve 4 bağımsız değişken kullanılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni gelir dağılımını temsilen Gini katsayısıdır. Bağımsız değişkenlerimiz cinsiyet eşitsizliğini temsilen Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi, satın alma gücü paritesine göre kişi başı GSYH, kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki yüzde payları ve kamu sosyal yardımlarının GSYH içindeki yüzde paylarıdır. Veri setine dair detaylı bilgiler Tablo 2'de sunulmaktadır. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkilerde meydana gelebilecek sapmaları ortadan kaldırmak için değişkenlerin doğal logaritmaları alınmıştır. Analizler Gauss kodları ve Eviews 11.0 ekonometri paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Analizlerde kullacağımız ekonometrik model aşağıdaki gibidir:

$$\text{LogGINI}_{it} = \varphi_{0it} + \varphi_{1i} \text{LogGSYIH}_{i,t} + \varphi_{2i} \text{LogCUI}_{i,t} + \varphi_{3i} \text{LogEH}_{i,t} + \varphi_{4i} \text{LogSY}_{i,t} + e_{i,t} \quad (4.24)$$

$$\text{GINI} = f(\text{kişi başı GSYIH}, \text{cinsiyet eşitsizliği}, \text{eğitim/GSYIH}, \text{sosyal yardım/GSYIH}) \quad (4.25)$$

Tablo 2

Veri seti tanımı

Değişkenler	Tanımı	Kaynak
GINI	Gini katsayısı	Standardized World Income Inequality Database (SWIID)
CUI	Küresel Cinsiyet Uçurum Endeksi	Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu (The World Economic Forum)
GSYIH	Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi başı GSYH	World Development Indicators (The World Bank)
EH	Kamu Eğitim Harcamalarının GSYH İçindeki Payı	World Development Indicators (The World Bank)
SY	Kamu Sosyal Yardımlarının GSYH İçindeki Payı	OECD

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan Gini katsayısı, gelir dağılımı bakımından ülkeleri karşılaştırma adına güvenilir sonuçlar veren bir yöntem olarak görülmekte analiz içeren çalışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Gini katsayısına dair ilk veri seti World Bank (Dünya Bankası) 'a ait olmasına karşın son yıllarda veri temini noktasında yaşanan kısıtlar araştırmacıları yeni veri seti derlemeye itmiştir. Bu bağlamda 2009 yılında Frederic Solt'un oluşturduğu veri tabanı "Standardized World Income Inequality Database" (Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizlik Veri Tabanı) içeriği oldukça geniş veri setlerine sahiptir. Bu nedenle çalışmada gelir dağılımını temsil eden Gini katsayısı 196 ülke verisine sahip SWIID veri tabanının 9.1 versiyonundan elde edilmiştir.

Çalışmada cinsiyet eşitsizliğini temsilen Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksinin (GGGI) seçilmesi, 4 temel veri seti ile bu veri setlerine ait 14 ayrı göstereyi içererek çok boyutlu bir yapıya sahip olmasındandır. Endeksin ülkeler arası karşılaştırmalarda oldukça etkin olması ve niceliksel yöntemlerin yanında niteliksel yöntemlere de yer verilmesi tercih nedenleri arasındadır. GGGI hesaplandığı ülkelerde ülkenin kaynakları ve fırsatlarının mevcut kaynak ve fırsat düzeyine bakılmaksızın kadın ve erkek nüfus arasında ne kadar iyi bölüştüğünü ölçmektedir. Örneğin bir ülkenin genel eğitim seviyesi çok düşük olmasa

da erkek ve kadın eğitim oranları arasında büyük farklılık varsa bu endekse açıkça yansiyarak ülkeyi cezalandırabilir. Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi ülkelerin gelişmişlik düzeyinden ve genel istihdam düzeylerinden bağımsızdır. Endeks girdi değişkenlerindeki boşluklar yerine sonuç değişkenlerindeki boşluklara odaklanmaktadır. Örneğin yüksek vasıflı işlerde (sonuç değişkeni) kadın ve erkek arasındaki farkları, doğum izninin uzunluğuna ilişkin herhangi bir bilgiyi (politika değişkeni) dahil etmeden ölçmektedir (Ghosh ve Ramanayake, 2021). GGGI'nın belirgin bir özelliği toplumsal cinsiyet eşitliğinin ekonomik büyüme ve kalkınmanın ön şartı olduğu prensibinin, girişimcilik alanlarında yayılmasına izin vermesi ve teşvik etmesini sağlayıcı yorum kolaylığına sahip olmasıdır (GGGR, 2011: 3). Endeksin oluşumunda veri kaynağı olan Dünya Ekonomik Forumunun gerçekleştirdiği yönetici görüş anketinde dünya çapında 9000 yöneticinin yer alması nedeniyle endeks; ölçüm tekniği açısından diğer endekslere örnek gösterilmektedir (Moser, 2007: 38). Endeksin göstergelerinin şeffaf ve açık bir ölçüme sahip olması güçlü tarafı olarak görülmektedir (Bedford, 2010: 5). Endekste ekonomik gelişme amacının öne çıktığını savunan feminist eleştirilere göre, cinsiyet eşitliği ekonomik gelişmenin ön koşullarından biri olarak görülmektedir (Caligaris vd., 2013: 1).

Gelir dağılımının belirleyicileri olarak diğer açıklayıcı değişkenler kişi başı GSYH, eğitim harcamaları ve sosyal yardımlar olarak seçilmiştir. Kişi başı GSYH göstergesi Dünya Bankası'nın gelişmiş göstergelerinden satın alma gücü paritesine göre hesaplanan türde seçilmiştir. Veriler 2017 sabit uluslararası Dolar (\$) cinsindedir.

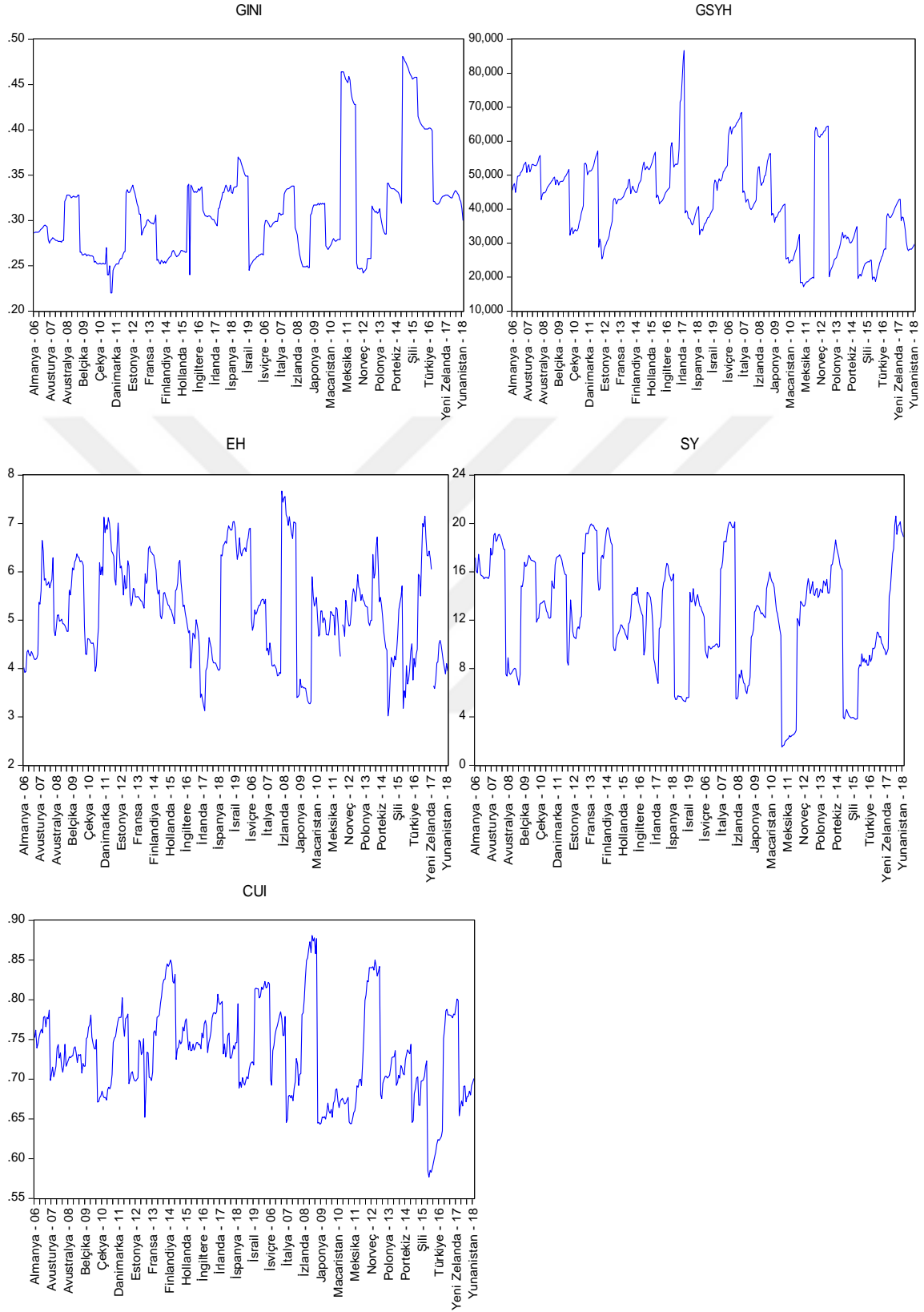
Eğitime yönelik toplam devlet harcamalarının GSYH içindeki yüzdelik payları Dünya Bankası'nın gelişmiş göstergelerinden elde edilmiştir. Gösterge tüm eğitim seviyeleri için toplam devlet harcamalarının GSYH'ya bölünüp 100 ile çarpılmasıyla elde edilmiş olup hesaplanmasında toplu veriler Dünya Bankası tahminleri ve eğitimle ilgili veriler UNESCO İstatistik Enstitüsü tarafından yıllık eğitim anketine verilen resmi yanıtlardan toplanmaktadır (databank.worldbank.org).

Sosyal yardım harcamaları OECD'nin veri tabanından elde edilmiştir. Veri seti hesaplamaları iki ayrı kategoriye içermekte olup aynı sosyal transferler ve aynı sosyal transferler dışındaki sosyal yardımlardan (nakdi transferler) oluşmaktadır. Nakdi

transferler adından da anlaşılacağı gibi ailelere nakit olarak sağlanan ve ailelerin nakdi diğer gelirleri gibi kullanmalarına izin verilmektedir. Bu transferler iki temel bileşenden oluşmaktadır. Birincisi; emekli maaşı ve emekli maaşı dışındaki yardımlar ikincisi ise; hastalık, işsizlik, barınma, eğitim veya aile koşulları gibi beklenmedik olaylar karşısında ailelerin mali ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla devlet veya hane halkına hizmet eden kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından hane halklarına yapılan nakit transferlerinden oluşmaktadır. Göstergede veriler OECD ülkeleri verileri 2008 ulusal hesaplar sistemine göre derlenmiş ve GSYİH yüzdesi olarak hesaplanmıştır (data.oecd.org).

Değişkenlerin zaman içindeki seyrine yönelik grafikler aşağıdadır:

Tablo 3

Değişkenlere yönelik tanımsal istatistik bilgiler

İstatistikler	GINI	GSYİH	CUI	EH	SY
Ortalama	31.56	41734.56	0.741	6.12	13.58
Medyan	31.00	39102.21	0.738	5.56	14.12
Maksimum	49.01	87382.47	0.893	8.12	21.53
Minimum	23.14	18341.93	0.561	4.04	1.79
St. Sapma	5.99	13156.33	0.067	2.05	4.89

Ele alınan 28 OECD ülkesi için; GINI değişkeninin ortalama değeri 31.56 ± 5.99 , GSYİH ortalama değeri 41734.56 ± 13156.33 , CUI değişkeninin ortalama değeri 0.741 ± 0.067 , EH değişkeninin ortalama değeri 6.12 ± 2.05 ve sosyal yardım değişkeni ortalama değeri 13.58 ± 4.89 olarak belirlenmiştir.

4.10. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada 28 OECD ülkesinin (kesitler) 2006-2020 yılları (zaman) arasındaki dönem için belirlediğimiz değişkenler arasındaki ilişkiler analiz edileceğinden veri seti, panel veri niteliğindedir. İlk olarak belirlenen değişkenlerin istatistiksel tanımları ve grafikleri yardımıyla ele alınan dönemdeki seyri gösterilmiştir.

Panel veri analizinde uygulanacak yöntemlere karar verebilmek için bazı ön koşullar bulunmaktadır. Eşbütünleşme parametrelerinin homojen mi heterojen mi olduğunun kontrolü bu koşullardan biridir. Bu koşul Pesaran ve Yamagata'nın (2008) homojenite testi ile gerçekleştirilmiş ve neticede eğim katsayılarının farklı olduğu yani heterojeniteye karar verilmiştir. Akabinde heterojeniteye dayalı birinci kuşak birim kök testlerinden IPS (2003), Maddala & Wu (1999) ve Choi (2001) testleri ile değişkenlere ait durağanlık sınaması yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre değişkenler düzeyde birim köklü olup birinci farkları alınarak $I(1)$ seviyesinde durağanlık sağlanmıştır.

Bir diğer adımda panel veri analizinin diğer bir ön koşulu olan yatay kesit bağımlılığı sınamıştır. YKB'nın olup olmamasına bağlı olarak ikinci kuşak birim kök testinin gereksinimi araştırılmıştır. YKB'nın olması halinde ikinci kuşak birim kök testlerinin gücü, tutarlılığı ve etkinliği daha yüksek olmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada uygulanan CD_{LM} testi neticesinde kesitler arası bağımlılığın var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. YKB'nın olması hali ikinci kuşak birim kök testlerini gerekli kılmıştır.

Çalışmada ikinci kuşak durağanlık testlerinden her bir değişkenin durağanlığını sınamaya imkân tanıyan CADF testi ve her bir değişken için hesaplanan CADF iatistiklerinin ortalamasıyla elde edilen ve panelin tümüyle durağanlığını sıneyan CIPS istatistiklerinden yararlanılmıştır. İkinci kuşak durağanlık test sonuçları da birinci kuşak test sonuçlarıyla uyumlu sonuçlar vermiş ve değişkenler birinci farklarında durağanlaşmıştır.

I(1) seviyesinde durağan verilerin uzun dönemde nasıl hareket ettiklerini belirlemek amacıyla W-E (2007) eşbütünleşme testi uygulanmış serilerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bir sonraki aşamada birlikte hareket eden serilerin eşbütünleşme parametrelerini tahmin edebilen FMOLS tahmincisi kullanılmıştır. Devam eden süreçte bir sonraki adımda uzun dönem ilişkiden sonra serilerin kısa dönem ilişkilerinden de haberdar olmak amacıyla VECM hata düzeltme modeli uygulanmıştır. Model bize ülkelerde kısa dönemde meydana gelecek şokların ne kadarının telafi edilebileceğini göstermektedir. Son olarak seriler arasında uzun dönemli nedenselliği saptayabilmek için D-H (2012) nedensellik analizinden faydalanılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımı üzerine etkisini araştırmaya yönelik oluşturulan ekonometrik model ve modele dayalı sayısal değerler tablolaştırılarak sunulmuştur. Model kurulurken ilk olarak ülkeler arasında bağımlılığın olup olmadığına ve eğitim katsayılarının homojenliğine bakılmış sonrasında YKB mevcut ve heterojen veri setini dikkate alan ikinci kuşak panel veri yöntemleriyle devam edilerek eşbütünleşme ilişkisi ve bu ilişkinin katsayıları ile kısa ve uzun dönem nedensellik ilişkileri sınanmış ve rapor olarak sunulmuştur.

5.1. Homojenlik Testi Bulguları

Eğitim katsayılarının homojen mi heterojen mi olduğunu anlamak için uyguladığımız Pesaran ve Yamagata'ya (2008) ait Δ testlerine ait sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
Delta test bulguları

Test	Test istatistiği	Olasılık
Delta_tilde	6.472	0.000*
Delta_tilde_adj	7.229	0.000*

Not: * istatistiksel olarak %1 anlamı ifade eder.

Tablo 4 incelendiğinde hesaplanan Δ ve düzeltilmiş Δ test istatistiklerine ait olasılıkların istatistiksel olarak %1 anlamlılığı "*eğitim katsayılarının homojenliğini*" ifade eden sıfır hipotezini reddetmektedir. Dolayısıyla eşbütünleşme denkleminde ait katsayıların heterojen olduğu sonucuna varılmaktadır.

5.2. Birinci Kuşak Birim Kök Testi Bulguları

Heterojen serileri dikkate alan birinci kuşak IPS (2003), Maddala & Wu (1999) ve Choi (2001) birim kök testleri sabitli ve trendli olmak üzere iki ayrı şekilde uygulanmış ve sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Birinci kuşak panel birim kök testi bulguları

Değişkenler		Im vd. (2003)	Maddala ve Wu (1999)	Choi (2001)
GINI	düzey	-1.412	9.215	-1.341
		(0.113)	(0.133)	(0.149)
		-8.473	34.68	-9.587
		(0.002)*	(0.000)*	(0.000)*
GSYIH	düzey	-1.189	8.761	-1.185
		(0.127)	(0.138)	(0.155)
		-6.531	32.990	-8.473
		(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*
CUI	düzey	-1.338	10.526	-1.224
		(0.178)	(0.181)	(0.192)
		-8.275	36.411	-9.740
		(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*
EH	düzey	-1.105	9.808	-1.476
		(0.134)	(0.144)	(0.163)
		-7.784	38.342	-8.487
		(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*
SY	düzey	-1.085	10.249	-1.220
		(0.120)	(0.152)	(0.173)
		-8.158	31.732	-9.669
		(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*

Not: değişkenlerin 1. Farklarını, * 0.01 anlam seviyesinde durağanlığı, () içleri test istatistiklerine ait olasılık değerlerini ifade eder. Gecikme uzunluğunun belirlenmesinde Schwarz bilgi kriterinden faydalanılmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde değişkenlerin tamamı için düzeyde “birim kök yoktur” şeklindeki yokluk hipotezinin reddedildiği görülmektedir. Bunu parantez içlerindeki olasılık değerlerinin %1, %5 ve %10 sınırlarından büyük olmasından çıkarsamaktayız.

Değişkenlerin ilk farkları alındığında tümünün istatistiksel olarak anlamlı olması değişkenlerin $I(1)$ derecede durağanlaştığını göstermektedir.

5.3. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Çalışmada analiz dahilinde 28 ülkenin 15 yıllık verisi irdelendiği için birim sayısı zaman boyutundan büyüktür ($N > T$). Bu koşulda kullanılan 2004 yılında Pesaran'ın geliştirmiş olduğu CD_{LM} YKB testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Pesaran (2004) CD_{LM} test bulguları

Değişkenler	Test İstatistiği
GINI	7.443 (0.000)*
GSYIH	8.743 (0.000)*
CUI	8.553 (0.009)*
EH	9.303 (0.000)*
SY	6.548 (0.000)*

Not: * istatistiksel olarak %1 anlamı, () içleri test istatistiklerinin olasılık değerlerini ifade eder.

Tablo 6 incelendiğinde değişkenlere ait test istatistiklerinin istatistiki olarak anlamlı olmaları “kesitler arası bağımlılığın yokluğunu” ifade eden sıfır hipotezini reddetmektedir. Dolayısıyla ülkelerin birbirine bağımlı olduğu, herhangi birinde meydana gelecek bir şokun diğerlerini de etkileyebileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

5.4. İkinci Kuşak Birim Kök Testi Bulguları

Çalışmada yer alan serilerin kesitleri arasında bağımlılığın bulunması ve eğim katsayılarının heterojen yapıya sahip olması bu durumları dikkate alan ikinci kuşak birim kök testini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda analize Pesaran'ın (2007) CADF ve CIPS birim kök testleriyle devam edilmiş, testler hem sabitli hem de sabitli ve trendli modelde uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

CADF ve CIPS birim kök testi bulguları

Değişkenler	CADF			
	Düzye		1.mertebe fark	
	Sabit	Sabit + Trend	Sabit	Sabit + Trend
GINI	-1.264 (0.177)	-1.311 (0.193)	-8.564 (0.000)*	-9.215 (0.000)*
GSYIH	-1.454 (0.216)	-1.502 (0.314)	-6.399 (0.009)*	-7.337 (0.005)*
CUI	-1.215 (0.156)	-1.314 (0.163)	-7.314 (0.036)**	-7.981 (0.000)*
EH	-1.375 (0.341)	-1.459 (0.382)	-7.505 (0.002)*	-8.668 (0.035)**
SY	-1.167 (0.288)	-1.247 (0.316)	-8.312 (0.000)*	-9.462 (0.000)*
Panel CIPS	-1.198 (0.123)	-1.206 (0.139)	-7.503 (0.004)*	-8.477 (0.000)*

Not: *, ** istatistiksel olarak sırasıyla %1 ve %5 anlamı ifade eder. Schwarz Bilgi Kriteri vasıtasıyla gecikme uzunluğu bulunmuştur.

Tablo 7’de değişkenlerin tek tek durağanlığına ait CADF değerleri düzeyde kritik değerlerden küçük olduğu için birim köklü olarak görölmektedir. Bu kıyaslamının yapıldığı kritik değerlere Pesaran’ın simülasyonlar yardımıyla oluşturduğu tablodan bakılmaktadır (Pesaran, 2007: 275). Düzeyde birim köklü olan değişkenlerin ilk farkları alınarak tekrar kritik değerlerle kıyaslanmış ve $I(1)$ dereceden durağan oldukları saptanmıştır. Ek olarak Tablo7’nin en alt satırında yer alan tüm panelin durağan olup olmadığını anlamamıza yarayan CIPS test istatistikleri hesaplanmış ve düzeyde bu istatistik değerinin de kritik değerden küçük olduğu görölmüştür (Pesaran, 2007: 280). Tüm panel için hesaplanan CIPS istatistiği de ilk farkında kritik değerden büyük çıkarak panel geneli $I(1)$ dereceden durağan olarak bulunmuştur.

5.5. Westerlund & Edgerton (2007) LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme Testi

Bulguları

Çalışmada kullanılan serilerin uzun dönemde nasıl hareket ettiğini anlamak için 2007 yılında Westerlund & Edgerton tarafından ekonometrik yazınına kazandırılan LM Bootstrap eşbütünleşme testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

W-E (2007) LM Bootstrap eşbütünleşme bulguları

LM İstatistiği	Sabit		LM İstatistiği	Sabit+Trend	
	Asimptotik p-değeri	Bootstrap p-değeri		Asimptotik p-değeri	Bootstrap p-değeri
9.453	0.136	0.298	9.931	0.274	0.412

Not: Bootstrap p-değeri 10000 döngü ile elde edilmiştir. * %1 istatistiksel anlamsızlığı ifade eder.

Tablo 8 incelendiğinde 10000 döngü ile elde edilen Bootstrap olasılık değerlerinin hem sabitli hem de sabitli ve trendli modeller için istatistiksel olarak anlamsız olması ($p > 0.01$) “eşbütünleşme ilişkisinin varlığını” ifade eden boş hipotezin reddedilemediğini göstermektedir. Bu sonuç bize cinsiyet uçurumu, kişi başı gelir, kamu eğitim harcamaları

ve kamu sosyal yardım harcamalarının uzun dönemde gelir dağılımı ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

5.6. Eşbütünleşme Katsayılarının FMOLS (FULL MODIFIED OLS) Uzun Dönem Tahmin Bulguları

Bir önceki adımda elde edilen cinsiyet eşitsizliği, kişi başı gelir, kamu eğitim harcamaları ve kamu sosyal yardım harcamalarının uzun dönemde gelir dağılımı ile aralarındaki ilişkiye ait katsayılar hem ülke bazında hem de panel genelinde FMOLS katsayı tahmincisi ile belirlenmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 9 ile sunulmuştur.

Tablo 9
Uzun dönem eşbütünleşme katsayı tahminleri

MODEL				
$FLogGINI_{it} = \varphi_{0it} + \varphi_{1i}FLogGSYIH_{i,t} + \varphi_{2i}FLogCUI_{i,t} + \varphi_{3i}FLogEH_{i,t} + \varphi_{4i}FLogSY_{i,t} + e_{i,t}$				
Ülkeler	FLogGSYIH	FLogCUI	FlogEH	FlogSY
Almanya	-0.258 (0.000)*	-0.064 (0.000)*	-0.095 (0.000)*	-0.051 (0.000)*
Avusturya	-0.231 (0.000)*	-0.078 (0.000)*	-0.102 (0.017)*	-0.045 (0.000)*
Avustralya	-0.184 (0.003)*	-0.059 (0.007)*	-0.110 (0.000)*	-0.056 (0.007)*
Belçika	-0.225 (0.000)*	-0.088 (0.000)*	-0.131 (0.005)*	-0.025 (0.021)*
Çekya	-0.190 (0.000)*	-0.061 (0.278)	-0.09 (0.000)*	-0.018 (0.277)
Danimarka	-0.217 (0.000)*	-0.074 (0.031)*	-0.108 (0.013)*	-0.042 (0.000)*
Estonya	-0.182 (0.000)*	-0.093 (0.000)*	-0.083 (0.000)*	-0.039 (0.306)

Tablo 9'un devamı

Fransa	-0.221	-0.071	-0.119	-0.054
	(0.000)*	(0.000)*	(0.020)*	(0.000)*
Finlandiya	-0.267	-0.109	-0.120	-0.059
	(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*
Hollanda	-0.275	-0.089	-0.128	-0.038
	(0.000)*	(0.000)*	(0.018)*	(0.000)*
İngiltere	-0.245	-0.094	-0.131	-0.028
	(0.005)*	(0.000)*	(0.000)*	(0.034)*
İrlanda	-0.182	-0.073	-0.104	-0.040
	(0.000)*	(0.015)*	(0.007)*	(0.005)*
İspanya	-0.193	-0.095	-0.091	-0.026
	(0.000)*	(0.008)*	(0.000)*	(0.000)*
İsrail	-0.155	-0.086	-0.090	-0.033
	(0.034)*	(0.393)	(0.015)*	(0.000)*
İsveç	-0.163	-0.112	-0.112	-0.067
	(0.000)*	(0.000)*	(0.006)*	(0.014)*
İsviçre	-0.286	-0.108	-0.130	-0.054
	(0.011)*	(0.003)*	(0.000)*	(0.000)*
İtalya	-0.205	-0.069	-0.107	-0.033
	(0.000)*	(0.000)*	(0.014)*	(0.000)*
İzlanda	-0.173	-0.083	-0.115	-0.039
	(0.000)*	(0.000)*	(0.029)*	(0.007)*
Japonya	-0.211	-0.041	-0.095	-0.060
	(0.000)*	(0.355)	(0.000)*	(0.000)*
Macaristan	-0.156	-0.063	-0.113	-0.031
	(0.045)*	(0.000)*	(0.000)*	(0.009)*
Meksika	-0.149	-0.072	-0.090	-0.037
	(0.000)*	(0.124)	(0.006)*	(0.000)*
Norveç	-0.237	-0.107	-0.124	-0.063
	(0.002)*	(0.004)*	(0.001)*	(0.003)*
Polonya	-0.171	-0.103	-0.099	-0.035
	(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*	(0.000)*

Tablo 9'un devamı

Portekiz	-0.214 (0.000)*	-0.097 (0.000)*	-0.102 (0.000)*	-0.049 (0.000)*
Şili	-0.164 (0.000)*	-0.062 (0.000)*	-0.085 (0.000)*	-0.027 (0.000)*
Türkiye	-0.160 (0.000)*	-0.059 (0.245)	-0.091 (0.000)*	-0.017 (0.326)
Yeni Zelanda	-0.194 (0.018)*	-0.099 (0.000)*	-0.110 (0.000)*	-0.034 (0.004)*
Yunanistan	-0.170 (0.000)*	-0.083 (0.000)*	-0.098 (0.000)*	-0.038 (0.176)
PANEL	-0.203 (0.000)*	-0.114 (0.000)*	-0.125 (0.000)*	-0.042 (0.000)*

Not: * istatistiksel olarak %5 anlamı ifade eder. Otokorelasyon ve değişen varyans sorunları Newey-West testi yardımıyla ortadan kaldırılmıştır.

Analiz için, değişkenlerin durağan oldukları mertebe olan birinci farklar ile çalışılmıştır. Ayrıca, mevsimselliğin giderilmesi amaçlı ve yorumlamada yüzde cinsinden rahat karşılaştırma imkânı tanınması nedeniyle değişkenlerin logaritması alınmıştır.

FMOLS tahmin sonuçlarına göre, ele alınan ülkeler için bağımsız değişkenler panel genelinde GINI üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ($p < 0.05$) ve negatif çıkmıştır. Panel açısından; GSYIH değişkeni GINI üzerinde %0.203 azaltıcı, CUI değişkeni GINI üzerinde %0.114 azaltıcı, EH değişkeni GINI üzerinde %0.125 azaltıcı ve SY değişkeni GINI üzerinde %0.042 azaltıcı etkiye sahiptir. GINI katsayısı sıfıra yaklaştıkça gelir adaletinin artmasına istinaden GSYIH, CUI, EH ve SY değişkenleri artış gösterdikçe GINI'nin azalması olumlu bir sonuçtur. Etkileyici değişkenlerin katsayı değerlerine bakıldığında, GINI üzerinde en etkili değişken kişi başı GSYIH'dır. Daha sonra EH, CUI ve SY gelmektedir. CUI değişkeninin anlamsız olduğu ülkeler Çekya, İsrail, Japonya, Meksika ve Türkiye'dir.

Rutkowski' ye (2001) göre Çekya'da 1989'dan sonra geçiş döneminde ücret, eğitim, deneyim ve gelir eşitsizliği artmaya başlamıştır ve geçiş ülkelerinde cinsiyet ayrımcılığı ile gelir eşitsizliği en önemli faktörler olmuştur. Avrupa Parlamentosu tarafından 2015 yılında yayımlanan “*Çek Cumhuriyeti'nde Cinsiyet Eşitliği Politikası*” (The Policy on Gender Equality in the Czech Republic) başlıklı rapora göre, 2004 yılında AB'ne katılan ülkelerden biri olan Çekya'nın yürürlükteki mevzuatı AB ile uyumlu olmasına karşın toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kalıcı sorunlar mevcuttur. Kadınlar hala işgücü piyasasında ayrımcılığa maruz kalmakta, istihdam açığı ve cinsiyete dayalı ücret farkı Avrupadaki en yüksek oranlar arasındadır. İş mevzuatı ve ayrımcılıkla mücadele yasası çalışanlara eşit muameleyi garanti etse de kadınlar siyasi partilerde zor seçilebilecek pozisyonlarda ve siyasi karar alma temsilcileri yetersizdir. Büyük şirketlerin yüksek yönetim pozisyonlarında kadın kotaları bulunmaktadır. Sağlık alanında son zamanlarda evde doğum gündeme gelmiştir ve nadir de olsa Roman kadınların kısırlaştırılması gibi üzücü bir gerçek söz konusudur. Ayrıca mağdurlara hiçbir şekilde yeterli tazminat da ödenmemiştir. Rapordan çıkan genel sonuca göre Çekya birçok alanda kökleşmiş cinsiyet algısından hala derinden etkilenmektedir.

İsrail'de önde gelen bir kadın örgütü olan Uluslararası Kadın Siyonist Örgütü (WIZO) tarafından 2013 yılında gerçekleştirilen bir araştırmaya göre aile içi şiddet vakaları günden güne artmaktadır. Sadece 2013 yılında 19 kadın eşi tarafından öldürülmüştür. Bu durum İsrail'de ataerkilliğin kronik bir sorun olduğunun göstergesidir. Emek piyasasında da ataerkilliğin gücü oldukça hissedilmektedir. Kadınlar hala eğitim ve istihdam oranlarında en üst sıralarda yer alamamaktadır. Bu durum İsrail'in normatif cinsiyetçi işbölümü ile ilgilidir. Kadının işgücü piyasasında yer alması ev içi çalışmanın yanında ikinci planda kalmaktadır. Meslekler arasında yatay olarak cinsiyete dayalı ayrımcılık ya da dikey bir şekilde meslek hiyerarşisi bulunmaktadır. Cinsiyet eşitliği ve kadınların insan haklarını destekleyen yasaların olmasına karşın aslında kişisel hukuk Dini Mahkemeler, Haham Mahkemeleri Yasası (1953) ve Dürzi Dini Mahkemeleri (1962) tarafından belirlenmektedir. Evli Yahudi kadınlar şiddet görseler de kadının kocasına ait olduğu ilkesi ile kocalarının rızası olmadan boşanamazlar. İsrail'de tanınan tüm dinler tarafından paylaşılan ve aynı zamanda kültürel olan tevazu kurallarına göre kadın toplulukta gülerken, konuşurken ya da şarkı söylerken erkek gözetiminde olmalıdır (Bijaoui, 2019: 428).

Japonya’da, 2012 Aralık ayında göreve gelen başbakan Abe Şinzo’nun “kadınomik” (womenomics) olarak tanımladığı cinsiyet odaklı reformlara dayanan 2020’ye kadar ülkede yönetici statüsündeki kadın oranını %30’a taşıyacağına dair taahhütünün 2020 yılına gelindiğinde yarısına bile ulaşılmadığı görülmektedir. 2020 yılında Japonya yeni başbakanı Yoşide Suga göreve geldiğinde kabinesi ile birlikte, kadınların ilerlemesine yönelik hedefleri ve kadınlarla ilgili diğer tedbirleri on yıl kadar erteleyen 5 yıllık planı kabul ettiler. 2030 yılına kadar cinsiyete karşı önyargılı tutumun terkedildiği toplum çağrısı yapılırken aynı zamanda kadının ev işi ve çocuk yetiştirme sorumluluğu gibi geleneksel cinsiyet rollerine bağlılıklarından önemle bahsedilmektedir. Bu durum kadınların iş ve siyaset alanında kariyerlerini zorlaştırmaktadır. Toplumda kadınların çoğu ataerkil geleneğine bağlı bulunmaktadır. 2021 Dünya Ekonomik Forumu Raporuna göre Japonya 2020 yılı küresel cinsiyet uçurumu endeksi 0.656 puanla 156 ülke arasından 120. sıradadır. Şinzo Abe’nin başkanlık görevini üstlendiği 2012 yılında 0.6530 puanla 135 ülke arasından 101. sırada olması 8 yıllık süreçte cinsiyet uçurumunun kapatılmasına dair 0.03 puanlık çok küçük bir ilerleme kaydedildiğini göstermektedir. Alt endeksleri karşılaştırdığımızda 2012 yılı politik güçlendirme alt endeksi 0.0705 puan ve 2020’de 0.061 puan, sağlık ve sağ kalım alt endeksi 2012 yılında 0.9791 iken 2020’de 0.973 puan, eğitim alt endeksi 0.9864 puan iken 0.983 puan olarak geriye gitmektedir. Bu 8 yıllık süreçte Japonya sadece ekonomik katılım ve fırsat alt endeksindeki cinsiyet uçurumunu 0.02 puan giderebilmiştir. Küresel cinsiyet uçurumu alt endeksleri bize Japonya’da parlamentoda kadın temsilinin artırılmasını ve kadınların ekonomik katılım ve fırsatlarının öncelikli olarak cinsiyet farklılıklarının giderilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. 2012 yılında Dünya Bankası’nın kalkınma raporuna göre kadın istihdamının erkeklerle aynı seviyeye ulaşması durumunda Japonya’nın milli geliri %9 oranında artış gösterecektir (WDR, 2013: 197).

Meksika Latin Amerika’da eğitim, sağlık, temel ihtiyaçların bölgesel dağılımı ve kalkınma açısından eşitsizliğin en yüksek olduğu ülkeler arasındadır (Fuentes ve Montes, 2004). Meksikalı kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında erkeklere ulaşması oldukça uzaktır. Frias’a göre 2008 yılında kadınların erkeklerle eşitlik düzeyi %44, ekonomik ve yasal alanlarda cinsiyet farkı yaklaşık %42 ve hukuki hakları yok denecek kadar azdır. En iyi eşitlik oranı eğitim alanında olmasına rağmen hala %35 oranında eşitsizlik durumu sözkonusudur. 2021 Dünya Ekonomik Forumu Raporuna göre ise

Meksika; genel olarak cinsiyet eşitsizliğinin %75.7'sini kapatarak ilk 40 ülke arasına yerleşmiştir. Sağlık ve hayatta kalma ile eğitim alanları eşitsizliğin en yüksek oranda kapatıldığı alanlar olmuştur. Sağlık ve hayatta kalma alanında %97.5 ile 58. sırada eğitim alanında %99.7 ile 56. sırada yer almıştır. Bu durum küresel cinsiyet uçurumu endeksi değerini artırarak ülkenin sıralamada 34. sıraya yükselmesini sağlasa da diğer alanlarda cinsiyet ayrımcılığı önemli derecede devam etmektedir. Ekonomik katılım ve fırsat alanında %59 ile 122. sırada yer alması Meksika'da istihdam ve gelir dağılımında cinsiyet eşitsizliğinin hissedilebilir şekilde var olduğunun göstergesidir.

Türkiye'de kadınlar annelik, ev işi ve bakım hizmeti gibi toplumsal kodlarla sınırlandırılmış dolayısıyla işgücüne, siyasete ve hatta eğitime katılımları engellenmiştir. Bahsedilen kodların kadına atıfta bulunması kadına kendi içinde de sorumluluk yüklemiştir. Kadını iş hayatını planlarken ya da eğitim için çocuk bakımı, hasta bakımı ve ev içi işleri aksatmama düşüncesine zorlamıştır (TÜSİAD-KAGİDER, 2008). Ayrıca şirketler, firmalar veya siyasi partiler üst düzey yönetim, yetkili ve karar alıcı pozisyonlarında erkekleri daha yetkinlikli nitelendirmektedir. Firmalar kadınları fiziki güç, seyahat engeli ve mavi yakalılarla iletişim gerekliliğini neden göstererek tercih etmemektedirler. Kadınların daha duyguyla hareket etmesi, aile odaklı olmaları, özgüven yetersizliği, kararsızlığı ve uzun mesai saatlerine karşı olmaları işverenler tarafından tercih edilmeme nedenleri arasındadır (Aydın ve Çam, 2016: 234). Bu durum aslında birinci bölümde açıklandığı üzere aile, eğitim, din, devlet, sosyal ve kültürel yapı ile ekonomik yapının oluşturduğu toplumsal cinsiyet stereotiplerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde kökleşmiş toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığından bahsetmek mümkün olmaktadır.

Türkiye 2021 Dünya Ekonomik Forumu Raporuna göre genel olarak cinsiyet uçurumunu %63.8 oranında kapatarak 156 ülke arasından 133. sıradadır. Alt endeksleri irdelediğimizde eğitim alanında kadın ve erkek arasındaki uçurumu %97.5 oranında kapatarak 101. sırada yer almıştır. %96.7 oranla uçurumun kapatılmış olduğu sağlık ve hayatta kalma alanında 105. sıradadır. Eğitim ve hayatta kalma alanlarında ki uçurumu kapatma başarımız maalesef ekonomik katılım ve fırsat ile siyasi yetkilendirme alanlarında henüz gösterilememiştir. Ekonomik katılım ve fırsat alt endeksine göre uçurumun % 48.6'sı kapatılarak 140. sırada ve siyasi yetkilendirme alanında ise kadın ve erkek

arasındaki uçurumun sadece %12.3'ü kapatılarak 114. sırada yer almaktadır. Bu da bize kadın ve erkek arasında ekonomik katılım ve fırsat alanında yaklaşık %52'lik siyasi yetkilendirme arasında ise hala %88'lik bir uçurumun söz konusu olduğunu göstermektedir. Ayrıca 2019 yılında Çin'in Vuhan şehrinde başlayıp üç aylık bir süreçte tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 (Koronavirüs hastalığı 2019) pandemisi nedeniyle Türkiye'de ve dünyanın birçok yerinde cinsiyet uçurumu endeksi ve alt endeksleri kadınların aleyhinde gerileme göstermiştir.

SY değişkenin anlamsız olduğu ülkeler Çekya, Estonya, Türkiye ve Yunanistan'dır.

OECD veri tabanından derlediğimiz verilere göre panel genelinde kamu sosyal yardımlarının GSYH içindeki yüzde paylarına ait ortalama %12.64 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de kamunun yapmış olduğu sosyal yardımlar düzenli bir artış seyretse de %8.54 oranla OECD ortalamasının oldukça altında kalmıştır. Kriz yıllarında sosyal yardım harcamalarının daha yüksek oranda artış gösterdiği gözlenmiştir. Örneğin 2009 yılındaki artış 2008 küresel ekonomik krizin etkilerini 2011 yılındaki artış Van'da meydana gelen depremin etkilerini göstermektedir. Covid-19 pandemi sürecinin devamında kamu tarafından sosyal ve ekonomik revizyonlar gerçekleştirilerek salgının etkisi hafifletilmeye çalışılmış ve "*Sosyal Koruma Kalkanı*" çerçevesinde ek yardım ve direkt nakdi yardım desteği sağlanmıştır. Bu yardımlar neticesinde 2021 yılı sosyal harcamaları bir önceki yıla göre %17 artış sergilemiştir (Vatandaşın Bütçe Rehberi, 2021).

Çekya'nın kamu sosyal yardımlarının GSYH içindeki yüzde paylarına ait ortalama panel genelinde %12.85 olarak hesaplanmıştır OECD ortalamasına yakın bir değerdir. Buna karşın sosyal yardımların gelir dağılımını iyileştirici anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilmektedir. Bu durumu daha önce belirttiğimiz gibi Çekya'nın 1989 sonrası geçiş döneminde ücret, eğitim, deneyim ve gelir eşitsizliğindeki artışlarla açıklamak mümkündür.

Estonya'nın kamu sosyal yardımlarının GSYH içindeki yüzde paylarına ait ortalama panel genelinde %10.84 olarak hesaplanmıştır. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi Estonya Raporu'na (2021) göre, Estonya'da sosyal yardımlar yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. 2018 yılında sosyal yardımlardan önce nüfusun %39.3'ü

görelî yoksulluk içinde yaşarken sosyal yardımlarla bu oran %21.7'ye düşürülse de AB-28 ülkelerine ait ortalamalarının altında gözlenmektedir. Estonya diğer ülkelere göre düşük sosyal yardım sağlamakta, giderek yaşlanan nüfus göze alındığında güvenlik ağı yetersiz kalmaktadır. AB'de kişi başı sosyal koruma harcaması en düşük olan ülke olarak belirlenmektedir.

Mataganis'e göre Yunanistandaki sosyal yardımlar refah devletinin büyük ölçüde ihmal edilen bir parçasıdır. Gelişmiş ülkelerdeki sosyal yardım düzenlemelerine ilişkin yapılan son araştırmalara göre Yunanistan Güney Avrupa'da en geride kalmış ülke eğilimindedir. Sosyal koruma sistemi önceye göre çok daha fazla ağırlığa sahip olsa da zayıf olduğu görülmektedir (Mataganis, 2000).

5.7. Kısa Dönem Analizi: Hata Düzeltme Modeli Bulguları

Kısa dönem analiz; eşbütünleşik seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiden sapma yaşanıp yaşanmadığı, yaşanmışsa giderilip giderilemediğini anlamayı amaçlamaktadır. Aslında uzun döneme ait yapılan analiz sonuçlarına güvenmeli miyiz güvenmemeli miyiz sorusuna cevap aranmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada kısa dönem analizi olarak VECM hata düzeltme modeli uygulanmış ve sonuçlar Tablo 10'da gösterilmiştir.

$$\Delta \text{LogGINI}_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta \text{LogGSYIH}_t + \beta_2 \Delta \text{LogCUI}_t + \beta_3 \Delta \text{LogEH}_t + \beta_4 \Delta \text{LogSY}_t + \beta_5 \Delta \text{ECT}_{t-1} + v_t$$

Tablo 10

VECM hata düzeltme testi bulguları

Bağımlı Değişken: $\Delta\text{LogGINI}$	Katsayı	St. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
$\Delta\text{LogGSYIH}$	-0.147	0.045	-3.266	0.000*
ΔLogCUI	-0.087	0.011	-7.909	0.000*
ΔlogEH	-0.094	0.016	-5.875	0.000*
ΔlogSY	-0.027	0.005	-5.401	0.000*
ΔECT_{t-1}	-0.415	0.063	-6.587	0.000*
Sabit	1.942	0.296	6.560	0.000*

 $R^2=0.732$

DW=2.09

J-B=0.257

Harvey test(p)=0.163

Not: * istatistiksel olarak %1 anlamı ifade eder. J-B; Jarque-Bera normallik testine göre hata terimleri normal dağılmaktadır. Otokorelasyon ve değişen varyans sorunları Newey-West testi yardımıyla ortadan kaldırılmıştır.

Tablo 10 incelendiğinde hata düzeltme parametresi (ECT_{t-1}) negatif ve istatistik bakımından anlamlı görülmektedir. Bu sonuç kısa dönem analizi için beklenen bir durumdur ve modelin çalıştığını ifade etmektedir. Çalışmada uzun dönemli eşbütünleşik ilişkiye sahip değişkenlerde oluşacak kısa dönemli şokların bir sonraki dönemde %41.5'i giderilerek uzun dönemli dengeye ulaşılmaktadır. Bir önceki adımda 28 OECD ülkesi için hem tek tek hem de panel geneline ait uzun dönem katsayılar belirlenmiş ve bu adımda da genel olarak kısa dönem katsayılarına ulaşılmıştır. Kısa dönemde de tüm değişkenlere ait katsayılar negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Kısa dönemde açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkene etkileri uzun dönemle uyum göstermekte ancak etkinin uzun döneme göre daha düşük olduğu görülmektedir. Kişi başı gelirin Gini katsayısına uzun dönem etkisi %0.203 iken kısa dönem etkisi %0.147, cinsiyet uçurumunun Gini katsayısına uzun dönem etkisi %0.114 iken kısa dönem etkisi %0.087, eğitim harcamaları uzun dönemde %0.125 etkili iken kısa dönemde %0.094 etkili ve sosyal yardımlar uzun dönemde %0.042 etkili iken kısa dönemde %0.027 etkilidir.

5.8. Dumitrescu & Hurlin (2012) Nedensellik Analizi Bulguları

Çalışmada uzun dönemli eşbütünleşik ilişkiye sahip seriler arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla D-H (2012) nedensellik testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11
D-H (2012) nedensellik testi bulguları

Boş Hipotez (H_0)	W^{HNC}	Z^{HNC}	Z^{TILD}
LogGINI → LogGSYIH	6.332 (0.000) *	6.946 (0.000) *	7.128 (0.000) *
LogGSYIH → LogGINI	7.325 (0.000) *	7.708 (0.001) *	7.821 (0.000) *
LogGINI → LogCUI	1.573 (0.151)	1.874 (0.178)	2.314 (0.180)
LogCUI → LogGINI	6.344 (0.000) *	6.816 (0.000) *	7.105 (0.000) *
LogGINI → LogEH	8.560 (0.000) *	8.793 (0.000) *	9.113 (0.000) *
LogEH → LogGINI	7.415 (0.000) *	7.790 (0.000) *	8.181 (0.001) *
LogGINI → LogSY	7.204 (0.000) *	8.563 (0.000) *	8.897 (0.000) *
LogSY → LogGINI	7.178 (0.000) *	8.072 (0.000) *	8.921 (0.000) *

Not: * istatistiksel olarak %1 anlamı ifade eder. () içleri test istatistiklerine ait olasılık değerlerini ifade eder.

Tablo 11’de görüldüğü gibi D-H (2012) nedensellik testine ait üç ayrı test istatistiği hesaplanmış ve her bir açıklayıcı değişkenin gini katsayısı ile karşılıklı nedenselliği sınanmıştır. Test ile “*ilk değişken ikinci değişkenin Granger nedeni değildir*” şeklindeki boş hipotez analiz edilmektedir. Yani olasılık değeri istatistiksel anlamlılığa sahip olan test

istatistiklerine göre boş hipotez reddedildiği için nedensellik ilişkisinin varlığı söz konusudur.

Bu durumda kişi başı gelir, kamu eğitim harcamaları ve kamu sosyal yardımların gini katsayısı ile uzun dönemde çift taraflı nedensellik ilişkisine sahip olduğu ayrıca cinsiyet uçurumundan Gini katsayısına doğru tek taraflı nedensellik ilişkisinin varlığı tablodan açıkça görülmektedir. Sonuçlar her üç test istatistiği için de tutarlılık göstermektedir. Bir diğer ifade ile uzun dönemde kişi başı gelir, kamu eğitim harcamaları ve sosyal yardımlar Gini katsayısının nedeni iken Gini katsayısı da bu üç değişkenin nedeni olmaktadır. Cinsiyet uçurumu uzun dönemde Gini katsayısının nedenidir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünyaya gelirken kız veya erkek olarak doğmamız bizim biyolojik cinsiyetimizdir. Biyolojik cinsiyeti belirleyen insan anatomisine ait özelliklerdir. İstisnai durumların dışında, biyolojik cinsiyet olgusu değişen bir olgu değildir. Toplumsal bir inşanın içine doğan bireyler her alanda toplumun yerleşik değerleriyle eğitilmektedirler. Bu eğitim süreci bireylere gelişimi sırasında takınacağı rolleri ve sorumlulukları benimsetme gayreti içerisindedir. Toplumun yerleşik değerlerinin kadın ve erkeğe dayattığı sosyo-kültürel roller ise toplumsal cinsiyet tanımıyla açıklanabilmektedir. Bugün hala birçok toplumda kadın ve erkeğe dayatılan sosyo-kültürel roller ve beklentiler arasında çok büyük ayrımlar vardır. Çoğu toplum erkeği, iş hayatından sağlığa, eğitimden politik temsile kadar ön plana alırken kadının ikincileştirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile açıklanmaktadır. Cinsiyete yönelik ayrımcılık tarih boyunca erkeği kudret ve otorite temsili olarak görürken kadını korunup kollanmaya muhtaç, kudretsiz ve erkeğin bir adım gerisinde konumlandırmıştır.

Kadın ve erkek kendilerine daha doğmadan atfedilen rolleri ilk olarak aile içinde öğrenmeye başlamaktadır. Anne babaları da aynı toplumun parçası olarak toplumun dayattığı roller ve sorumluluklarla büyüyüp geliştiğinden çocuklarını, toplumun yüzyıllar içerisinde edindiği kodları işleyerek büyütmektedirler. Aile olgusunun sahip olduğu toplumsal kodlara kaynak iki tür yapı söz konusudur. Ataerkil aile yapısına göre; toplumun tüm üretim araçları ve güç kaynakları erkek tekelinde olup kadın bu fırsatlardan mahrum bırakılmaktadır. Erkek iktidara ve kadın üzerinde denetim hakkına sahiptir. Kadına biçilen rol ise, ev içi işler ve çocuk bakımıyla sınırlıdır. Erkek egemen ataerkil toplumda kadın, söz hakkı elinden alınarak özel alana hapsedilmiştir. Kadının aile reisi, otorite ve mülkiyet sahibi olarak görüldüğü yapı da anaerkil aile yapısıdır. Anlaşılacağı üzere bu aile yapısında kadın egemenliği söz konusu olup kadın önemli derecede üretkendir. Tarih sahnesinde anaerkilliğin de boy göstermesine karşın uzun yıllar hakimiyetini koruyamamıştır. Ataerkil yapı ise tarihe uzun yıllar tanıklık etmiş ve etkileri günümüz toplumlarında hala devam etmektedir. Aile reisliğinin babaya ait olduğu düzen en sık rastlanılan ataerkil gelenektir.

Bireysel, toplumsal, ekonomik, politik ve felsefik birçok işleve sahip olan eğitimin de toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisi kritik öneme sahiptir. Bireylere yetenekleri doğrultusunda bilgi, beceri ve tutum edindiren ve toplumsal sorunlarla mücadele yeteneği kazandıran, geçmişle gelecek arasında kültür köprüsü oluşturup inovatif toplumsal gelişimi ve dinamiği destekleyen itici güç eğitimidir. Kıt kaynakları etkin kullanan bilinçli tüketici, üretime katkı sağlayan nitelikli birey, hak ve özgürlüklere saygılı demokratik birey ve siyasal düzen oluşturma yeteneği eğitimle kazanılmaktadır. Aynı zamanda bireye; hayata geniş perspektiften bakabilme, sorgulama, eleştirme, yargılayabilme, iyi kötü ayrımı yapabilme katkılarını sağlamaktadır. Bu kadar önemli işlevlere sahip eğitime kadın erkek ayrımı olmaksızın eşit olanaklar dahilinde ulaşabilen toplumların gelişmişlik düzeyleri ve refahları aynı doğrultuda artmaktadır. Kadın ve erkeğin eğitime erişimi eşitlendiği sürece toplumsal cinsiyet eşitsizliği azalma eğiliminde olmaktadır.

Bireylerin mensubu olduğu dinler, yaşam biçimleri konusunda türlü düzenlemelerle birlikte kadın ve erkek davranışlarına ait rolleri içermektedir. Cinsiyet ayrımcılığının yoğun yaşandığı toplumlarda, bu tutum dinin emri gibi kabul ettirilmeye çalışılarak meşrulaştırılmaktadır. Dolayısıyla dinin herkes tarafından onanma gücü toplumsal cinsiyet ayrımına örtük destek vermektedir. Kadınların haklarını yadsımak adına din neden olarak gösterilebilmektedir. Tarih boyunca var olan tüm toplumların bir dinin mensubu olarak yaşadıkları dikkate alındığında yaşamış ve yaşamakta olan dinlerle şekil bulmuş sayısız toplumsal cinsiyet kalıbı söz konusu olmaktadır. Dini doktrinlerin tarihsel gelişimleri bize ilk çağlardan bu yana çoğu toplumda erkek egemenliğinden beslendiğini göstermektedir.

İktisat yazınında, klasiklerin çoğu kadınların rasyonel karar verebileceklerine şüpheyile yaklaşmışlardır. Dolayısıyla kadınların erkeklerden daha düşük ücret almaları gerekliliğini savunmuşlardır. A. Smith iktisada bilim niteliği kazandıran eserinde kadınlardan neredeyse görünmez olarak bahsetmiş, kadının eğitim alabileceği devlet kurumunun bulunmadığını zaten kadınların rasyonel seçim yeteneğinden yoksun olduğunu onlar adına ailelerinin karar vermesi gerektiğini belirtmiştir. J.B. Say'da kadınların tüketim davranışlarını irrasyonel olarak değerlendirmiş "*Olbie (1800)*" isimli çalışmasında ailenin bakım sorumluluğunun erkeğe ait olduğunu ve kadının erkekten daha düşük ücret alması gerektiğini ifade etmiştir. Klasikler arasında ilk olarak J.S. Mill kadın-erkek kapasitesini eşit olarak görüp kadınların rasyonel karar verebileceğine inanmıştır. Mill'e göre kadınlar

da oy kullanma hakkına sahip olmalı, kamu görevlisi olabilmeli ve her mesleği yapabilmelidir. Kadınların erkeklere göre güçsüz ve eksik olduğunu savunan Pigou'ya göre kadınlar eşlerinin gelir düzeyine göre çalışıp çalışmama kararı almakta, kadına verilen ücret erkeğinkinden düşük olursa refah artışı yaşanabilmektedir. Neoklasik gelir dağılımı teorisine önemli katkılar sağlayan Marshall da kadını sosyal olarak ev içinde konumlandırmıştır. Aileyi geçindirecek olan erkek olduğu için kadının asgari ücreti daha düşük olmalı ve ücret artışı erkeğinki kadar olmamalı savını savunmuştur. Neoklasik iktisat kadının hane halkı kararıyla iş piyasasında yer aldığını savunmakta dolayısıyla kadın rasyonel karar alamayan tüketici, erkeğin gölgesinde annelik ve eşlik rolleriyle kabul edilmektedir.

Neoklasik okulda ilk olarak Edgeworth (1922) İngiltere'de iş piyasasındaki cinsiyet ayrımcılığını çalışmasına dahil etmiştir ve kadınların yoğun olarak düşük ücretli piyasalarda çalışmasının sebebi olarak sendikaları işaret etmiştir. Bu çalışmanın ardından Mincer (1958) ve Becker (1962) "*beşeri sermaye modelini*" geliştirmişlerdir. Kadınların evlilik ve çocuk bakımıyla ilgili sorumlulukları, seyahat kısıtlı olmaları, esnek çalışma saatlerine sahip olmamaları, yerleşim yerlerini belirlerken erkeğe bağımlılığı gibi nedenlerle işverenler tarafından tercih edilmemektedir. E. Phelps ve K. Arrow'un 1972 yılında geliştirdikleri "*istatistiksel ayrımcılık modeli*" işverenlerin eksik istatistiki veriye göre karar vermesine dayanmaktadır. İşverenler bu doğrultuda kadın adaylar için karar verirken kadınların daha verimsiz, düzenli bir çalışma hayatına sahip olmadığı ve güvenilir olmadığı hissine kapılmaktadır. İşverenlerin kadına karşı bu inançları onlara beşeri sermaye yatırımı yapmaktan alıkoymaktadır. G. Becker tarafından geliştirilen "*duygusal ayrımcılık modeli*" ne göre çalışanlar ya da işverenler kadınlara karşı duygusal olarak ayrımcılık yapabilmekte bu duruma bir maliyet yüklemektedirler. Bu maliyetin etkisiyle kadın çalışanlara daha düşük ücret vermektedirler. Millicent Fawcett tarafından 1918 yılında geliştirilen "*aşırı kalabalıklaşma modeli*"ne göre işverenlerin önyargıları doğrultusunda kadınların bazı mesleklerde çalışamayacağı inancı onların düşük nitelikli işlerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Kadın işgücü her türlü donanımına rağmen önceden "*kadın işi*" ve "*erkek işi*" olarak şekillendirilmiş piyasada emeğinin karşılığını bulamayacaktır.

Kurumcu yaklaşıma göre emek piyasası yüksek nitelikli “birincil piyasalar” ve düşük niteliklere sahip “ikincil piyasalar” olarak ikiye ayrılmaktadır. Yaklaşım kadınların daha çok ikincil piyasalarda düşük maaşla çalıştırıldığını vurgulamaktadır. Neo-klasik ve kurumcu yaklaşım teorilerine kadın ayrımcılığını almalarına rağmen cinsiyet temelli meslek ayrımcılığına net açıklık getirememişlerdir. Ekonomi ve iş piyasası dışındaki değişkenlerle ilgi alanlarının dışında kaldığı için ilgilenmemişlerdir. Kurumcu ve neo-klasik yaklaşımın ilgilenmediği tüm değişkenleri feminist iktisat dile getirmiştir. Öyle ki iktisat bilimine ait tüm modeller, yaklaşımlar, kuramlar, tanımlar ve teorilerin kadın ve erkek bağlamında tekrar gözden geçirilmesi gerektiği savunulmuştur. 1900’lü yılların başında M. Fawcett, A. Biggs ve B. Webb “aynı işe aynı ücret” talebinde bulunmuşlardır. Kadının iş piyasasında yer alması, ev içi üretimi, ücret ayrılıkları ve meslek ayrımına yönelik konular 1960’lı yıllarda ekonomi yazınında yer almaya başlamıştır.

Çalışmada cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi OECD genelinde ampirik olarak analiz edilmektedir. Bu amaçla 28 OECD ülkesi için 2006-2020 dönemine ait verilerden oluşan panel veri setinden yararlanılmaktadır. Çalışmanın bağımlı değişkeni gelir dağılımını temsil eden gini katsayısıdır. Açıklayıcı olarak; kişi başı gelir, cinsiyet eşitsizliğini temsilen küresel cinsiyet uçurumu endeksi, kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki yüzde payı ve kamu sosyal yardımlarının GSYH içindeki yüzde payı olmak üzere dört ayrı değişken belirlenmiştir. Gini katsayısı SWIID veri tabanının 9.1 versiyonundan, kişi başı gelir ve kamu eğitim harcamalarının GSYH içindeki payları dünya bankasının gelişmiş göstergelerinden ve kamu sosyal yardımlarının GSYH içindeki payları ise OECD veri tabanından elde edilmiştir. Cinsiyet eşitsizliğini temsilen kullanılan küresel cinsiyet uçurumu endeksi 2006 yılında Dünya Ekonomik Forumu tarafından tanımlanmış ve o yıl itibariyle her yıl *Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu* nda yayımlanmıştır. Endeksin tercih nedenleri; 4 temel 14 alt gösterge içererek çok boyutlu olması, hesaplanmasında niteliksel ve niceliksel yöntemlerin birlikte kullanılması, hesaplandığı ülkede varolan kaynakların ve fırsatların kadın ve erkek nüfusu arasında ne derece iyi bölüştüğünü ölçmesi ayrıca ülkenin gelişmişlik ve genel istihdam düzeyinden bağımsız olarak hesaplanması şeklinde sıralanabilmektedir. Endeks değerleri yıllık raporlar yardımıyla derlenmiştir.

Analize ilk olarak panel veri analizinin ön koşullarından biri olan eğim katsayılarının homojenliğini sınamak amacıyla Pesaran ve Yamagata (2008) 'nın Delta ve Düzeltilmiş Delta testleriyle başlanmış ve katsayıların heterojen olduğu sonucuna varılmıştır. Analize dahil olan OECD ülkelerinin birinde meydana gelecek şoka diğer ülkeler aynı düzeyde tepki vermeyecektir ülkeler arasında farklı düzeyde tepkiler söz konusu olacaktır. Heterojeniteye bağlı olarak birinci kuşak birim kök testlerinden IPS (2003), Maddala & Wu (1999) ve Choi (2001) testleri ile değişkenlerin durağanlık sınamaları gerçekleştirilmiştir. Elde edilen kalıntılara göre tüm değişkenler düzeyde birim köklü olup birinci farkları alınarak $I(1)$ seviyesinde durağanlığı sağlanmıştır.

Analize panel veri analizinin ikinci ön koşulu olan yatay kesit bağımlılığının sınanması ile devam edilmiştir. Bu sınama için çalışmada kullanılan veri setinde ülke sayısının yıl sayısından fazla olması ($N > T$) ve bu koşulda en etkin test olması göz önünde bulundurularak Pesaran tarafından 2004 yılında geliştirilmiş olan CD_{LM} testi seçilmiştir. Uygulanan CD_{LM} testinin sonucuna göre kesitler arasında bağımlılığın olduğu tespit edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığının varlığı ikinci kuşak birim kök testlerini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda değişken bazında durağanlık sınamaya yardımcı olan CADF birim kök testi ve tüm CADF test istatistiklerinin ortalamasıyla hesaplanan ve panelin durağanlığını sınanan CIPS (Pesaran 2007) birim kök testlerinden yararlanılmıştır. Bu birim kök testlerinin sonucu da birinci kuşak birim kök test sonuçları ile uyumlu çıkararak tüm değişkenler düzeyde birim köklü olup birinci farklarında durağanlaşmıştır.

Bir sonraki aşamada çalışmada kullanılan $I(1)$ derecede durağan olan serilerin uzun dönem hareketleri Westerlund & Edgerton (2007) LM Bootstrap eşbütünleşme testi ile sınanmış ve elde edilen kalıntılara göre cinsiyet uçurumu, kişi başı gelir, kamu eğitim harcamaları ve kamu sosyal yardım harcamalarının uzun dönemde gelir dağılımı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Seriler arasındaki uzun dönem ilişkinin varlığı eşbütünleşme testi ile genel olarak tespit edilebilmektedir. Bu ilişkinin negatif mi pozitif mi sayısal büyüklüğü konusunda bilgi vermemektedir. Bu bilgilere ulaşabilmek adına bir sonraki adımda tüm panel hakkında sayısal büyüklüğe ulaşabilmenin yanında analize dahil olan ülkeler bazında da bilgi sunan heterojen kesitler ile zaman ve birim boyutu küçük örneklemelere yönelik güçlü tahminlere izin verebilen FMOLS katsayı tahmincisinden yararlanılmıştır.

FMOLS katsayı tahmincisinden elde edilen sonuçlara göre modele dâhil ettiğimiz kişi başı gelir, cinsiyet eşitsizliğini temsilen cinsiyet uçurumu endeksi, kamu eğitim harcamaları ve kamu sosyal yardım değişkenlerinin tümünün Gini katsayısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkisi söz konusudur. Gini katsayısının “0” ile “1” arasında değerler aldığı ve “1” e yaklaştıkça gelir dağılımı adaletinin bozulduğu düşünüldüğünde değişkenlere ait değerlerdeki artış Gini katsayısını düşürmektedir. Bu durum olumlu bir sonuç olup gelir adaletinin arttığını göstermektedir. Kişi başı gelirdeki (GSYIH) %1’lik bir artış gini katsayısını %0.203 oranında azaltmaktadır. Literatürde kişi başı gelire odaklanan çalışmalardan Karoly ve Burtless (1995), Gradin ve arkadaşları (2006) ve Bastagli, Coady ve Gupta (2012) ile tutarlı sonuçlara ulaşılmıştır. Cinsiyet uçurumu endeksindeki CUI) %1’lik artış Gini katsayısını %0.114 oranında azaltmaktadır. Cinsiyet uçurumu endeks değeri “0” ile “1” arasında değerler almakta ve “1”e yaklaştıkça kadın erkek arasındaki uçurumun yani eşitsizliğin kapandığı anlamına gelmektedir. Bu sonuç bize kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik giderildikçe gelirin daha adil dağıldığını göstermekte ve literatürde Costa, Silva ve Vaz (2009), Harkness (2010), Bastagli, Coady ve Gupta (2012), Gonzales ve arkadaşları (2015), Kanwal ve Münir (2015), Fonchamnyo ve Fokong (2017) ve Baloch ve arkadaşları (2018) ile tutarlı sonuçlar vermektedir. Bir diğer açıklayıcı değişken kamu eğitim harcamalarındaki %1’lik artışın Gini katsayısını % 0.125 oranında azalttığı Dollar ve Gatti (1999), Klasen ve Lamanna (2009), Gonzales ve arkadaşları (2015) ve Kanwal ve Münir (2015) ile uyumludur. Kamu sosyal yardımlarındaki %1’lik artışın da Gini katsayısını %0.042 oranında iyileştirdiği analiz sonucunda elde edilen sayısal göstergelerden anlaşılmaktadır. Çalışmanın literatür incelemesinde sosyal yardımların gelir adaletini açıklamak için kullanıldığına rastlanmamış olmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. FMOLS katsayı tahmincisinin ülke parametreleri incelendiğinde kişi başı gelir ve eğitim harcamaları değişkenlerinin uzun dönem katsayıları panel genelindeki tüm ülkelerde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif sonuçlara sahiptir. Bu da bize ülkenin soyal, demografik ve ekonomik durumu ne olursa olsun koşulsuz şartsız kişi başı gelir ve eğitim harcamaları arttıkça gelir dağılımı adaletinin arttığını göstermektedir. Cinsiyet uçurumu endeksine ait katsayılar öncelikle panel geneli tüm ülkelerde negatiftir ancak Çekya, İsrail, Japonya, Meksika ve Türkiye’nin katsayıları istatistiksel olarak anlamsızdır. Bu ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği irdelendiğinde gelişmişlik düzeylerine bakılmaksızın kalıplaşmış cinsiyet davranışlarından kaynaklı kökleşmiş bir ayrımcılığın devam ettiği gözlenmektedir. Sosyal

yardımlar değişkenine ait katsayılardan ise Çekya, Estonya, Türkiye ve Yunanistan'ın katsayılarının negatif ve istatistiksel olarak anlamsız çıkmasını da bu ülkelerdeki kamu sosyal yardımlarının OECD genelinde diğer ülkelere nazaran gelir adaletini iyileştirecek etkinlikte olmadığını göstermektedir.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında uzun dönem analizin güvenilirliğini test etmek için kısa dönem VECM hata düzeltme testi uygulanmıştır. Testten elde edilen bulgulara göre hata düzeltme teriminin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması modelin çalıştığını göstermektedir. Hata düzeltme teriminin -0.415 olarak bulunması panel genelinde uzun dönemli eşbütünleşik ilişkili değişkenlerde kısa dönemde yaşanacak şokların bir sonraki dönemde %41.5 'inin giderilebileceğini ve uzun dönem dengesine dönebileceğini ifade etmektedir. Modelden elde edilen kısa dönem katsayılarının hepsi uzun dönemle tutarlı ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çalışmanın son adımında uzun dönemde ilişkili değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri ampirik olarak irdelenmektedir. Bu doğrultuda Dumitrescu & Hurlin (2012) tarafından geliştirilen nedensellik testinden yararlanılmaktadır. Kesitler arası bağımlılık ve bağımsızlık durumlarında tahmin gücü olduğu aynı zamanda eşbütünleşme parametrelerinin heterojenliğini dikkate aldığı için D-H (2012) Nedensellik Testi tercih edilmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi üç ayrı test istatistiği ile belirlenmiştir. Testten elde edilen kalıntılara göre kişi başı gelir, eğitim harcamaları ve sosyal yardımlar değişkenlerinin Gini katsayısı ile çift taraflı nedensellik ilişkileri bulunmaktadır. Ayrıca cinsiyet eşitsizliğini temsil eden cinsiyet uçurumu endeksinden gini katsayısına doğru tek taraflı nedensellik ilişkisinin varlığı görülmektedir.

Çalışmada ulaşılan sayısal göstergeler OECD genelinde cinsiyet eşitsizliğinin gelir dağılımı ile ilişkili olduğunu göstermekte. Hem kısa dönemde hem de uzun dönemde cinsiyet uçurumu kapandıkça gelir dağılımı adaletinin arttığını ampirik olarak görmekteyiz. Cinsiyet eşitliği dünyanın mücadele ettiği en önemli konular arasında gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin Eylül 2000'de New York'ta resmileşen zirvede "*Bin Yıl Kalkınma Hedefleri*" ve yine 2030 yılına kadar erişmeyi hedefledikleri "*Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*" nda belirledikleri temel sorunlardan biri toplumsal cinsiyet eşitliğidir. Cinsiyet eşitliği hem erkek hem de kadın tüm insanların kişisel yeteneklerini geliştirmede

stereotipler, katı cinsiyet rolleri ve önyargılar tarafından belirlenen sınırlamalar olmadan seçim yapmakta özgür olmayı gerektirmektedir. Ancak Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan “*Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu*”na göre 2021 yılında küresel olarak cinsiyet uçurumunun %67.7’si kapatılmıştır. Covid-19 pandemisi nedeniyle bir önceki yılın endeks değerine göre %0.6 gerilemiştir. Cinsiyet eşitliği yolundaki ilerleme pandemiyle birlikte durgunlaşmıştır. Rapora göre buna ev içi bakım neden olmakta, acil sağlık durumu ve ekonomik gerilemeyle beraber kadınlar erkeklerden daha fazla etkilenmişlerdir. Dünyada cinsiyet eşitsizliğinin kapanması için 135.6 yıl öngörülmektedir. En büyük cinsiyet uçurumu siyasi yetkilendirmede görülmektedir. Şimdiye kadar genel olarak %22’si kapatılabiliştir. 2020 yılından 2021 yılına kadar sadece %2.4’lük yol katedilebilmiştir. 156 ülkede 35500 parlamento koltuğundan %26.1’ini kadınlar doldurabilmektedir ve 3400’den fazla bakanın %22.6’sı kadındır. Ocak 2021 itibariyle 81 yılda hiçbir ülkede kadın başkan olmamıştır. Halihazırdaki ilerleme hızıyla siyasette kadın erkek arasındaki boşluğun kapatılması için 145.5 yıl gerekmektedir. Dünya genelinde siyasi yetkilendirmeden sonra en fazla ayrımcılık ekonomik katılım ve fırsat alanındadır. Şimdiye kadar %58’i kapatılabiliştir. Bu alandaki boşluğun kapanması için 267.6 yılın geçmesi gerekmektedir. Rapora göre “*Linkedln*” ve “*Ipsos*” ile işbirliği yapılarak “*Yeni Ekonomi ve Toplum Merkezi*” oluşturulmuş ve cinsiyet eşitsizliğinin takibi için eşsiz veriler sağlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadele konusu toplumlar tarafından bütüncül olarak ele alınması gereken bir konudur. Öncelikli olarak kadın ve erkek ayrımına yönelik toplumlarda yerleşmiş davranışsal kodları değiştirmeye yönelik eşitlik politikaları uygulanmalı ve ağırlıklı olarak denetlenmelidir. Bireylere erken yaşta eşitlik bilincini kazandırmak için okullarda; kız öğrencilerin meslek ve kariyer seçimlerinde cinsiyet engeli taşımayan değerlendirmeler yapmaları, erkek öğrencilerin cinsiyet ayrımcılığına yönelik hal ve hareketlerinin farkında olmaları ve bu tutumlarını dönüştürmeleri konusunda bilgilendirilmeleri sağlanmalıdır. Aynı zamanda hem kız hem erkek öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını irdeleyip sorgulamaları sağlanmalıdır. Okullarda okutulan kitaplar ve kitlesel iletişim araçlarındaki cinsiyetçi dilin süzgeçten geçirilerek eşitlikçi ve adaletli olması sağlanmalıdır. Ailelerin de ev ortamındaki gerek tutum ve davranışları gerek söylemleri ile bu konuyu desteklemeleri gerekmektedir. Okur-yazar olmayan ve ilköğretim diplomasından yoksun kadın kalmamalı, kız çocukları ve kadınların yüksek

eğitime ulaşmada karşılaştığı zorluklar giderilmelidir. Kadınlara ve kız çocuklarına karşı fiziksel, manevi ve toplumsal şiddetin önüne geçilmeli, bu konuda farkındalığı artırıcı çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca caydırıcılığı yüksek cezalar uygulanarak şiddetle, kararlılıkla mücadele edilmelidir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile güçlü işbirlik çerçevesinde yerelde toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE) yaklaşımı stratejik planlar dahilinde yaygınlaştırılmalıdır. Sosyal sorumluluk projeleri ile TCE konusundaki farkındalığı artırma çalışmaları desteklenmelidir. Daha fazla kadının işgücü piyasasında yer alması için kadınlara karşı görünmez engellerin kaldırılması gerekmektedir. Ev içi işler, çocuk bakımı ve yaşlı bakımı sadece kadının sorumluluğunda olmamalı kadın ve erkeğin müşterek sorumluluğunda olmalıdır. Kadın girişimciliği desteklenmeli, özdeş işlerde cinsiyetçi ücret farklılığı olmamalıdır. Kadın istihdamını artırabilmek için devletler bizatihi çocuklara okul öncesi bakım için kreşler ve bakımevleri açmalıdır. Bu kreş ve bakımevlerinin kadınların kolay ulaşabileceği sayıda ve maliyette olması onların işgücü piyasasına daha kolay entegre olmasının önünü açabilecektir. Kadının işgücü piyasasında, kamuda ve siyasi alanda daha özgür olması sağlanmalıdır. Gerek kamu sektöründe gerek özel sektörde idareciler ve çalışanların toplumsal cinsiyet eşitliği algısını artıracak eğitim ve seminer çalışmaları yapılmalıdır. Kadınların tüm yeterli vasıflarına rağmen idareci, üst düzey yönetici ve karar verici pozisyonlarda çalışmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Gerekirse şirketlere, firmalara kadınlara pozitif ayrımcılık yapılarak kadın kotası zorunlu hale getirilmelidir. Daha önce belirttiğimiz gibi günümüzde gelişmiş ülkeler dahil cinsiyet ayrımcılığının kendini en çok hissettirdiği alan siyasi yetkilendirme alanıdır. Dolayısıyla siyasi alandaki kadın sayısının artması eşitizlikle mücadelede en etkili yollardan biri olmaktadır. Bu doğrultuda toplumların parlamentolarında da belli kadın kotaları konulması eşitizlikle mücadelede etkili adımlardan biri olabilecektir. Kadınlara verilebilecek daha iyi kaynak tahsisi ve daha fazla özerklik yetiştirdikleri çocuklar için daha iyi seçim yapması, daha sağlıklı nesiller yetiştirmesi anlamına gelmektedir. Bu da gelecekte daha kaliteli beşeri sermaye demektir. Toplumun beşeri sermayesinin nitelikli olması sürdürülebilir büyüme ve kalkınmaya, daha adil gelir bölüşümüne aynı zamanda daha yüksek refah düzeyine ulaşması anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Acker, J. (1992). "From Sex Roles to Gendered Institutions". *Contemporary Sociology*, 21 (5).
- Ağaoğlu, E. (2003). *İndeksler*. A. F. Yüzer (Ed.), İstatistik içinde, 277- 292, Anadolu Üniversitesi: Eskişehir.
- Ahang, M. (2014). "The Impact of Gender Inequality on Economic Growth in Developed Countries". *The Accounting, Economic and Financial Management Conference*, 1-8.
- Akdoğan Gedik, M. ve Günel, T. (2021). "Factors Effecting Gender Wage Gap: Evidence from Selected OECD Countries". *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (3), 1051–1061.
- Akın, A. (2007). "Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayırıcılığı ve Sağlık". *Toplum Hekimliği Bülteni*, 2 (26).
- Aksoy, Ş. (2011). *Kamu Maliyesi*. 4. Baskı. Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Aksu, Ö. (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*. İ.Ü. Basımevi: İstanbul.
- Aktan, C. C. ve İstiklal Y. V. (2002). *Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti*. Coşkun Can Aktan (Ed.). Yoksullukla Mücadele Stratejileri İçinde. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları: Ankara.
- Aktan, C. C. ve İstiklal Y. V. (2002). *Makro Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Coşkun Can Aktan (Ed.). Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları: Ankara.
- Aktan, H. (1996). *İslam'a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi*. Sosyal Hayatta Kadın, der: İSAV. Ensar Neşriyat: İstanbul.
- Aktan, C. C. ve Eker, A. (1997). *İlk Çağdan Günümüze İktisadi Düşünce Okulları*. Prof. Dr. N. Sönmez'e Armağan. Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Yayını: İzmir.

- Akyüz, Y. (1977). *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme*. Ankara Üniversitesi SBF Yayınları: Ankara, No. 400.
- Akyüz, Y. (1980). *Emek Değer Teorisi ve Nitelikli İşgücü Sorunu*. Ankara Üniversitesi SBF Yayınları: Ankara, No. 441.
- Alkin E. (1992). *Gelir ve Büyüme Teorisi*. Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Amiel, Y. and Cowell F. A. (2004). *Thinking About Inequality*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Anker, R. (1997). "Theories of Occupational Segregation by Sex: An Overview". *International Labour Review*, 136 (3), 315-339.
- Antonopoulos, R. (2009). "The current economic and financial crisis: a gender perspective". *Levy Economics Institute, Working Papers Series*, (562).
- Aranson E., Wilson T. and Akert R. (2012). *Sosyal Psikoloji*. Gündüz, O. (çev.). Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- Arat, N. (1986). *Kadın Sorunu*. Say Yayınları: İstanbul.
- Ardıç, K. (2001). "David Ricardo. İktisadın Dama Taşları, Ekoller-İzbırakanlar-Kavramlar". *İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti İktisat Dergisi*, 29-40.
- Arslan, H. (2014). "Budizm'de Kadının Konumu". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (39), 147-179.
- Asimakopulos, A. (1975). "A Kaleckian Theory of Income Distribution". *The Canadian Journal of Economics/Revue Canadienne d'Economique*, 8 (3), 313-333.
- Ataman, B.C. (1997). "Neo Keynesci Bölüşüm Teorisi: Ücret Fiyat Sarmalı ve Gelirler Politikası". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara, (Prof. Dr. Oral Sander'e Armağan), 51 (1-4), 53-69.
- Atkinson, A. B. (1980). *Wealth Income and Inequality*. Second Edition. Oxford University Press: London.

- Atsumi, H. (1960). "Mr. Kaldor's Theory of Income Distribution". *The Review of Economic Studies*, 27 (2), 109-118.
- Aydın, D. ve Çam, M.S. (2016). "Bilgi Toplumu Dönüşümünde Türkiye'de Kadın Olmak". *Sosyal Bilimler Dergisi*, ICEBSS Özel Sayısı, Kasım, 224-247.
- Badurlar, Ö. (2008). "Türkiye'de Konut Fiyatları İle Makro Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Araştırılması". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 223-238.
- Balestra, P. and Nerlova, M. (1966). "Pooling Cross Section and Time Series Data in the Estimation of A Dynamic Model: The Demand for Natural Gas". *Econometrica*, 34 (3), 585-612.
- Balioune-Lutz, M. and McGillivray, M. (2015). The Impact of Gender Inequality in Education on Income in Africa and the Middle East. *Economic Modelling*, 47, 1-11.
- Baloch, A., Noor, Z. M., Habibullah M. S. and Bani, N. Y. (2018). "The Effect of the Gender Equality on Income Inequality: Dynamic Panel Approach". *Journal Ekonomi*, Malaysia 52 (2), 1-16.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Third Edition. John Wiley & Sons Ltd. West Sussex: England.
- Baltagi, B. H. (2008). "Forecasting with Panel Data". *Journal of Forecasting*, 27 (2), 153-173.
- Baltagi, B. H. (2011). *Econometrics*. Fifth Edition. Springer: New York.
- Barber, W. J. (1993). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İhsan Durdu (çev.). Çıdam Yayınları: İstanbul.
- Bardhan, K. and Klasen, S. (1999). "UNDP's Gender Related Indices: Critical Review". *World Development*, 27 (6), 985-1010.
- Barro, R. and Lee, J. W. (1994). "Sources of Economic Growth". *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, (40), 1-46.

- Basemi, A. (2014). "Semavi Dinlerde (İslam, Hristiyanlık, Yahudilik) Kadına, Şiddet ve Saygının Karşılaştırılması Hakkında Araştırma". *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 123-127.
- Bastagli, F., Coady, D. and Gupta, S. (2012). "Income Inequality and Fiscal Policy". *IMF Staff Discussion Note*, SDN/12/08.
- Becker, G. S. (1957). *The Economics of Discrimination*. The University of Chicago Press.
- Becker, G. S. and B. R. Chiswick, (1966). "Education and the Distribution of Earnings." *American Economic Review* 56 (1-2), 358–369.
- Bedford, K. (2010). "Some thoughts for Sexuality Policy Watch on The Global Gender Gap Report 2009". *Sexuality Policy Watch (SPW)*, Working Paper No. 6.
- Berber, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. 4. Baskı. Derya Kitabevi: Trabzon.
- Berger, P. L. (1995). "Dini Kurumlar". A. Çiftçi (çev.). *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Bergmann, B. R. (1974). "Occupational Segmentation, Wages and Profits When Employers Discriminate by Race or Sex". *Eastern Economic Journal*, 1-2, 103-110.
- Bergmann, B. R. (1986). *The Economic Emergence of Women*. Basic Books Inc. Publishers: New York.
- Bergmann, B. R. (1989). "Does the Market for Women's Labour Need Fixing?" *Journal of Economic Perspectives*, 3 (1), 43-60.
- Bielby, W. T. and Baron, J. N. (1986). "Men and Women at Work: Sex Segregation and Statistical Discrimination". *American Journal of Sociology*, 91 (4), 759-799.
- Bijaoui, S. (2019). Navigating Gender Inequality in Israel -The Challenges of Feminism.https://www.researchgate.net/publication/334721534_Navigating_Gender_Inequality_in_Israel_The_Challenges_of_Feminism/link/5d3c1f81a6fdcc370a63f19d/ (Erişim Tarihi: 26.11.2021)

- Bilen, M. ve Yumuşak İ. G. (2008). “Gary S. Becker’in İktisat Bilimine ve Beşeri Sermaye Teorisine Katkıları”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 3 (1), 1-14.
- Bilgin, M. (2001). “Üniversite Öğrencilerinin Değerlerinin ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İrdelenmesi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (8), 40-48.
- Blackden, M.C. and Bhanu, C. (1999). “Gender, growth, and poverty reduction: Special Program of Assistance for Africa, 1998 Status Report on Poverty in Sub-Saharan Africa”. *World Bank Technical Paper*, No. 428.
- Blaug, M. (2014). *İktisat Kuramının Geçmişine Bakış*. Ömer Faruk Çolak (çev.). Efil Yayınevi: Ankara.
- Boratav, K. (1965). *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı*. Sevinç Matbaası: Ankara.
- Boratav, K. (1976). *100 Soruda Gelir Dağılımı*. Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Boyd, M. (1998). *Gender Inequality: Economic and political Aspects*. (Edt.: Robert J. BRYM,). New Society: Sociology for the 21st Century. Second Edition. Harcourt Brace & Company: Toronto.
- Boyes W. and Melvin, M. (1996). *Economics*. Third Edition. Houghton Mifflin Company.
- Breusch, T. and A. Pagan, (1980). “The lagrange Multiplier Test and its Application to Model Specifications in Econometrics”. *Reviews of Economics Studies*, 47 (1), 239– 253.
- Brennan, D. M. (2006). “Defending The Indefensible? Culture's Role In The Productive/Unproductive Dichotomy”. *Feminist Economics*, 12 (3), 403-425.
- Bruce, N. (1998). *Public Finance and The American Economy*. Massachusetts, Addison-Wesley Com.
- Brummet, Q. (2008). “The Effect of Gender Inequality on Growth: A Cross Country Empirical Study”. *The Park Place Economist*: vol. 16.

- Caligaris, S., Mecatti, F. and Crippa, F. (2013). “A Narrower Perspective? From a Global To a Developed-Countries Gender Gap Index: a Gender Statistics Exercise”. *Statistica*, 73(2), <https://rivista-statistica.unibo.it/article/view/4138> (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Campos, B. C., Ren, Y., and Petrick, M. (2016). “The impact of education on income inequality between ethnic minorities and Han in China”. *China Economic Review*, 41, 253-267.
- Caporaso, J. A. and Levine, D. P. (2005). *Theories Of Political Economy*. Cambridge University Pres: New York.
- Challage, F. (1994). *Dinler Tarihi*. Samih Tiryakioğlu (çev.). Varlık Yayınları: İstanbul.
- Champernowne, D. G. and Cowell, F. A. (1998). *Economic Inequality and Income Distribution*. Cambridge University Press: New York.
- Cherry, A. L. (2005). *Examining Global Social Welfare Issues*. Thompson Learning.
- Choi, I. (2001). “Unit Root Tests for Panel Data”. *Journal of International Money and Finance*, 20, 249-272.
- Chongvilaivan, A. and Kim, J. (2016). “Individual Income Inequality and Its Drivers in Indonesia: A Theil Decomposition Reassessment”. *Soc Indic Res* 126, 79-98. *Springer Nature Journals*.
- Clark, J. B. (1908). *The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits*. New York: Macmillan, <https://oll.libertyfund.org/titles/329> (Erişim Tarihi: 04.12.2021).
- Coleman, J. W., Kerbo, H. R. and Ramos, L. L. (2002). *Social Problems* Eighth Edition. Prentice Hall: New Jersey.
- Coleman, J. W. and Kerbo, H. R. (2003). *Social Problems: A Brief Introduction*. Second Edition. Prentice Hall: New Jersey.
- Compano, F. and Salvatore, D. (2006). *Income Distribution*. Oxford University Press: New York.

- Costa, J., Silva, E. and Vaz, F. (2009). “The Role of Gender Inequalities In Explaining Income Growth, Poverty And Inequality: Evidence From Latin American Countries”. *International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC - IG)*, Working Paper, No. 52.
- Cowell, F. A. (1995). *Measuring Inequality*. Second Edition. Prentice Hall: New York.
- Çağlar, N. (2011). “Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4), 56-79.
- Çaha, Ö. (1996). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. Vadi Yayınları: Konya.
- Çakır, S. (1996). *Kadın Hareketi*. Metis Yayınları: İstanbul.
- Çakmak, Ö. (2008). “Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (2), 33-41.
- Çam, E. (1998). *Siyaset Bilimine Giriş*. Der Yayınları: İstanbul.
- Çelik, A. (2004). AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı–Yeniden Dağılım. *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 3
- Çelik, V. ve Yeşilyurt, E. (2013). “Kalkınmada Eğitimin Rolü: Sayısal Veriler Işığında Kop Bölgesi Eğitim Göstergeleri”. *I. KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, Konya.
- Çolak, M. (2010). “Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi”. *Kamu-İş*, 11 (3), 109-125.
- Çolak, Ö. F. ve H. Ardor (2001). “İşgücü Piyasasında Ayrımcılık: Türkiye ve Seçilmiş Ülke Örnekleri”. *Ekonomik Yaklaşım*, 12 (40), 89-112.
- Çolak, Z. (2021). “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Analiz”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 1094-1105.
- Çolakoğlu, H. (2015). “Antik Yunan Platon’da Cinsiyet Sorunu”. *Atatürk İletişim Dergisi*, 9, 223-229.

- Dahal, M. P. (2011). "Effect of Gender Gap in Education on District Level GDP Per Capital of Nepal". *Economic Journal of Development Issues*, 13&14 (1-2), 65-74.
- Darity, W. J. (1995). What's Left of the Economic Theory of Discrimination? *Economics and Discrimination* 1, 583-623. Edward Elgar Publishing Limited: UK
- Davis, H. T. (1963). *The Analyses of Economics Time*. Trinity University Press: Texas.
- Demir, O. (1997). *Ekonomide Devlet*. Serm Yayınları: Ankara.
- Dedeoğlu, S. (2000). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği". *Toplum ve Bilim Dergisi*, Birikim Yayınları: İstanbul.
- Demirbilek, S. (2007). "Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi". *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44 (511), 12-27. Brooks/Cole, Belmont.
- Demirgöz Bal, M. (2016). "Toplumsal Cinsiyet Eğitsizliğine Genel Bakış". *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1 (1), 15-28.
- Dinler, Z. (2009). *İktisada Giriş*. 15. Baskı. Ekin Basın Yayın Dağıtım: Bursa.
- Dunlop, T. (1957). *The Task of Contemporary Wage Theory*. Edit: J. T. Dunlop The Theory of Wage Determination.
- Doğan, C. ve Tek, M. (2007). "Türkiye'de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi". *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (2), 99.
- Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*. Pegem Akademi: İstanbul.
- Doğanoğlu, F ve Glc, A. (2001). Gelir Eğitsizliği lmnde Kullanılan Yntemler. *C.. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1).
- Dollar, D. and Gatti, R. (1999). "Gender Inequality, Income, and Growth: Are Good Times Good for Women?" *Policy Research Report On Gender and Development Working Paper Series*, No. 1. Development Research Group/PREM, The World Bank.

- Dow, S. (1991). *The Post-Keynesian School*. D. Mair and A.G. Miller (Eds.) in A modern guide to economic thought: An Introduction to Comparative Schools of Thought in Economics. 176-206. Edward Elgar: Aldershot.
- Dumitrescu, E. I., and Hurlin, C. (2012). "Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panels". *Economic Modelling*, 1450-1460.
- Eitzen, D. S. and Zinn, M. B. (2003). *Social Problems*. Ninth Edition. Pearson Education: Boston.
- Eltetö, Ö. and Frigyes, E. (1968). "New Income Inequality Measures As Efficient Tools for Casual Analyses and Planning". *Econometrica*, 36 (2).
- Elveren, A. Y. (2013). "Gelir Dağılımı Çalışmaları İçin Bir Alternatif: Texas Üniversitesi Eşitsizlik Projesi Veri Setleri". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 35-42.
- Enders, W. (1995). *Applied Econometric Time Series*. John Wiley & Sons, Inc.: New York.
- Engle, R. F. and Granger, C. W. (1987). "Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing". *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 251-276.
- Ensari, S. (1997). "Son 20 Yılda Gelir Dağılımı: 1973, 1987, 1994 Araştırmaları ve Sonuçları". *Ekonomik Forum Dergisi*. (4), 16-22.
- Erdoğan, A. (1995). *Türkiye'de 1973 ile 1987 Yılı Gelir Dağılımı ve 1995 Yılı Kamu Kesimi İşçi Ücreti Araştırmasında Gini Katsayısı Analizi*. Ankara, DPT.
- Eren, A. (1989). *Türkiye'nin Ekonomik Yapısının Analizi*. Bilgehan Basımevi: Muğla.
- Ergün, M. (2014). *Eğitim Felsefesi*. Pegem Akademi: Ankara.
- Eroğlu, F. (2015). *Davranış Bilimleri*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Eroğlu, F. ve İrdem, Ş. (2016). "Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Yönetim Yansımaları". *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, (2), 11-35.

- Ersöz, E. (2007). Manu Kanunnamesi'ne Göre Hinduizm. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İzmir.
- Esteve-Volart, B. (2004). Gender Discrimination and Growth: Theory and Evidence from India. London School of Economics and Political Science, DEDPS 42.
- European Committee of Social Rights Conclusions (2021). Erişim Tarihi: 29 Haziran 2022, <https://rm.coe.int/conclusions-2021-estonia-en/1680a5d9f5>.
- European Institute for Gender Equality (EIGE) (2017). Gender Equality Index 2017 Methodological Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Parliament (2015). Erişim Tarihi: 29 Haziran 2022 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0344_EN.html
- Fang, Z. and Sakellariou, C. (2011). “A Case of Sticky Floors: Gender Wage Differentials in Thailand”. *Asian Economic Journal*, 25 (1), 35-54.
- Ferrant, G., Pesando, L. M. ve Nowacka, K. (2014). “Unpaid Care Work: The Missing Link in the Analysis of Gender Gaps in Labour Outcomes”. *OECD Development Centre Issues Paper*.
- Fields, G. S. and Ok, E. A. (1996). *The Measurement of Income Mobility: An Introduction to the Literature*. Economic Research Reports, New York University, 1-40.
- Fonchamnyo, D. C. and Fokong, N. H. (2017). “Educational Gender Gap, Economic Growth and Income Distribution: An Empirical Study of the Interrelationship in Cameroon”. *International Journal of Economics and Finance*, 9 (3), 168-176.
- Frias, S. M. (2008). “Measuring Structural Gender Equality in Mexico: A State Level Analysis”. *Social Indicators Research*, 88 (2), 215-246.
- Friedman M. (1969). *The Permanent Income Hypothesis. Macroeconomic Theory: Selected Reading*. (Eds) Williams H.R. and Huffnagle J.D., Meredith Corporation: USA.

- Froyen R. T. and Douglas F. (1990). *Principles of Economics*. Macmillan Publishing Company.
- Fuentes, R., and Montes, A. (2004). "Mexico and the Millennium Development Goals at the Subnational Level". *Journal of Human Development*, 5 (1), 97-120.
- Ghosh, T. ve Ramanayake, S. S. (2021). "The Macroeconomics of Gender Equality". *International Journal of Finance & Economics*, 26, 1955-1977.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları: İstanbul.
- Giorgi, M. G. (1993). "A Fresh Look At The Topical Interest of The Gini Concentration Ratio". *International Journal of Statistics*, 51 (1-2), 83-98.
- Gonzales, C., Jain-Chandra, S., Kochhar, K., Newiak, M., and Zeinullayev, T. (2015). "Catalyst for change: Empowering women and tackling income inequality". *IMF Staff Discussion Note SDN/15/20*. International Monetary Fund, Washington, DC.
- Gözler, K. (2007). *Devletin Genel Teorisi*. Ekin Kitabevi Yayınları: Bursa.
- Gradín, C., Río, C. and Cantó, O. (2006). "Poverty and Women's Labor Market Activity: The Role of Gender Wage Discrimination in the EU". *Working Paper 40*, Society for the Study of Economic Inequality.
- Granger, C. W. (1981). "Some properties of time series data and their use in econometric model specification". *Journal of Econometrics*, 16 (1), 121-130.
- Greene, W.H. (2003). *Econometric Analysis*. Fifth Edition. Pearson Education, Inc. Upper Saddle River: New Jersey.
- Gregory, P. L. and Ruffin, R. J. (1989). *Basic Economics*. Harper Coolins Publisher: USA.
- Grunfeld, Y. and Griliches Z. (1960). "Is Aggregation Necessarily Bad?" *Review of Economics and Statistics*, 1-13.
- Gujarati, D. N. ve Porter, D. C. (2004). *Basic Econometrics*. (ed.) McGraw-Hill. Irwin, a Business.

- Guryan, J. and Charles, K. K. (2013). "Taste-Based Or Statistical Discrimination: The Economics Of Discrimination Returns To Its Roots". *The Economic Journal*, 123 (572), 417- 432.
- Güngör, G. ve Göksu, A. (2013). "Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma". *Journal of Management & Economics*, 20 (1), 59-72.
- Gürhan, N. (2010). "Toplumsal Cinsiyet ve Din". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 4, 58-80.
- Güriş, B. (2018a). *Panel Vektör Otoregresif Modeller ve Panel Nedensellik, Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*. Der Yayınları: İstanbul.
- Güriş, S. (2018b). *Panel Veri Modelleri, Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*. Der Yayınları: İstanbul.
- Hakura, D. ve diğerleri (2016). "Inequality, Gender Gaps and Economic Growth: Comparative Evidence for Sub-Saharan Africa". *International Monetary Fund Working Paper*, No. 111, 1-29.
- Hançerlioğlu, O. (1986). *Ekonomi Sözlüğü*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Harkness, S., Machin, S. and Waldfogel, J. (1997). Evaluating the Pin Money Hypothesis: The Relationship Between Women’s Labor Market Activity, Family Income and Poverty in Britain. *Journal of Population Economics*, 10, 137-158.
- Harkness, S. (2010). "The Contribution of Women’s Employment and Earnings to Household Income Inequality: A Crosscountry Analysis". *Luxembourg Income Study (LIS) Working Paper Series*, No. 531.
- Hart, N. and Kriesler, P. (2015). "Post-Keynesian Economics-A User’s Guide". *UNSW Business School Research Paper*, No. 2015, ECON 12.
- Haughton, J. and Khandker, S. R. (2009). *Handbook on Poverty and Inequality*. Washington, DC: World Bank. © World Bank.
- HDR (Human Development Report) 2019. Beyond Income, Beyond Averages, Beyond Today: Inequalities in Human Development in The 21st Century.

- Heilbroner, R. (2003). *İktisat Düşünürleri Büyük İktisatçıların Yaşamları ve Fikirleri*. Ali Tartanoğlu (çev.). Dost Yayınevi: Ankara.
- Henslin, J. M. (2003). *Social Problems*. Sixth Edition. Prentice Hall: New Jersey.
- Hildreth, J. (1950). "Combining Cross-Section Data and Time Series". *Cowles Commission Discussion Paper: Statistic*, No. 347.
- Hill, G. (2001). "The Immiseration of the Landlords: Rent in a Kaldorian Theory of Income Distribution". *Cambridge Journal of Economics*, 25, 481- 492.
- Hirschmann, N. (2008). "Mill, Political Economy, and Women's Work" *The American Political Science Review*, 102, 199-213. JSTOR Journals.
- Hoffman, E. P. (1991). *Essays on the Economics of Discrimination* Michigan: Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Im, K. Pesaran, H. and Shin, Y. (2003). "Testing for unit roots in heterogeneous Panels". *Journal of Econometrics*, 53-74.
- IPU (Inter Parliamentary Union) (2019). Women in National Parliaments. Erişim Tarihi: 30 Haziran 2020, www.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm.
- Işığçok, E. (1993). "Kişisel Gelir Dağılımındaki Eşitsizliği Belirlemede Kullanılan İstatistiksel Ölçüler". *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14 (1-2), Mart-Kasım, 209-230.
- Jacob, M. (2020). "Income Inequality and Gender" *SSRN Electronic Journal*, March. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3562729>
- Jensen, H. E. (2001). "John Stuart Mill's Theories of Wealth and Income Distribution". *Review of Social Economy*, 59 (4), 491-507.
- Juhn, C. and Murphy, K. M. (1997). "Wage Inequality and Family Labor Supply". *Journal of Labor Economics*, 15, 72-97.
- Kakwani, N. C. (1980). *Income Inequality and Poverty*. Oxford University Press: London.

- Kaldor, N. (1955). "Alternative Theories of Distribution". *The Review of Economic Studies*, 23 (2), 83-100.
- Kanwal, A. and Munir, K. (2015). "The Impact of Educational and Gender Inequality on Income Inequality in South Asia". *Munich Personal RePEc Archive (MPRA)*, MPRA Paper No. 66661, University of Central Punjab, Lahore, Pakistan, 1-33.
- Kao, C. (1999). "Spurious Regression and Residual Based Tests for Cointegration in Panel Data". *Journal of Econometrics*, 1- 44. Karaaslan, D. (2014). "Antik Yunan'da Kadın Olmak". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 159-174.
- Karaman, M. ve Özçalık, B. (2007). "Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü". *Yönetim ve Ekonomi*, 26.
- Karoly, L. A. and Burtless, G. (1995). "Demographic Change, Rising Earnings Inequality, and the Distribution of Personal Well-Being, 1959-1989". *Demography*, 32 (3), 379- 405.
- Kazar, G. D. (2008). *The Relationship Between Inequality And Development: The Case Of Turkey* (Doctoral dissertation, Ph. D. Dissertation, Department of Economics). Çukurova University the Institute of Social Sciences Department of Economics, Unpublished Doctoral Thesis, Adana.
- Kazgan, G. (2006). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. 12. Baskı. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Kılınç, N. (2020). *İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Gelir Dağılımı*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kıran, B. (2007). "Türkiye'de Reel Döviz Kuru ile Kısa ve Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri İlişkisi". *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 22 (1), 269-293.
- Kızılgöl, Ö. A. (2012). "Türkiye'de Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliğinin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi". *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19 (1), 179-191. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/yonveek/issue/13696/165766>.

- Kızılloluk, H. (2007). “Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri”. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8 (1), 21-30.
- Kızıltan, Ö. (2012). “Felsefe Öğretimi Sorunları ve Yeni Yaklaşımlar”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (4), 334-342.
- Kiausiene I. (2015). “Comparative Assessment of Women Unemployment and Poverty in European Union”. *Intellektuel Economics*, 9, 91-101.
- Kirmanoglu, H. (2011). *Kamu Ekonomisi Analizi*. 3. Baskı, Beta Yayıncılık: İstanbul.
- Klasen, S. (1998). “Gender inequality and Growth in Sub-Saharan Africa: Some Preliminary Findings”. *Manuscript, University of Munich*.
- Klasen, S. (2000). “Does Gender Inequality Reduce Growth and Development? Evidence From Cross-Country Regressions”. *Diskreter Strukturen Discussion Paper*, No. 212.
- Klasen, S. and Lamanna, F. (2003). “The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth in The Middle East and North Africa”. Washington, DC, USA: World Bank.
- Klasen, S. (2006). “UNDP's gender-related measures: some conceptual problems and possible solutions”. *Jornual of Human Development*, 7 (2), 243-27.
- Klasen, S. and Lamanna, F. (2009). “The Impact of Gender Inequality in Education and Employment on Economic Growth: New Evidence For a Panel of Countries”. *Feminist Economics*, 15 (3), 91-132.
- Koritz, A. and Koritz D. (2001). “Checkmating The Consumer: Passive Consumption and The Economic Devaluation Of Culture”. *Feminist Economics*, 7 (1), 45–62.
- KSGM (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü) 2008-2013*. ISBN 978-975-19-4359-0, Eylül, Ankara, Fersa Ofset.
- Kuh, E. (1959). “The Validity of Cross-Sectionally Estimated Behaviour Equations in Time Series Applications”. *Econometrica*, 27, 197-214.

- Kurer, O. (1998). "Mill's Recantation of the Wages-Fund Doctrine: Was Mill Right, After All". *History of Political Economy*, 30 (3), 515.
- Kuştepe, Y. ve Umut H. (2004). "Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (4), 143-160.
- Lambert, P. J. (1993). *The Distribution and Redistribution of Income – A Mathematical Analysis*. Second Edition, Manchester University Press: Manchester and New York.
- Laura, C. G. ve Esther B. (2018). "Gender Factors and Inclusive Economic Growth: The Silent Revolution". *MDPI, Open Access Journal*, 10 (1), 1-14, January.
- Lavoie, M. (2014). *Post-Keynesian economics: New foundations*. Edward Elgar: Cheltenham.
- Litchfield, J. A. (1999). Inequality: Methods and Tools. Text for World Bank's Web Site on Inequality, Poverty and Socio-economic Performance. Erişim: 24.02.2021. <http://www.worldbank.org/poverty/inequal/index.htm>.
- Lordoğlu, K. ve N. Özkaplan (2007), *Çalışma İktisadı*. Der Yayınları: İstanbul.
- Lundberg, George A. (1970). *Sosyoloji*. Siyasal Bilimler Derneği Yayınları: Ankara.
- Lupton, Deborah (2002). *Duygusal Yaşantı*. M.Cemal (çev.), Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Lutz, M. B. and McGillivray, M. (2009). "Does Gender Inequality Reduce Growth in Sub-Saharan African and Arab Countries?" *Journal of African Development Bank*, 21 (2), 224-242.
- Lutz, M. B. and McGillivray, M. (2015). "The Impact of Gender Inequality in Education on Income in Africa and the Middle East". *Economic Modelling*, 47, 1-11.
- Mac Donald, M. (1995). "Feminist Economics from Theory to Research". *Canadian Journal of Economics*, 28 (1), 159-176.
- Macionis, J. J. and Plummer, K. (2002). *Sociology: A Global Introduction*. Second Edition, Prentice Hall: London.

- Maddala, G.S. and Wu S. (1999). "A comparative Study of Unit Root Tests With Panel Data and a New Simple Test". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61, 631- 652.
- Maître, B., Whelan, C. T. ve Nolan, B. (2003). "Female Partner's Income Contribution to the Household Income in the European Union". *EPAG Working Papers No. 43*. Colchester: University of Essex.
- Marks, K. (2011). *Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi*. (Cilt 1). Mehmet Selik, Nail Satlıgan (çev.). Yordam Kitap: İstanbul.
- Marshall, G. (1998). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay, Derya Kömürcü (çev.). Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- Mataganis, M. (2000). "Social Assistance in Southern Europe: the Case of Greece Revisited". *Journal of European Social Policy*, 10 (1), 68–80.
- McCoskey, S. and Kao, C. (1998). "A Residual-Based Test of The Null of Cointegration in Panel Data". *Econometric Reviews*, 17 (1), 57-84.
- Meek, R. L. (2009). *Emek Değer Teorileri*. U.Selçuk Akalın (çev.). Kalkedon Yayınevi: İstanbul.
- Mill, J. S. (2001). *Principles Of Political Economy: With Some Of Their Applications To Social Philosophy*. London. 9. Baskı.
- Mincer, J., (1958). "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution." *Journal of Political Economy*, 66 (2), 281–302.
- Moser, A. (2007). *Gender and Indicators Overview Report*. UNDP Bridge Publications.
- Mukhopadhyay, M. (2002). "Same Thoughts on Gender and Culture". *Development in Practice*, 5 (4).
- Nargeleçekenler, M. (2009). Makroekonomik ve Finansal Serilerin Ekonometrik Analizi: Panel Veri Yaklaşımı. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.

- Niggle, C. J. (1998). "Equality, Democracy, Institutions, and Growth". *Journal of Economic Issues*. 32 (2), 523-530. JSTOR Journals
- O'donnell, M. (1981). *A New Introduction to Sociology*. Thomas Nelson and Sons Ltd., Edinburgh.
- OECD. (1998). "Income Distribution and Poverty in Selected OECD Countries". *Economics Department Working Papers*, No. 189, ECO/WKP (98) 2.
- OECD. Social benefits to households, Erişim Tarihi: 9 Ocak 2021, <https://data.oecd.org/social-exp/social-benefits-to-households.htm>.
- Önür, N. ve Çatalcalı, A. (2002). "Medya Dilinin Cinsiyeti: Köşe Yazılarında Eril ve Dişil Sunumlarla Toplumsal Cinsiyetin Konumlandırılması". *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1-2.
- Özguven, A. (2005). *İktisat Bilimine Giriş*. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Özkan, H. H. (2006). "Popüler Kültür ve Eğitim". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 14 (1), 29-38.
- Özmucur, S. (1996). *Türkiye'de Gelir Dağılımı, Vergi Yükü ve Makroekonomik Göstergeler*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Öztürk, N. (2007). *Piyasanın Başarısızlığından Kamu Ekonomisinin Başarısızlığına Ekonomide Devletin Değişen Rolü*. Palme Yayıncılık: Ankara.
- Öztürk, N. (2015). *Maliye Politikası* (3. Baskı). Ekin Basın Yayın Dağıtım: Bursa.
- Palaz, S. (2002). "Türkiye'de Cinsiyet Ayırıcılığı Analizinde NeoKlasik Yaklaşım Karşı Kurumcu Yaklaşım: Eşitliği Sağlayıcı Politika Önerileri". *VI. ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi*.
- Palley, T. I. (2014). "A neo-Kaleckian–Goodwin Model of Capitalist Economic Growth: Monopoly Power, Managerial Pay and Labour Market Conflict". *Cambridge Journal of Economics*, 38, 1355–1372

- Park, M. S. (1998). "The Cambridge Theory of Income Distribution: A Partial Critique". *Review of Political Economy*, 10 (3), 277-298
- Parrillo, V. N. (2002). *Contemporary Social Problems*. Fifth Edition, Allyn and Bacon: Boston.
- Pasinetti, L. L. (1962). "Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth". *Review of Economic Studies*, 29 (4), 267-279.
- Pasinetti, L. L. (2000). "Critique of the Neoclassical Theory of Growth and Distribution". *BNL Quarterly Review*. 53 (215).
- Paya, M. (2001). *Makro İktisat*. 2. Baskı. Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Pen, J. (1971). *Income Distribution, Facts, Theories, Policies*. Translated from the Dutch Praeger by Trevors. Preston, New York, Washington, Publishers.
- Pervaiz, Z. ve diğerleri (2011). "Gender Inequality and Economic Growth: A Time Series Analysis for Pakistan". *Munich Personal RePEc Archive*, No. 37176, 1-14.
- Perry, J. A. and Perry, E. K. (2003). *Contemporary Society: An Introduction to Social Science*. Tenth Edition, Allyn and Bacon: Boston.
- Pesaran, M. H. (2004). "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels". *Cambridge University, Working Paper*, No. 0435.
- Pesaran, M. H. (2006). "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence". *Cambridge University, Working Paper*, No. 0346.
- Pesaran, M. H. (2007). "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence". *Journal of Applied Econometrics*, 22 (2), 265-312.
- Pesaran, M. H. Ullah, A. and Yamagata, T. (2008). "A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross- Section Independence, Royal Economic Society". *Econometrics Journal*, 11 (1), 105- 127.

- Petersen T., Meyerson E. and Snartland V. (1996). "The Within-Job Gender Wage Gap: The Case Of Sweden". *The Industrial Institute For Economic and Social Research Working Paper*, No. 470.
- Phelps E. (1972). "The Statistical Theory of Racism and Sexism". *American Economic Review*, 62 (3), 659-661.
- Phillips P. C. B. and Hansen, B. E. (1990). "Statistical Inference in Instrumental Variables Regression with I(1) Processes". *The Review of Economic Studies*, 57 (1), 99-125.
- Pujol, M. A. (1992). *Feminism and Anti-feminism in Early Economic Thought*. Aldershot, U.K. Elgar.
- Reich, M., Gordon, D. M. ve Edwards, R. C. (1973). "Dual Labor Markets: A Theory of Labor Market Segmentation". *The American Economic Review*, 63 (2), 359-365.
- Ricardo, D. (1997). *Ekonomi Politikiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*. T. Ertan (çev.), 1. Baskı, Belge Yayınları: İstanbul.
- Sadeghi, J. (1995). "The Relationship of Gender Difference in Education to Economic Growth: A Cross-Country Analysis, The Economic Research Forum for the Arab Countries". *Iran and Turkey (ERF) Working Papers*, No. 9521, 1-15.
- Sahota G.S. (1978). "Theories of Personal Income Distribution: A Survey". *Journal of Economic Literature*, 16 (1),1-55.
- Sandmo, A. (2015). "The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought". *In Handbook of Income Distribution 2*, 3-65, Elsevier.
- Savaş, G., Ertan, S. ve Yol, F. (2018). "Türkiye'deki Üniversitelerin Kadın Araştırmaları Merkezleri Profili Araştırması". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (68), 1527-1547.
- Selik, M. (1980). *100 Soruda İktisadi Doktrinler Tarihi*. Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Sen, A. (1973). *On Economic Inequality*. Clarendon Press: Oxford.

- Smith, A. (2011). *Milletlerin Zenginliği*. Haldun Derim (çev.), Sunuş: Gülten Kazgan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Solt, F. (2019). Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database. <https://osf.io/preprints/socarxiv/mwnje/> (Erişim Tarihi: 26.11.2020).
- Strober, M. H. (1994). “Rethinking Economics Through a Feminist Lens, Papers and Proceedings of the Hundred and Sixth Annual Meeting of the American Economic”. *The American Economic Review*, 84 (2), 143-147.
- Sullivan, T. J. (2003). *Introduction to Social Problems*. Sixth Edition, Pearson Education: Boston.
- Swamy, P. A. (1970). “Efficient Inference in a Random Coefficient Regression Model”. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 38 (2), 311-323.
- SWIID, The Standardized World Income Inequality Database, Erişim Tarihi: 9 Ekim 2021, <http://myweb.uiowa.edu/fsolt/swiid/swiid.htm>.
- Şahin, H. (1997). *Türkiye Ekonomisi*. Ezgi Kitabevi Yayınları: Bursa.
- Şahin, S. ve Bayhan, A. C. (2020). “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ekonomik Boyutu”. *Lectio Socialis*, 4 (1), 59-74.
- Şükrüoğlu, D. (2008). Eşanlı Panel Veri Modelleri ve Bir Uygulama. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Talas, C. (1980). *Ekonomik Sistemler*. Sevinç Matbaası: Ankara.
- Tansel, A. ve Güngör, N. D. (2016). “Gender Effects of Education on Economic Development in Turkey”. *In Women Work and Welfare in The Middle East and North Africa: The Role of Socio-demographics, Entrepreneurship and Public Policies*, 57- 86, Imperial College Press: London.
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri*. 6. Basım, Umuttepe Yayın: Kocaeli, No:32.

- Taş, U. ve Yenilmez, F. (2008). “Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 155-186.
- T.C. Aile ve Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 27 Haziran 2020, <https://ailevecalisma.gov.tr/>. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 8. Dönemsel Ülke Raporu Hazırlık Çalışması.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). 2021 Yılı Bütçesi Vatandaşın Bütçe Rehberi. Erişim Tarihi: 26 Kasım 2021, https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2021/04/2021_Vatandasin-Butce-Rehberi.pdf.
- The Global Gender Gap Report (2016). Erişim Tarihi: 26 Kasım 2020, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2016.pdf.
- The Global Gender Gap Report (2017) Erişim Tarihi: 26 Kasım 2020, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf.
- The Global Gender Gap Report (2018). Erişim Tarihi: 26 Kasım 2020, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf.
- The Global Gender Gap Report (2020). Erişim Tarihi: 09 Ekim 2021, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf.
- The Global Gender Gap Report (2021). Erişim Tarihi: 9 Ocak 2022, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf .
- The World Bank. World Development Indicators, Erişim Tarihi: 9 Ocak 2021, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
- Theil, H. (1967). *Economics and Information Theory*. North-Holland Publications: Amsterdam.
- Topaloğlu, B. (1988). *İslam’da Kadın*. Ensar Neşriyat: İstanbul.

- Tunç, M. (2018). “Kalkınmada Kadın Ayrımcılığı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Rolü: Ülkelerarası Farklı Gelir Gruplarına Göre Yatay Kesit Analiz”.*Sosyoekonomi*, 26 (38), 221-251.
- Turgut, A. Ş. (2019). “Türkiye’deki Gelir Eşitsizliğinin Toplumsal Cinsiyet, Kadının İstihdamı ve Kadın Yoksulluğu Açısından Değerlendirilmesi”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (38), 315-329.
- Türk, İ. (1988). *Maliye Politikası*. Sevinç Yayınevi: Ankara.
- Türk, İ. (1992). *Maliye Politikası Amaçlar Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri*. 9. Baskı, Turhan Kitabevi: Ankara.
- TÜSİAD-KAGİDER (2008). “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri”, İstanbul.
- Tüylüoğlu, Ş. ve Karalı, B. (2006). “İnsani Kalkınma Endeksi ve Türkiye için Değerlendirilmesi”. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.
- Tzannatos Z. (1989). “The Long-run Effects of the Sex Integration of the British Labour Market”. *Journal of Economic Studies*, 14 (1), 5-18.
- Uluocak, Ş., Gökulu G., Bilir, O., E. Karacık, N. ve Özbay, D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet*. Paradigma Akademi Yayınları: Ankara.
- UNDP (United Nations Development Programme). (1995). Human Development Report. New York: Oxford Oxford University Press.
- UNDP (United Nations Development Programme) and OPHI (Oxford Poverty and Human Development Initiative) (2019). *Global Multidimensional Poverty Index 2019: Illuminating Inequalities*. New York.
- Uyanık, Y. ve Yeşilkaya, F. (2021). “Eğitim Düzeyine Göre Kadın İstihdamının Gelir Eşitsizliğine Etkisi: Bir Panel Veri Analizi”. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13 (24) , 11-22.
- Ülgen, G. (2004). *İktisat Bilimine Giriş*. Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı., Der Yayınları: İstanbul.

- Vallier, K. (2010). "Production, Distribution, and J. S. Mill. Utilitas", 22 (2), 103-125.
- WEF (World Economy Forum) (2017). The Global Gender Gap Report. Switzerland: World Economic Forum.
- Westerlund, J. (2008). "Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect". *Journal of Applied Econometrics*, 23 (2), 193-233.
- Westerlund, J. and Edgerton, D. L. (2007). "A Panel Bootstrap Cointegration Test". *Economics Letters*, 97 (3), 185-190.
- WHO (2005). Addressing Violence Against Women and Achieving the Millenium Development Goals. Erişim Tarihi: 24.02.2021. <http://www.who.int/gender/documents/MDGs&VAWSept05.pdf>
- Wolff, E. N. and Zacharias, A. (2013). "Class Structure and Economic Inequality". *Cambridge Journal of Economics*, 37, 1381-1406. Erişim: 05.10.2021. JSTOR Journals.
- Woytek, K. E.; Newiak, M. Kochhar, K.; Fabrizino, S., Kpodar, K., Wingender, P., Clements B. and Schwartz, G. (2013). "Women, Work, and the Economy: Macroeconomic Gains from Gender Equity". *IMF Staff Discussion Note*.
- Yavuz, G. ve Serdaroglu, U. (2010). *Kalkınma ve Kadın (veya Toplumsal Cinsiyet) İlişkilendirilişinin Değişimindeki Kavşaklar*. İktisat ve Toplumsal Cinsiyet, Ed: U. Serdaroglu, Efil Yayınevi: Ankara.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2018a). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2018b). *İleri Panel Veri Analizi: Stata Uygulamalı*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Yeşilorman, M. (2006). "Siyasal Sosyalizasyon Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Rolü". *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 1-46.

Yıldız, E. ve Yıldız, N. (2019). Türkiye’de Kamu Eğitim Harcamalarının Cinsiyete Göre İşgücü Katılımına Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , (60) , 41-57. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/44857/457009>

Yılmaz, M. (2017). *Kadının Yeniden Doğuşu Tarihte Kadınlar*. Türdav Yayın Grubu: İstanbul.

Yüksel, S. R. (2014). “Türk Medenî Kanunu Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18, (2).

Zellner A. (1962). “An Efficient Method of Estimating Seemingly Unrelated Regressions and Tests for Aggregation Bias”. *Journal of American Statistical Association*, 57, 348-368.